

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

11 EYLÜL ASİMETRİK SALDIRILARININ HUKUKSAL BOYUTU VE
AFGANİSTAN MÜDAHALESİ

MEHMET SAYDAM

NİSAN-2010

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

11 EYLÜL ASİMETRİK SALDIRILARININ HUKUKSAL BOYUTU VE
AFGANİSTAN MÜDAHALESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Mehmet SAYDAM

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALAR

BOLU-2010

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Mehmet SAYDAM'a ait "11 Eylül Asimetrik Saldırıların Hukuksal Boyutu ve Afganistan Müdahalesi" adlı çalışma, jürimiz tarafından, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir. (16/04/2010)

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

Üye (Tez Danışmanı) :Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALAR

Üye :Yrd. Doç. Dr. Ekin OYAN ALTUNTAŞ

Üye :Yrd. Doç. Dr. Necat AKYILDIZ

Prof. Dr. Gönül ÜLKER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

11 EYLÜL ASİMETRİK SALDIRILARININ HUKUKSAL BOYUTU VE AFGANİSTAN MÜDAHALESİ

Mehmet SAYDAM

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALAR

Şubat 2010, 129 sayfa

Bu tezin amacı, 11 Eylül’ün asimetrik yönü ele alınarak, saldırılar sonrası ABD’nin meşru müdafaa hakkına dayanarak ve terörizme karşı savaş adı altında gerçekleştirdiği Afganistan müdahalesinin hukuksal boyutunu incelemektir. Bu bağlamda, müdahale ile terörizme karşı kuvvet kullanımının uluslararası hukuk açısından doğuracağı sonuçların ABD’nin hegemonyasını güçlendirici bir etki sağlayıp sağlamadığı ele alınacaktır.

Araştırmanın birinci bölümünde; terörizm kavramı incelenmiştir. Terörizmin küreselleşmesinden yola çıkılarak, 11 Eylül terörist saldırıları üzerinde durulmuştur. Ayrıca, bölümün son başlığında saldırıların asimetrik boyutu ele alınmıştır.

İkinci bölümde, terörizme karşı kuvvet kullanmanın hukuksal boyutu ele alınırken, bu bağlamda kuvvet kullanma ve meşru müdafaa hakkı üzerinden bir inceleme yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, Afganistan müdahalesinin hukuksal boyutu, müdahaleye giden süreç, Taliban ve El-Kaide bağlantısı, müdahale öncesi alınan uluslararası kararlar ve Sonsuz Özgürlük Operasyonu değerlendirmeleri ile ele alınmıştır.

Sonuç olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD’in değişen dünya konjonktüründe, 11 Eylül saldırılarından sonra terörizme karşı savaş iddiası ile meşru müdafaa hakkına dayanarak Afganistan müdahalesini gerçekleştirmesinin, bundan sonraki süreçte terörist örgütlere ve terörizme destek verdiğini iddia ettiği her devlet egemenliğine müdahale yolunun açıldığı anlatılmaktadır. Bu bağlamda, müdahalenin hukuksal tartışması ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, 11 Eylül, Asimetrik Tehdit, Kuvvet Kullanma, Meşru Müdafaa, Afganistan

ABSTRACT**THE LEGAL ASPECTS OF ASYMMETRIC ATTACKS OF SEPTEMBER 11
AND INTERVENTION IN AFGHANISTAN****Mehmet SAYDAM****Master Thesis****Department of International Relations****Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet DALAR****April 2010, 129 pages**

The purpose of this thesis is to examine asymmetric aspect of attacks of September 11, 2001 and the legal dimension of intervention of U.S. in Afghanistan on the basis of self defense rights. In this context the results of intervention with the use of force against terrorism in respect of international law are discussed whether strengthening U.S. hegemony or not.

In the first part of the study, the concept of terrorism is analyzed. By setting out the terrorism becoming global fact the study is focused on the terrorist attack of September 11. Also, the study deals with the aspect of asymmetric attacks under the last title of the study part.

In the second part of study, while the legal dimension of the use of force against terrorism is researched the study examines the rights of use of force and right of self defense in this context.

In the third part of the study, we deals with the legal dimension of Afghanistan intervention, the process of intervention, the linkage between Taliban

and Al-Qaeda, the international resolutions issued prior to the intervention, the assessment of Operation Enduring Freedom.

As a result, the United States' claim concerning the war on the terrorism following the September 11 attacks and its intervention of Afghanistan based on the right of its self defense in the changing world conjuncture in the post Cold War era lead to interfere in the sovereignty of any State claimed by US to support terrorist organizations. In this context the legal dimensions are discussed in the study.

Key terms: Terrorism, 11 September, Asymmetric Threat, Use of Force, Self Defense Right, Afghanistan

TEŞEKKÜRLER

Akademik hayatımın henüz başında tanımaktan son derece mutlu olduğum, çalışmam boyunca değerli görüşlerini ve bakış açılarını eksik etmeyen, insani yönüyle de örnek aldığım Sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALAR’a anlayışı ve rehberliği için saygılarımı ve teşekkürümü sunarım. Yüksek Lisans’a başlamamın imkanlarını sağladığı için Doç. Dr. Muhittin ATAMAN’a şükranlarımı sunarım. Hayatımın tüm evresinde bana verdikleri destekle ve sevgileri ile ayakta durduğum, bu çalışmam da gösterdikleri sabırdan ötürü anne, babama ve kardeşlerime teşekkür ederim. Tez çalışmamda moral ve motivasyonum için gayret gösteren, hayatıma anlam katan sevgili Nurgül Kılıç’a sonsuz teşekkür ederim. Bu çalışmamı, hayatım boyunca tanıdığım en mükemmel insanlara, çocuklarının geleceği için her türlü fedakarlıktan kaçınmayan, ilk göz ağrıları olmaktan mutluluk duyduğum sevgili ANNE ve BABAM’a ithaf ediyorum.

“İki şey dünyaya hükmeder; biri kılıç, diğeri düşünce. Kılıç, eninde sonunda düşünceye yenilir” Napolyon Bonapart

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AWACS:	Erken Uyarı Uçakları
BM:	Birleşmiş Milletler
BMGK:	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
ETA:	Bask Bölgesi'nin Bağımsızlığı Hareketi
IRA:	İrlanda Cumhuriyet Ordusu
MC:	Milletler Cemiyeti
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OAS:	Amerikan Devletleri Örgütü
PKK:	Kürdistan İşçi Partisi
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜRLER	vii
KISALTMALAR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	7
1.1. TERÖRİZM VE 11 EYLÜL ASİMETRİK SALDIRILARI	7
1.1.1. TERÖRİZMİN İNCELENMESİ	7
1.1.1.1. Terörizm Kavramı.....	7
1.1.1.2. Terörizmin Özellikleri ve Unsurları	9
1.1.1.3. Terörizmin Tarihsel Gelişimi.....	11
1.1.1.4. Terörizmin Küreselleşmesi	13
1.1.2. 11 EYLÜL SALDIRILARI VE ASİMETRİK TEHDİT	16
1.1.2.1. 11 Eylül Saldırısı	16
1.1.2.2. 11 Eylül Saldırılarının Uluslararası Ortama Yansıması	19
1.1.2.3. 11 Eylül Olayının Güvenlik Algılamalarında Yaptığı Değişim: ABD Politikası Bağlamında	23
1.1.2.4. ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi	25
1.1.2.5. 11 Eylül Saldırılarının Asimetrik Boyutu	29
2. BÖLÜM	38
2.1. TERÖRİZME YÖNELİK ALINAN ULUSLARARASI HUKUK ÖNLEMLERİ	38
2.1.1. KUVVET KULLANIMININ HUKUKSAL TEMELLERİ.....	39

2.1.1.1. Kuvvet Kullanma Yasağı Tarihsel Süreci: MC Misakı ve Briant-Kellogg Misakı	43
2.1.1.2. BM Antlaşması Çerçevesinde Kuvvet Kullanma Yasağı	46
2.1.2. ULUSLARARASI HUKUKTA MEŞRU MÜDAFAA HAKKI GELİŞİMİ	48
2.1.2.1. MC Öncesi Dönemde Meşru Müdafaa Hakkı	48
2.1.2.2. MC Dönemi Meşru Müdafaa Hakkı	49
2.1.2.3. BM Antlaşmasında Meşru Müdafaa Hakkı ve BM Organları Kararı İle Kuvvet Kullanımı	50
2.1.2.3.1. Güvenlik Konseyi Kararı ile Kuvvet Kullanımı	50
2.1.2.3.2. Genel Kurul Kararı ile Kuvvet Kullanımı.....	51
2.1.2.3.3. BM Antlaşması Çerçevesinde Meşru Müdafaa Hakkı.....	53
2.1.2.4. Yapılageliş Hukukuna Göre Meşru Müdafaa Hakkının Kullanımı Koşulları.....	55
2.1.2.4.1. Gereklilik Koşulu	56
2.1.2.4.2. Orantılılık Koşulu	56
2.1.2.4.3. Aciliyet Koşulu	57
2.1.2.5. Bush Doktrini ve Meşru Müdafaa Hakkı.....	58
2.1.3. TERÖRİZME KARŞI KUVVET KULLANIMI	64
3. BÖLÜM	75
3.1. AFGANİSTAN MÜDAHALESİNİN HUKUKSAL BOYUTU	75
3.1.1. AFGANİSTAN MÜDAHALESİNE GİDEN SÜREÇ	75
3.1. 1.1. Taliban Yönetimi, El-Kaide ve 11 Eylül	75
3.1.1.2. Müdahale Öncesi Alınan Kararlar	83
3.1.1.3. Afganistan’a Düzenlenen “Sonsuz Özgürlük Operasyonu”	88
3.1.2. AFGANİSTAN MÜDAHALESİNİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN TARTIŞILMASI	91

SONUÇ	103
KAYNAKÇA.....	109
ÖZGEÇMİŞ	118

GİRİŞ

Birinci ve ikinci dünya savaşının galip devletleri, savaşlar sonrası dünyayı şekillendirme çabasına girmiştir. İkinci dünya savaşı sonrası dünya düzeni iki kutuplu bir sistem üzerine kurulmuştur. Sistemin bir yanında ABD var iken, beri tarafta SSCB vardı. Ayrıca, bu iki gücün çevresine konuşlanmış taraf devletler, uluslararası kuruluşlar vb. örgütlenmeler bulunmaktaydı. Dünya bu şekli ile iki parçaya bölünmüş bir uluslararası sistem biçimini almıştır.

SSCB dağılmasıyla etki alanlarını terk etmiş, soğuk savaş olarak lanse edilen dönem sona ermiştir. Bu tarihten sonra ABD'nin etkin olduğu bir uluslararası düzen görülmektedir. Soğuk savaş sonrası dönemde özellikle ABD ve onun öncülüğündeki uluslararası mekanizmalar, dünyayı yeniden şekillendirme çabasına girmiştir. Günümüzde ABD ve soğuk savaş sonrası dönemin diğer etkin aktörü Avrupa Birliği ülkeleri kapitalist dünyanın sınırlarını genişleterek, hâkimiyetlerini arttırmıştır.¹

Soğuk savaş sonrası dönemde tek güç olarak kalan ABD, etkinliğini ve gücünü arttırmak istemiştir. Bunun için soğuk savaşın galip devleti sıfatıyla kaybeden aktörün etki ve yetki alanına girerek, politikalarını bu yönde oluşturmuştur.

Soğuk savaş döneminde, iki blok arasında güvenlik politikalarında ve tehdit algılamalarında ideolojik boyut söz konusuydu. Blokların savundukları ideolojiler siyasal, ekonomik ve sosyal yaşamı düzenlerken, diğer taraftan güvenlik ve dış politikanın şekillenmesinde doğrudan etkili olmuştur. İdeolojik boyut soğuk savaşın stratejilerini belirlerken, kutuplararası bu durumdan dolayı, ülkelerarası ikili ilişkiler yoğunluk göstermemiştir. Bundan dolayı, iki kutuptan birine taraf olan ülkenin dış politika açılımı genellikle ait olduğu kutba göre şekillendirilmiştir.

Soğuk savaş sonrası dönemde ise, ABD ve onun temsil ettiği batının liberal politikalarının SSCB'nin komünizmine karşı zaferi ideolojik unsuru ortadan

¹ **Erol Manisalı**, “Soğuk Savaş Sonrası Dünya ve Türkiye”, *Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, Güz 2002, s. 4-12.

kaldırmıştır. Bu durum, yenedünyada güvenlik politikaları ve tehdit algılamalarında belirsizliğe neden olmuştur. Soğuk savaş sonrası dönemde özellikle terörizm, nükleer ve diğer kitle imha silahlarının yayılışı, göç, mülteciler ve ırkçılık tehlikeleri, ülke içi çatışmalar güvenlik anlayışında değişikliklere sebep olmuştur.

90'larla birlikte hegemonyasını kabul ettiren ve “Yeni Dünya Düzeni” söylemi ile ortaya çıkan ABD, özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de meydana gelen terörist saldırılardan sonra hegemonyasını arttırıcı, daha yayılmacı ve daha müdahaleci bir zemin yaratma şansı elde etmiştir. ABD 11 Eylül saldırıları ile kendini ve kendi yarattığı sistemi tehlikeye atan tehdit ve saldırılara karşı mücadelede bir çıkış noktası elde etmiştir. Bu uğurda ilk çıkış noktası da Afganistan müdahalesi olmuştur.

Bu dönemde, mevcut konjonktürel durumdan ötürü, özellikle küreselleşme ve terör gibi kavramlarda hızlı bir değişim olmuştur. Saldırılarından sonra bu değişim ve dönüşüm kendini daha hızlı bir şekilde göstermiştir. ABD’nin hegemon gücünü gösteren simgelere; küresel ve ekonomik gücünü simgeleyen Dünya Ticaret Merkezine ve askeri gücünü simgeleyen Pentagon’a yapılan saldırılarla birlikte dünya terörizmin tahribat unsurunun ne denli korkunç sonuçlar doğuracağına tanık olmuştur. Dünyanın tek süper gücü olan ABD’ye karşı yapılan bu saldırı, bazı değerlerin değişmeye başladığının bir göstergesi olmuştur.

11 Eylül saldırılarının niteliği ve yarattığı etki bakımından en büyük terörist saldırı kabul etmek mümkündür. Bu saldırılarda terörizmin, belli başlı unsurlarını görmek mümkündür. Saldırıları seçilen hedefler göz önüne alındığında siyasi, ekonomik ve psikolojik boyutları olan bir yıkım doğurmuştur.

Saldırıları sonrası uluslararası toplumun merak ettiği en önemli soru ABD’nin saldırılara nasıl bir karşılık vereceği olmuştur. ABD, 11 Eylül saldırıları sonrası terörizmin ve kitle imha silahlarının oluşturacağı tehdit ve saldırılara karşı, meşru müdafaa hakkını kullandığını iddia ederek Afganistan ve Irak müdahalelerini gerçekleştirirken, soğuk savaş dönemine ait diplomasi anlayışı etkinliğini yitirerek, yeni bir diplomasi anlayışı ortaya çıkmıştır. 11 Eylül olaylarına kadar olan süreçte

SSCB caydırıcılığının olmamasından yararlanarak “Yeni Dünya Düzeni” söylemi ile ortaya çıkan ABD, bu yeni dünyanın sınırlarını koyarken kendini, sistemin daimi gücü ilan etmiştir. 11 Eylül sonrası ABD yeni bir söylem tarzı yaratarak, soğuk savaş sonrası değişen diplomasi anlayışına yeni bir perspektiften bakarak, terörizmi düşman, onu besleyen ve yataklık edeni “öteki” ilan etmiştir. 11 Eylül’ün hemen sonrası bu niyet Başkan Bush tarafından da açıkça ortaya konmuştur. Bush 20 Eylül 2001’de Kongre’ye hitaben yaptığı konuşmada; *"Her bölgedeki her ulus şimdi bir karar vermek zorundadır. Ya bizimle birlikte olursunuz ya da teröristlerle. Bugünden itibaren terörizmi barındırmaya ya da desteklemeye devam edecek herhangi bir ulus A.B.D. tarafından bir düşman rejim sayılacaktır"*² Bu açıklama ile ABD, teröristler ile teröristlere yardım ve yataklık eden arasında bir ayrım yapmayacağını, böyle bir durumda onu veya onları düşman sayacağını en yetkili ağızdan dile getirmiştir.

ABD’nin meşru müdafaa hakkını bu şekli ile kullanması, kavramın uluslararası hukuktaki kullanım koşullarını tartışmaya açmıştır. ABD saldırıların sorumlusu olarak El-Kaide’yi göstermiştir. El-Kaide’yi desteklediğini iddia ettiği Afganistan’a müdahalesini de meşru müdafaa hakkına dayandığını söylemiştir. Bu müdahalenin uluslararası toplum tarafından meşrulaştırılması, Afganistan gibi bulunduğu bölgede stratejik önemi yüksek başka ülkelere müdahalenin önünü açabilecektir. Böyle bir durum, ABD’nin hegemonyasına hizmet edecektir.

Bu müdahalenin meşru müdafaa hakkına dayandırılarak meşrulaştırılması, uluslararası arenada kabul görmüştür. Bunun anlamı terörizme karşı kuvvet kullanmanın onaydır ve uluslararası hukukta devrim niteliğinde olmuştur. Terörizme karşı kuvvet kullanmanın bu şekilde meşrulaştırılması, bundan sonraki süreçte terörizme karşı kuvvet kullanmada devletlerin önünü açarken, terörizmin bir devletle ilişkilendirilip, devletin egemenliğine müdahale edilmesini de mümkün kılmıştır.

BM Antlaşmasının 2(4) maddesinde devletlerin kuvvet kullanması yasaklanmıştır. Kuvvet kullanmanın açık istisnaları 4 tanedir. Bunlar; Güvenlik Konseyi’nin kararı, 51. maddede düzenlenmiş meşru müdafaa hakkı, 107. madde uyarınca, II. Dünya Savaşı’ndaki düşman devletlere karşı ve 106. maddeye göre,

² Osman Uludağ, *Hedefteki Amerika 11Eylül Şoku*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2002, s. 9.

Güvenlik Konseyi kararı olmadan beş sürekli üyenin kuvvet kullanmasıdır. ABD'nin saldırılar sonrası Afganistan'a yaptığı müdahalenin tartışmalı boyutunun başlangıcı bu maddede yatmaktadır.

11 Eylül saldırıları sonrası, BM Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından alınan kararlar ve ABD'nin Afganistan'a müdahale gerekçeleri; kuvvet kullanma yasağının tartışılmasını, meşru müdafaa hakkının terörist eylemler karşısında yeniden sorgulanması gerekliliğini doğurmuştur.

BM Antlaşması 51. maddesi meşru müdafaanın hakkının doğması için, silahlı saldırının oluşması koşulunu kabul etmiş ve meşru müdafaaya sınırlama getirmiştir. Bunun böyle olmasının nedeni, devletlerin hakkı istismar etmelerini engellemektir.³

Yapılageliş hukukuna ve uluslararası hukukun ilgili antlaşmalarının kararlarına baktığımızda meşru müdafaa hakkının kullanılması için bazı şartlar aranmaktadır. Yapılageliş hukukunda meşru müdafaa hakkının şartları gereklilik, aciliyet ve zorunluluk olarak belirlenmiştir. BM Antlaşmasının 51. maddesi bir silahlı saldırı şartı aramaktadır. Kaldı ki, 11 Eylül saldırılarının bu nitelikler göz önüne alınmadan meşru müdafaa hakkı doğurduğunu söylemek de yanlış olur. 11 Eylül saldırılarının asimetrik niteliği ve saldırıda kullanılan araçlara bakıldığında, silahlı saldırı şartına uyup uymadığı veya yapılageliş hukukunda meşru müdafaa hakkının koşullarını sağlayıp sağlamadığı konusu tartışma yaratmaktadır.

Asimetrik saldırı niteliği taşıyan 11 Eylül saldırılarının “silahlı saldırı” olarak sunulması, saldırının şekli düşünüldüğünde muğlâk bir sonuç ortaya çıkarır. Bu bağlamda, 11 Eylül saldırıları sonrası, terörizme karşı kuvvet kullanımını öngören bir meşru müdafaa hakkından bahsetmek için uluslararası hukuka uygunluk şarttır.

Konunun bu şekli ile ele alınması ve uluslararası toplum tarafından meşrulaştırılması, silahlı saldırı şartı taşısın taşımasını, her terörist eyleme karşı kuvvet kullanmayı haklı hale getirecektir. Öte yandan, ABD meşru müdafaa hakkına dayanarak, olayın sorumlusu saydığı El-Kaide terörist örgütüne karşı değil, örgütü desteklediğini iddia ettiği Afganistan'a kuvvet kullanmıştır. ABD'nin bu müdahaleyi

³ **Berdal Aral**, *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1999, s. 113.

meşru müdafaa hakkına dayandırması için, 51. madde uyarınca, “silahlı saldırı” şartını ispatlaması gerekir. Ayrıca, Afganistan ile El-Kaide arasında bağlantının tam olarak ortaya konmaması, ABD’nin yaptığı müdahale ile bir devletin egemenliğine, bütünlüğüne zarar verecek şekilde kuvvet kullanması BM Antlaşmasının 2(4) maddesini açıkça hiçe sayılması anlamına gelebilecektir.⁴

Afganistan müdahalesinin uluslararası toplumca meşrulaştırılması bundan sonraki süreçte, uluslararası barış ve güvenliği tehdit edici bazı gelişmelere sebep olacaktır. Müdahalenin meşrulaştırılması ile devletlerin terörizme karşı kuvvet kullanmayı arkasına alarak, terörizmi desteklediğini iddia ettiği her devletin egemenliğine müdahalede bulunulabilir. Afganistan müdahalesi ile terörizme karşı kuvvet kullanma yönünde bir icazetin uluslararası toplumca ABD’ye verilmesi, ABD’nin bundan sonraki dönemde terörizme karşı kuvvet kullanma hakkına dayanarak, kendisine düşman saydığı her devlete müdahalesinin önünü açmaktadır. Bunun en önemli örneğini müdahale sonrası, kendisine düşman saydığı ve tehlike oluşturduğuna inandığı Irak işgalinde görmek mümkündür.

ABD’nin Soğuk savaş sonrası dönemde tek süper güç olma özelliği, 11 Eylül öncesi sorgulanmaya başlanmıştır. AB’nin etkinliğinin artması, Çin’in yükselen ekonomik ve askeri gücü, Rusya’nın potansiyel bir güç olarak dirilişi, uluslararası örgütlerin çalışma ve ilgi alanlarını genişletmesi, Batı dışında uluslararası örgütlenmelerin etkinliğinin artması (Şanghay İşbirliği Örgütü, vb.) uluslararası ilişkilerde ABD hegemonyasının sorgulanmasına neden olmuştur. Tam bu noktada 11 Eylül saldırıların olması ve ABD’nin terörizme ve terörizmin destekleyicilerine savaş açarak, ortaya attığı argümanları BM nezhinde meşrulaştırıp, dünya coğrafyasında ve uluslararası ilişkilerde siyasi ve ekonomik önemi olan Ortadoğu ve Orta Asya bölgelerinin en can alıcı noktaları Afganistan ve Irak’a müdahalelerde bulunması hegemonyasını daha da güçlendirmiştir. Bu gücün artmasını sağlarken de, uluslararası toplumun desteğini arkasına alması, uygulayacağı siyasetin uluslararası

⁴ “Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletler’in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar” BM Antlaşması tam metni için bkz.

www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf , 2010.

platformda kabulü anlamı taşır. Batı tarafından terörizm örgütleri ile bağdaştırılan ve terörizmin beslendiği iddia edilen coğrafyaya (Orta Asya ve Ortadoğu) nüfuz etmesi demek, hegemonyasına hizmet etmesi anlamı taşımaktadır.

Bu çalışmada, 11 Eylül'ün asimetrik yönü ele alınarak, saldırılar sonrası ABD'nin meşru müdafaa hakkına dayanarak ve terörizme karşı savaş adı altında gerçekleştirdiği Afganistan müdahalesinin hukuksal boyutu incelenmiştir. Bu bağlamda, müdahale ile terörizme karşı kuvvet kullanımının uluslararası hukuk açısından doğuracağı sonuçların ABD'nin hegemonyasını güçlendirici bir etki sağlayıp sağlamadığı ele alınacaktır.

Araştırmanın birinci bölümünde; terörizm kavramı incelenmiştir. Terörizmin küreselleşmesinden yola çıkılarak, 11 Eylül terörist saldırıları üzerinde durulmuştur. Ayrıca, bölümün son başlığında saldırıların asimetrik boyutu ele alınmıştır.

İkinci bölümde, terörizme karşı kuvvet kullanmanın hukuksal boyutu ele alınırken, bu bağlamda kuvvet kullanma ve meşru müdafaa hakkı üzerinden bir inceleme yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, Afganistan müdahalesinin hukuksal boyutu, müdahaleye giden süreç, Taliban ve El-Kaide bağlantısı, müdahale öncesi alınan uluslararası kararlar ve Sonsuz Özgürlük Operasyonu değerlendirmeleri ile birlikte ele alınmıştır.

1. BÖLÜM

1.1. TERÖRİZM VE 11 EYLÜL ASİMETRİK SALDIRILARI

Çalışmamızın bu bölümünde, terörizm kavramı incelenmiştir. Terörizmin küreselleşmesinden yola çıkılarak, 11 Eylül terörist saldırıları üzerinde durulmuştur. Ayrıca, bölümün son başlığında saldırıların asimetrik boyutu ele alınmıştır.

1.1.1. TERÖRİZMİN İNCELENMESİ

Terörizm, 21. yüzyılın en etkili olgularının başında gelmektedir. Terörizmin güvenlik, uluslararası ilişkiler ve dünya ekonomik sistemi üzerindeki etkileri giderek artmaktadır. Günümüzde “küresel” bir sorun haline gelen terörizmin, uluslararası hukuk bilimi açısından detaylı bir incelenmesinin yapılması terörizmle mücadelede önemli katkı sağlayacaktır.

1.1.1.1. Terörizm Kavramı

İnsanların huzur içinde yaşamasına engel olan, sosyal, politik ve ekonomik istikrara darbe vuran, refah ve gelişmeye tehlike oluşturan terörizmin hala kesin ve üzerinde oydaşma sağlanmış bir tanımı yapılamamıştır.

Latince “*terrere*”den, Fransızca *terreur* kelimesinden dilimize geçmiş olan terör sözcüğünün, “korkutmak dehşete düşürmek, korkup kaçırmak, caydırmak, yıldırma yoğun baskı ” gibi anlamları vardır.⁵ Kavramın içindeki korkutma, yıldırma ve tedhiş, büyük çaplı olup, bir gücü veya bir iktidarı, zorla kabul ettirmek amacıyla sistemli bir biçimde birey ya da bireylerin ruhsal yapılarını birdenbire kaplayan korku durumunu ve şiddet halini ifade etmektedir.⁶

Terörizmin insanlığın karşı karşıya bulunduğu en tehlikeli sorunlardan biri olduğu kabul edildiği dikkate alınırsa, bu kavramın üzerinde uzlaşılmış bir tanımın

⁵ Cemal Güzel, “Korkunun Korkusu: Terörizm”, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. der. Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002, s. 7-19.

⁶ Büyük Larousse, *Sözlük ve Ansiklopedisi*, Cilt: 9, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1992, s. 11444.

yapılmamış olması ciddi bir eksikliktir. Çünkü; terörizmin tartışılabilmesi ve bu tartışma üzerinden sonuçlar elde edilmesi, temel kavram üzerinden mesafe alınmasına bağlıdır.⁷ Terörizmi tanımlarken onun karakterine ve uygulanış biçimine, siyasal amaçlarına ve uzun dönemli etkilerine, onu besleyen olgulara ilişkin bütün tartışmaları, açık bir şekilde ortaya koymak gerekir. Bu şekilde bir tanımlamaya gidilmesi tanım üzerinde değişik yorumlamaların ortadan kalkmasına ve daha sağlıklı yorumlar yapılmasına olanak tanır.

Terör kavramı, çok genel bir yaklaşımla, korku ve dehşet durumunu ifade etmede kullanılır. Terörizm kavramı ise, bu durumun ortaya çıkarılmasını amaçlayan stratejiyi ifade eder. Literatürde terörizm, siyasal nitelikli amaçlara ulaşmak için kullanılan ve psikolojik yanı ağır basan bir savaş biçimi; siyasal süreci etkilemeyi amaçlayan şiddet eylemleri olarak tanımlanır. Terörizm bir başka tanımlamaya göre; insanlara korku ve dehşet salarak siyasal amaçları gerçekleştirme yöntemidir.⁸ Tıpkı savaş gibi terörizm de politik bir amaca hizmet etmektedir.

Terör eylemleri, bireysel, grupsal veya toplumsal yelpazenin her kademesindeki birey, grup, organizasyon veya devlet ve kurumların, kendisinin dayattığı isteklerini gerçekleştirmek için kullandığı askeri, psikolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel mücadele ve rekabetlerin önemli aracıdır.⁹

Terör; örgütlü ve kurlsız şiddet hareketleridir.¹⁰ Bu şiddet hareketinin tek veya belli bir muhatabı yoktur. Terör, şiddetin esas olarak sadece harekata katılan asker ve polise, ya da kamu ve özel kesime ait ekonomik yerlere değil de, savaşçı olmayan gruplar ve genellikle silahsız sivillere yöneltilmesidir.¹¹

Görüldüğü üzere tanımın içinden başka bir tanımlama yapılması bile kavramın karışıklığını göstermektedir. Terörizm tanımlamasında görülen önemli bir problem devlet, kurum ve kişilerin olaylara farklı bakış açıları ve değer yargılarından

⁷ O. Metin Öztürk, "Terör ve Terörizm", http://www.teror.gen.tr/turkce/teror_nedir/terorizm/.html. 2009.

⁸ Necati Alkan, *Gençlik ve Terörizm*, Ankara: Temüh Yayınları, 2002, s. 12.

⁹ Mehmet A. Bal, *Savaş Stratejilerinde Terör*, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2003, s. 34.

¹⁰ Suat İlhan, *Terör: Neden Türkiye?* Ankara: Asam Yayınları, 2002, s. 6.

¹¹ M. A. Kışlalı, *Güneydoğuda Düşük Yoğunluklu Çatışma*, Ankara: Ümit Yayınları, 1996, s. 57.

kaynaklanmaktadır. Bazı değer yargılarına göre bir oluşum veya eylem, ulusal kurtuluş ve özgürlük hareketi olarak değerlendirilirken, diğer değer yargılarına göre ise aynı hareket terörizm olarak adlandırılmaktadır.

1.1.1.2. Terörizmin Özellikleri ve Unsurları

Terörizm nasıl tanımlanırsa tanımlansın, ne ölçüde sınırlanırsa sınırlansın belli başlı bazı özellikleri vardır. Bu özellikleri geçmişe dönük eylemleri temel alarak şu şekilde sıralayabiliriz.

- Terörizm bir ideoloji, bir doktrin, hatta sistematik bir fikir değil, stratejidir.
- Terörizm, terör eylemlerini meşrulaştıracak bir senaryo hazırlar.
- Terörizm, yeni bir düzen ve gelecekte zafer vaat eder.
- Terörizm, uluslararası siyasetin bir parçasıdır, dolayısıyla dış destek olmadan yaşatılamaz.
- Terörizm, propaganda ile doğar, gelişir ve propaganda ile yaşar. Bizatihi kendisi bir propaganda aracıdır.
- Terörizm, devlet otoritesine alternatif getiren örgütlü bir harekettir.
- Mali destek terörün vazgeçilmez gereksinimidir. Bu nedenle; soygun, silâh ve uyuşturucu kaçakçılığı yapar.
- Terör, bir hak arayışı, düzen önerisi ve bağımsız devlet kurma isteklerinden biri veya derece farklılığıyla her üçünün bir arada bulunduğu gerekçelerle ortaya çıkabilir.
- Terör, bilinçli ve amaçlı eylemler olarak belirir.
- Terör, şiddet uygulamayı giderek amaç konumuna taşır. Dehşet ve korku salarak yılgınlık yaratır. Zorba, acımasız, istismarcı ve kuralsızdır.
- Terör, bazen başka güç veya güçlerin taşeronudur.
- Terör kendi dilini yaratır ve kullanır.
- Terörün her zaman siyasi bir amacı vardır.
- Terör eylemleri, örgütlü bir çabayı gerektirir. Bütün bu eylemler, bireysel olmaktan çok, bir grubun katılımıyla gerçekleşmektedir.¹²

¹² Alkan, a.g.e. , s. 17- 18.

Genel anlamda terörizmin unsurlarını şöyle sıralanabilir:

- ❖ Şiddet ve zorlama,
- ❖ Siyasi nitelik,
- ❖ Korku,
- ❖ Tehdit,
- ❖ (Psikolojik) etkiler ve (beklenen) reaksiyonlar,
- ❖ Kurban ve hedef farklılaşması,
- ❖ Amaçlı, planlı, sistematik organize hareket,
- ❖ Çarpışma metodu, strateji, taktik,
- ❖ Normal dışılık, kabul edilen kuralları ihlal, insani sınırlamaların olmaması,
- ❖ Baskı, zorbalık, itaatin sağlanması,
- ❖ Tanınma, alenilik yönünün varlığı,
- ❖ Keyfilik, kişisel olmama, rastgele karakter, ayırım gözetmeme,
- ❖ Kurbanların geneli siviller, savaşımayanlar, konu dışılar ve direnmeyen tarafsızlar,
- ❖ Gözdağı verme,
- ❖ Kurbanların masumiyetinin vurgulanması,
- ❖ Grup, hareket ya da örgütün failliği,
- ❖ Diğerlerine gösterme amaçlı sembolik yön,
- ❖ Şiddetin ortaya çıkışının beklenmemesi, önceden tahmin veya hesap edilememesi,
- ❖ Gizli ve örtülü bir tabiat,
- ❖ Şiddetin devamlılığı, tekrarlanması ve belli bir sonuca ulaşmaya yönelik karakteri,
- ❖ Kanuna karşı olması,
- ❖ Üçüncü taraflardan talepte bulunulması.¹³

¹³ **Levent Demir**, “Küreselleşme ve Terör”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2009, s. 53.

1.1.1.3. Terörizmin Tarihsel Gelişimi

Terörizmin tarihçesini irdelemek terörizmin tanımı yapmak kadar teferruatlı sonuçlara ulaşmamıza imkân tanır. Terörizm sorunu, tarihsel olarak yeni olmasa da günümüzde artan terör olayları bu sorunun sürekli gündemde olmasını sağlamaktadır. Terörizmin tarihi süreç içerisinde birçok örneği ortaya konulabilir. Terörizmin ilk örnekleri yazarlara göre çeşitlilik arz eder. Kimileri terörizmin ilk örneklerini M.Ö'ye dayandırırken kimileri M.S'ye dayandırır. Kimi siyasi tarihe yön veren önemli olayları ilk terörist eylem sayarken kimileri bir grup ya da topluluğun başka grup veya topluluğa veyahut bir ülkeye karşı yaptığı saldırıları ilk terörist eylemler sayar.

Terörizmin ilk çıkış noktaları ile ele alacak olursak, bunu Habil'in kardeşi Kabil'i öldürmesine kadar götürmek mümkündür.¹⁴ Tarihin tozlu sayfalarından yukarda bahsettiğimiz terörizm tanımı, özellikleri ve unsurları çerçevesinde birçok örnek verebiliriz. Siyasi teröre tarihten bir örnek verecek olursak, Roma İmparatoru Julius Ceasar'ın M.Ö. 44 yılında öldürülmesi tamamen siyasi bir nitelik taşımaktadır. Brutus bir cumhuriyetçidir ve amacı Caesar'ı öldürerek imparatorluğa son vermektir.¹⁵

Tarihte en eski terör olayını, M.S. 1. yy'da Jewish Zeatlos'un Sicariler grubunun gerçekleştirdiği saldırılara kadar götürmemiz mümkündür. Sicarri ismi, Roma yönetici sınıfının üyelerine suikastta kullanılan Sica isimli kısa kılıçtan gelmektedir. Filistin'de Roma yönetimine karşı ihtilal başlatmayı amaçlıyorlardı. Bu eylemlere katılanlardan 900 adet Zeatlos taraftarı çarmıha gerilmiştir.¹⁶ Zeatlos'un bu hareketi ilk terör olarak tanımlanmıştır. Çünkü şiddet eylemlerini (suikast ve vurkaç eylemleri) Roma kurallarını savunan Romalılara, Yunanlılara ve Yahudilere karşı kullanarak psikolojik tesir oluşturup siyasal amaçlarına ulaşmada bunu

¹⁴ **Sertaç H. Başeren**, "Terörizm ve Uluslararası İlişkiler", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, Şubat 2003, s. 51-58.

¹⁵ **Emre Kongar**, *Küresel Terör ve Türkiye, Küreselleşme*, 11 Eylül, İstanbul: Remzi Yayınevi, 2003, s. 77.

¹⁶ **Wayman C. Mullins**, "A Sourcebook on Domestic and International Terrorism: An Analysis of Issues Organizations, Tactics and Responses", Charles C. Thomas Publisher, Illinois, U.S.A., 1997, s. 44. Aktaran Aydemir, Salim, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslar arası Terörizm", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2006, s. 18.

yardımcı olarak kullanılmaktadırlar ki, bu amaç insanları köleleştiren Roma kurallarını değiştirmektedir.¹⁷ Bu tarikatın faaliyetini anlatan kaynaklara göre, Romalılara karşı vergi ayaklanmasını başlatan Yahudi özgürlük hareketi *sel ot'lara* uzanmaktadır. Bu ayaklanma, güçlü dinsel öğeleri olan Jewish Zeatlos liderliğinde milliyetçi bir başkaldırıdır. M.Ö. 70'lerde Tapınaklarının ve Kudüs'ün yıkımıyla son buldu. Bu grubun, kayadan kale olan Masada'ya çekildikleri, Romalıların uzun kuşatmaları ve şiddetli saldırıları karşısında M.Ö. 73 yılında topluca intihar ettikleri bilinmektedir. Kurbanlarını gündüz kalabalık yerlerde ve hançerlerle öldürmeleri ile tanındıkları için, yarattıkları panik ve korku, cinayetlerinden daha telaş verici olabilmekteydi.¹⁸ İlk terör eylemi kabul edilen bu olayda da terörün en önemli özellikleri arasında yer alan siyasal içerik ve sistemli şiddet unsuru bulunmaktadır.¹⁹

Terörizm kelimesi ilk kez 1795'te kullanıldığında, bir devlet tarafından insanlara karşı yapılan sindirme hareketlerini, yani devlet terörizmini belirtiyordu. Bu terim Fransız devriminin başlangıç yıllarında Fransız devrimci devlet adamı Maximilen de Robespierre'nin 1785-1794 terör devrinde ortaya çıktı. Robespierre, devrim sırasında özgürlük despotizminin zulme karşı harekete geçtiğini belirterek devlet terörünü savundu. Tarihsel olarak devlet terörizmi, kurbanlarının sayısı ile diğer terör biçimlerini çok fazla geçti ve 20. yüzyılda bunun en dehşetli örneklerine tanıklık etti: Yahudi katliamı (Holocost), Stalin'in katliamları ve Pol Pot rejiminin ölüm tarlaları gibi.²⁰

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Almanya, İtalya ve Hırvatistan'da sağ terörizm büyük artış göstermiştir. "Modern Terörizmin Kökenleri" adlı makalesinde Donald H. Bell, şu tespitlerde bulunmaktadır: "*Savaştan önce, siyasal şiddetin tipik eylem biçimi yöneticilere suikastlar düzenlemektir. Çar II. Aleksander 1881'de, Fransa Başbakanı Sadi Carnot 1894'te, İspanya Başbakanı Canovas 1897'de, Avusturya İmparatoreçesi Elizabeth 1891'de, İtalya Kralı*

¹⁷ **Faruk Örgün**, *Küresel Terör*, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, 2001, s. 60, Aktaran Aydemir, Salim a.g.t. s. 18.

¹⁸ **Emin Demirel**, *Terör*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002, s. 25.

¹⁹ **Örgün**, a.g.e. , s. 60. Aktaran Aydemir, Salim a.g.t. , s. 18.

²⁰ **Vamık D. Volkan**, *Kanbağı Etnik Gururdan Etnik Teröre*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1999, s. 182. Aktaran Aydemir, Salim, a.g.t. , s.18.

Umberto 1900’de, ABD Başkanı McKinley 1901’de, Rusya Başbakanı Stolypin 1911’de ve Arşidük Franz Ferdinand Saraybosna’da 1914’te öldürülmüşlerdi. Genellikle hepsi tek bir suikastçı tarafından öldürüldüler. Öldürülmelerinin doğrudan etkileri olacağı ve en azından tüm rejimi sarsacağı ve sefalet içinde yaşayan insanların dünyasına aydınlık getireceği farz ediliyordu.”²¹

Terörizm 20. yüzyılda sağ ve sol hareketlerin ana yöntemi haline gelmiş Naziler, Faşistler ve Komünistler tarafından geliştirilen terör, devlet ideolojisini benimsetme aracı olarak yaygın bir şekilde uygulanmıştır. İletişim teknolojisindeki gelişmelerle birlikte ve diğer ilerlemelerle birlikte günümüz terörizminin gelişimine katkıda bulunarak yaygınlaşmasına ve giderek değişik karakterlere bürünmesine neden olmuştur.²² Terörizmin tarihsel süreç içinde yöntemi ve kurgusu değişmiştir.

Terörün tarihçesine indiğimizde çok derin bir tarihi gösterge karşımıza çıkıyor. Terörizmin tarihçesini incelediğimizde en önemli dönüm noktası, hiç kuşkusuz 11 Eylül saldırılarıdır. Bu saldırılar sonrası terörizm küresel ölçekte daha çok ele alınmaya başlanmıştır.

1.1.1.4. Terörizmin Küreselleşmesi

Yukarıda da belirttiğimiz üzere terörizmin herkes tarafından kabul görmüş genel bir tanımı henüz yapılamamıştır. Fakat 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’ye yapılan terörist saldırıların ardından terörizm ile ilgili bütün kavramlar ve yaklaşımlar değişime uğramıştır.²³ 11 Eylül’den sonra, daha önce tanımlanmamış “küresel terörizm” kavramı ortaya çıkmıştır. Çoğu bilim adamına göre küreselleşme, Amerikan ve Batı değerlerinin diğer uygarlıklar üzerinde egemenlik kurmasını ifade etmektedir. Küresel terörizm ise, bu değerlerin egemenliğini sorgulayan bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.²⁴

²¹ **Donald H. Bell**, “Origins of Modern Terrorism”, *Terrorism: An International Journal*, C. 9, S. 3, 1987, s.308, Aktaran Aydemir, Salim, a.g.t. , s.19.

²² **Demir**, a.g.t. , s. 68.

²³ **Örgün**, a.g.e. , s. 38. Aktaran Aydemir, Salim a.g.t. , s. 19.

²⁴ **Başeren**, *Terörizm ve Uluslararası İlişkiler..*, s. 51-58.

Küresel terörizme bir tanımlama yapmak istersek, failleri, hedef alınan grup, olayın gerçekleştiği yer bakımından en az iki farklı ülkeyi kapsayan terörist eylemlerin, barındırdıkları uluslararası öğeler itibariyle uluslararası terörizm olarak adlandırılacaklarını söylemek mümkündür.²⁵

Uluslararası terörizm, belirli siyasal, sosyal ve ekonomik çıkarlar sağlamak için insan hayatlarını, iç sosyal dinamikleri, uluslararası barış ve güvenlik ortamını, devletlerin barışçıl ilişkilerini, iç işlerini, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünü, iç hukuku ve uluslararası hukuku hedef almaktadır.²⁶

İkinci dünya savaşı sonrası, soğuk savaş olarak anılan döneme geçişle beraber nükleer bir dengenin kurulması, sıcak temaslı savaştan kaçınılması ile terörizm gün geçtikçe yaygınlaşmıştır. Soğuk Savaş döneminde savaşların maliyetinin giderek artmasıyla terörizm, devletlerin dış politika hedeflerine ulaşmak²⁷ ya da bir başka devletin istikrarını bozmak amacıyla kullandıkları bir araç haline gelmiştir.²⁸

Uluslararası terörizm kavramı, 1960’lardan bu yana artan şiddet eylemlerinin devletlerarası bir boyut kazanması sonucu, uluslararası ilişkiler disipliniinde yer bulmuştur. Uluslararası terörizm, “içeriği ve tekrarı uluslararası sonuçlar doğuran terörist faaliyetler” olarak tanımlanmaktadır. Ancak terörün uluslararası niteliği bununla sınırlı kalmamaktadır. Bir yabancı devletin ya da bir uluslararası örgütün politikasını etkilemek üzere gerçekleştirilen şiddet eylemleri de uluslararası nitelik taşımaktadır. Bunun yanı sıra, bir ya da birden fazla devletin desteğini alarak terörist eylemlerde bulunulması durumu da aynı çerçevede değerlendirilmektedir. Yabancılar veya yabancılar ait hedeflere yönelen terörizm de uluslararası boyutludur.²⁹ Küresel terörizm, 21. yüzyılın en etkili olgularının başında

²⁵ **Albert J. Bergersen- Omar Lizardo**, “International Terrorism and the World-System”, *Sociological Theory* 22:1, 2004, March: 38-52, Aktaran Yaman, Didem “Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği Çerçevesinde NATO’nun Rolü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2006, s. 29.

²⁶ **Ömür Şakir Babaoğlu**, “Küresel Terör ve Türkiye (Sempozyum)”, *Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi Yayınları* (SAREM), 2002, Yıl: 1, Sayı: 6, s. 20-26.

²⁷ **Rodoslav D. Gacnovic**, “Terrorism-Threat to the 21st Century”, *Review of International Affairs*, Vol. L-LI, No: 1087-88, 2000 December-January:18-22, Aktaran Yaman, Didem, a.g.t. , s. 29.

²⁸ **Fırat Purtaş**, “Yeni Boyutlarıyla Terörizm”, *2023 Dergisi*, Sayı:32, 2003, s. 28-41.

²⁹ **Rengin Gün**, “Uluslararası Terörizm: Dünya Savaşının Yeni Boyutu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı:4, 2000, s. 54-66.

gelmektedir. Küresel terörizmin güvenlik, uluslararası ilişkiler ve dünya ekonomik sistemi üzerindeki etkileri giderek artmaktadır. Günümüzde “küresel” bir sorun haline gelen terörizmin birçok yönden olduğu gibi uluslararası hukuk bilimi açısından da detaylı bir şekilde incelenmesi terörizmle mücadeleye önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Terörizm, sistem dışında yada içinde olsun olmasın sisteme karşı sürdürülen bir mücadeledir. Bir anlamda hâkim gücün sistem dışında sorgulanmasıdır. İçinde bulunduğumuz dönemde küresel terörizm kavramı ön plâna çıkmaktadır. Bir siyasî akım olarak küreselleşme batı değerlerinin dünyaya hâkim olmasını ifade ettiğine göre küresel terörizm, bu değerlerin hâkimiyetini sorgulayan bir olgudur.³⁰ 11 Eylül 2001 bunun tipik bir örneğidir.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’ye yapılan terörist saldırıların ardından terörizmin hiçbir sınır tanımadığı ve terörist eylemlerden bir süper gücün bile nasibini aldığı açıkça görülmüştür. Bu olaylardan sonra terörizm konusunun bütün dünya liderleri tarafından yeniden ele alınması ve terörizme karşı mücadele için bütün ulusların ve devletlerin birleşmesi gerektiği belirtilmiştir. 11 Eylül’ün ardından terörizm küresel ölçekli bir olgu olarak ele alınmakta ve onunla küresel ölçekte savaşmak gerektiği düşünülmektedir. Bu çerçevede Usame Bin Ladin’e karşı savaş açan ABD kuvvetleri önce tüm Afganistan’ı bombaladı ve sonrasında mücadeleyi Ortadoğu bölgesine doğru yaygınlaştırdı. Ayrıca New York’ta gerçekleştirilen saldırı sonrasında olayla ilgili bilgiler İsrail ve Avrupa istihbaratından gelmiş ve saldırının arkasında Ladin’in Afganistan’da faaliyet gösteren El Kaide örgütü olduğu öne sürülmüştür.³¹

11 Eylül 2001 saldırıları terörizm tarihinde büyük değişimlerin gerçekleştiğinin göstergesiydi. Saldırılarından sonra terörizmin sadece amacı ve stratejisi değil, teknolojinin gelişmesi ile birlikte silahlarının da değiştiği görülmüştür. Bu saldırılarla teröristler geniş yüksek teknolojik silah olanaklarını ve

³⁰ Sertaç H. Başeren, “Küresel Terör ve Türkiye” (Sempozyum), Stratejik Araştırmalar ve Etüt Merkezi Yayınları (SAREM), 2002, Yıl:1, Sayı:6, s. 27-32.

³¹ Deniz Ü. Arıboğan, *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna: Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2003, s. 158.

profesyonelliklerini sergilemişlerdir. Teröristlerin sürekli taktik değiştirmeleri terörizmin önlenmesini daha da güçleştirmektedir. Örneğin, daha önceki dönemlerde teröristler, eylemlerini gerçekleştirdikten sonra kaçarak kurtulmayı tercih ederken bugünün teröristleri amaçları için hayatlarına son vermeyi bile göze alarak hareket etmektedirler. 11 Eylül saldırısı büyük bir endişeye yol açtığı gibi birçok tartışmaya da konu olmuştur. Bunlardan biri de terörizmin yeni şeklinin tanımlanmasıdır. İşte bu noktada, “küresel terörizm” kavramı 11 Eylül saldırılarından sonra terörizmin yeni niteliği karşımıza çıkartmaktadır. Soğuk Savaş sonrası “değişen dünya düzeni” ve “küreselleşme” Batı değerlerinin dünya egemenliği olarak adlandırılmaktadır; dolayısıyla “küresel terörizm” de, bu değerleri sorgulayan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde terörizmin küresel boyutta yaygın ve etkili bir biçimde ortaya çıkıp gelişmesinde bahsettiğimiz nedenler kadar bilimsel ve teknolojik gelişmelerin de rolü vardır. Nitekim teknolojik gelişmeler, uluslararası terörizm için yeni olanakları gözler önüne sermektedir. Özellikle ulaşım ve haberleşmeye ilişkin teknolojik yenilikler, teröristler için yeni ve etkili eylem araçları olarak kullanılmaktadır. Medyanın da kamuoyu üzerinde etkili bir iletişim ağı olması sonucu, teröristler tarafından kendi propagandalarını yayma konusunda kolaylık sağlamaktadır. Dolayısıyla başta televizyon ve gazeteler olmak üzere, her türlü kitle iletişim aracı, teröristlerin amacına ulaşmasını sağlayan uygun araçlardır. Nitekim hemen hemen her terörist hareketin internet yoluyla web sayfaları, gazeteleri ve daha başka çeşitli yayın organları bulunmaktadır. Böylelikle teröristlerin eylemleri ve eylemlerinin sosyo-politik içerik taşıyan mesajları bu tür araçlarla kamuoyu üzerinde önemli bir psikolojik etki yaratarak sesini duyurmaktadır.

1.1.2. 11 EYLÜL SALDIRILARI VE ASİMETRİK TEHDİT

1.1.2.1. 11 Eylül Saldırısı

11 Eylül olayı nedenleri, sonuçları hala tartışılıyor olsa da şu su götürmez bir gerçektir ki 11 Eylül 2001’de ABD’de tarihinin en büyük terörist saldırıları gerçekleşmiştir. 11 Eylül dünya tarihinin çok önemli bir dönüm noktasıdır, 11 Eylül

sıradan bir terörizm hareketi, sıradan bir dehşet olayı değildir.³² Bu terör saldırısı, gerçekleşme biçimi, seçtiği hedefler ve doğurduğu sonuçlar bakımından dünya siyasi tarihinin en önemli olayıdır.

11 Eylül saldırıları, dünya ekonomisine ve siyasetine büyük etki eden, hatta uluslararası sistem tartışmalarını yeniden başlatan olaydır. Bu olay terörizm konusu yoğun bir şekilde gündeme getirmiştir. Devlet yöneticileri, siyasetçiler, karar vericiler, gazeteciler, akademisyenler ve hatta sokaktaki insanlar bile yeni boyutlarıyla terörizmi tartıştılar.³³ Bu olayın doğurduğu tartışmaların başında terörizmin küresel bir olgu haline geldiğidir.

11 Eylül 2001’de gerçekleştirilen terörist saldırılar, gerek ABD’yi gerek uluslararası topluluğu çok derinden etkilemiştir. Amerikan Airlines’a ait Boeing 767 ve Boeing 757 tipi iki uçak kaçırılmış ve birbiri ardına Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kulelerine çarparak kulelerin çökmesine neden olmuştur. Ardından yine 767 tipi üçüncü bir uçak ABD Savunma Bakanlığı merkezine ait Pentagon’a çarptırılmış ve bina kısmen çökmüştür. Son olarak 757 tipi dördüncü bir uçak ise, Pennsylvania’nın Pitsburg kenti yakınlarında düşürülmüştür.³⁴

Olayın tarihsel önemi, yarattığı tahribatın büyüklüğünden ziyade, yöneldiği hedeflerin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Birisi ekonomik diğeri askeri olan bu hedefler batı uygarlığının sarsılmaz görünen simgeleridir.³⁵ Dünya Ticaret Merkezi, dünya ekonomik sisteminin en büyük sembolüydü. Nerdeyse tüm dünya ülkelerinden burada çalışan diğer ülke vatandaşları vardı. Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırıyla hem diğer ülkelerin dikkati buraya yöneldi hem de dünya ekonomik sisteminin sembolü yıkılmış oldu. Pentagon, dünyanın jandarması olarak nitelendirilen ve askeri açıdan istediği yeri vurabilecek gücü kendisinde hisseden ABD’nin askeri merkezidir. Yani yeni dünya düzeninin sembolü olan önemli yerler

³² **Ahmet Davutoğlu**, *Küresel Bunalım*, İstanbul: Küre Yayınları, 2002, s. 2.

³³ **Purtaş**, a.g.m. , s. 28-41.

³⁴ **Ülkü Halatçı**, “11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonu’nun Bir Değerlendirmesi” *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi(UHP)*, 2006, Cilt: 2, Sayı: 7, ss. 80-98.

³⁵ **Kongar**, a.g.e. , s. 82.

saldırıda hedef noktasıydı. Belki de bu yüzden yapılan yorumlar da yeni dünya düzeninde değişiklikler olacağı yönündeydi.³⁶

Uluslararası ortamda deprem havası yaratan saldırılar sonrası, 14 Eylül günü ABD Başkanı George Bush, yapılacak saldırılarla ilgili olarak Kongre'den yetki istemiştir. Bunun ertesinde Başkan Bush yaptığı ulusa sesleniş konuşması ile bir bakıma "yüzyılın ilk savaşını" başlatıyordu. ABD, saldırıların etkisini üzerinden attıktan sonra "savaş hali" ilan etmiştir. Başkan George Bush, saldırılar sonrası yapmış olduğu konuşmada; *"teröristler tarafından Amerika'ya karşı açılmış bir savaş olduğu, buna cevap vereceğini, bunları kimlerin yaptığını bulacağını ve onları saklandıkları delikten çıkartarak, adalete teslim edeceğini"* belirtmiştir.³⁷ Bu açıklama saldırıya uğrayan her ülkenin en yetkili ağızdan, ülke vatandaşlarına ve dünya kamuoyuna yaptığı sıradan bir açıklamadır. Ama konu dünyanın bir numaralı gücü olunca açıklamanın verdiği mesaj önem kazanmaktadır. Bu açıklama ile ABD, terörizme karşı kesin bir savaş ilan etmiştir.

Herhangi bir örgüt saldırıların sorumluluğunu üstlenmemiş olmakla birlikte, 20 Eylül 2001'de yaptığı konuşmasında ABD Başkanı Bush, ABD hedeflerine yönelik daha önce de Tanzanya, Kenya ve Yemen'de gerçekleştirilen terörist saldırılardan sorumlu tutulan El Kaide Örgütü'nün son saldırıların da faili olduğuna dair yeterli delilin olduğunu iddia etmiştir.³⁸ Bu açıklamadan sonra, İngiliz Hükümeti de, ABD'yi desteklemiş ve saldırıların El Kaide Örgütü tarafından gerçekleştirildiğine dair yeterli kanıtların olduğunu kamuoyuna açıklamıştır. Dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair, konuya ilişkin hazırlanan belgede yeterli kanıtların olduğunu dile getirmiştir. Bütün bu gelişmelere rağmen, Usame Bin Ladin yaptığı açıklamalarında (El-Kaide'nin) saldırılarla herhangi bir ilişkisi olmadığını ifade ederek sorumluluk üstlenmekten kaçınmıştır.³⁹

³⁶ Örgün, a.g.e. , s. 39. Aktaran Salim, Aydemir a.g.t. , s. 63.

³⁷ Halatçı, a.g.m. , s. 80-98.

³⁸ "Bin Laden Says He Wasn't Behind Attacks", www.cnn.com/2001/09/16inv.binladen.denial/,

Aktaran Halatçı, Ülkü, a.g.m. , s. 80-98.

³⁹ Halatçı, a.g.m. , s.80-98.

Davutoğlu, bu eylemin kimin tarafından planlanıp gerçekleştirildiği ve arkasındaki gerçek sebebin ne olduğu konusunda kesin yargılarda bulunmanın güç olduğunu, ancak nelerin olmayacağını söylemenin kolay olduğunu belirttikten sonra bu eylemlerin sıradan ve sınırlı bir örgüt işi olamayacağını, Amerika sisteminin işleyişini bilmeyen, Amerika'nın çok uzağında kumandası olan bir örgütün de böylesi senkronize bir eylemi gerçekleştirmesinin çok güç olduğunu, kimi yaklaşımların öngördüğü şekilde tek bir devletin planlayıp gerçekleştirdiği bir eylem olmasının da çok mümkün olmadığını belirtmiştir.⁴⁰

Bush'un El-Kaide'yi saldırıların sorumlusu olarak ilan etmesinden sonra, gözler El-Kaide'yi bünyesinde barındıran Afganistan'a çevrilmiştir. Afganistan'da Taliban'ın lideri Molla Muhammed Ömer, ABD ile görüşmeye hazır olduğunu bildirmiş, ABD ise bu isteği reddetmiştir.⁴¹ ABD, Ladin'in saldırılardan sorumlu olduğuna dair yeterli delilin olduğunu iddia ederek, Taliban'ın Bin Ladin ve El Kaide örgütündeki adamlarını teslim etmesi, Bin Ladin'in eğitim kamplarını kapatması, uluslararası denetime izin vermesi ve Batılı yardım görevlilerini serbest bırakması istemiştir.⁴² Bu taleplerin yerine getirilmemesi halinde Taliban yönetiminin de Ladin ile aynı muameleye tabi tutulacağını açıklamıştır.

1.1.2.2. 11 Eylül Saldırılarının Uluslararası Ortama Yansıması

11 Eylül saldırılara hedef olan yerlerin niteliği ve ABD gibi bir süper güce yönelmesi uluslararası ortamda bir dehşet durumu ortaya çıkarmıştır. Hal böyle olunca saldırılar ile ilgili, uluslararası ortamda politik, akademik hatta insanlar arası tartışmalar gündeme o dönemde ve daha sonraki gelişmeler ışığında epeyce meşgul etmiştir.

11 Eylül saldırıları terörizmin küresel ölçekte alınmasının yanında, ülkelerin güvenlik politikalarında değişimi de beraberinde getirmiştir. 11 Eylül dünya siyasetinde bazı politikaların değişmesine sebep olmuştur. Ama Andrew Cottey'in de

⁴⁰ Davutoğlu, a.g.e. , s. 63.

⁴¹ Dönemin haber kaynakları konu ile ilgili bu şekilde bilgi vermektedir. Bkz.

www.webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/10/07/37826.asp ,

www.arsiv.milliyet.com.tr/2001/10/07/siyaset/index.html, 2009-2010.

⁴² www.webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/10/07/37826.asp, 2010.

üzerinde durduğu gibi, egemen ulus-devlet kavramı üzerine inşa edilen uluslararası siyasetin temel siyasal yapısı ve devlet sisteminden ileri gelen küresel yönetimin anarşik açmazları değişmemiştir. Birçok küresel problem (küreselleşme, küresel ısınma, kuzey/ güney ekonomik bölünmesi) 11 Eylül olaylarından etkilenmemiştir.⁴³ 11 Eylül'ün küreselleşmeye olan etkisine verilebilecek yegâne örnek, saldırılar sonrası terörizmin küresel boyutta tartışılması, evrensel alana taşınmasıdır.

Küreselleşme bir gücün temsili niteliğinde ise, 11 Eylül'ü gerçekleştirenler her kimse, ABD'nin şahsında bu güce olan bir itirazı, terörist bir eylem ile dile getirmiş oluyorlardı. Çünkü saldırı ABD elitlerine; ekonomik elite (İkiz Kuleler), askeri elite (Pentagona) ve siyasi elite (Beyaz Saray'a) yönelmiştir. Bunlar ise ABD egemenliği başta olmak üzere, küreselleşme sürecinin yaratıcısı, sürdürücüsü ve yayıcısı durumunda olan kesim ve kurumların ta kendisidir. O halde durum bunlarla tümüyle bağlantısız değildir. Yola çıkış tamamıyla bu hedefle sınırlı değilse bile, ortaya koyduğu sonuçlar bakımından böyle bir değerlendirmeyi haklı kılmaktadır.⁴⁴

11 Eylül saldırılarından sonra ABD adeta bir seferberlik ilan etmiştir. Bu seferberlik tüm dünyaya bir çağrı niteliğindedir. Bu şekilde ABD dünyaya “katı bir seçim” sunmuş bize katılın ya da “kesin bir ölüm ve yıkım olasılığıyla yüzleşin” demiştir.⁴⁵ 11 Eylül 2001 terör saldırısının sadece ABD için değil tüm ülkeler ve uluslararası ilişkiler disiplini için de bir dönüm noktası olarak kabul edildiği aşikârdır. Bu noktadan itibaren ABD'nin de saldırıya maruz kalabileceği gerçeği küreselleşmenin bir yan ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagona yapılan ve uluslararası terörizmin kullandığı silah ve metotlar açısından yeni bir kaliteyi içeren saldırılar sadece ABD'ye yönelik bir tehdidi değildir. Tam tersine genel olarak küreselleşme sürecinin içerdiği risk ve tehditlerin dünyanın ekonomik gelişmesine ve uluslararası politikaya nasıl bir etkisi olduğunu ortaya koyması açısından da önemli bir hadisedir.⁴⁶

⁴³ **Andrew Cottey**, “11 Eylül 2001: Dünya Siyasetinde Yenir Bir Dönem mi?” der. Gökhan Bacık, Bülent Aras, *11 Eylül Öncesi ve Sonrası*, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2006, s. 49-71.

⁴⁴ **Ahmet Özer**, *11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme*, Ankara: Elips Kitap, 2005, s. 38-39.

⁴⁵ **Osman Uludağ**, a.g.e. , s. 9

⁴⁶ **Hüseyin Bağcı**, “Türk Dış ve Güvenlik Politikalarındaki Gelişmeler ve Yeni Parametreler”, *Türk Dış Politikası* der. İdris Bal, Ankara, Nobel Yayın dağıtım, 2004, s. 911-916. Aktaran Polat, İrfan “11

11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin yanında yer alan ilk devlet İngiltere olmuştur. İngiltere yapılan saldırıları kendisine yapılmış kadar acı ile karşıladığını açıklamış, bir o kadar da çabuk ve etkili bir şekilde terör ile mücadelenin gerekliliğinden bahseder olmuştur.⁴⁷ İngiltere'nin ABD'nin doğal müttefik olduğu bu açıklamalar ile bir kez daha açıkça ortaya konmuştur.

11 Eylül' den ötürü taziyelerini dile getiren ilk devlet adamı Vladimir Putin olmuştur. Putin “Haçlı Savaşı”na vereceği bu destekle Çeçenistan’daki savaşın da “Küresel Terörizmle Mücadele”nin içerisinde kabul edilmesini temenni etmiştir.⁴⁸

Saldırlardan sonra, uluslararası sistemin demirbaşlarından NATO’dan tepki gelmiştir. Bu saldırılar, terörizmi temelde ülke içi, polisiye bir vaka olmaktan çıkarıp uluslararası bir güvenlik sorunu haline getirmiştir. Bu nedenledir ki, sorunla mücadele edebilmek için öncekinden daha geniş kapsamlı politik, ekonomik, polisiye ve askeri önlemler gerekmektedir.⁴⁹

11 Eylül sonrasında bu gerekliliğin bir sonucu olarak öncelikle Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi’nin (AAOK) 46 üyesi (19 NATO üyesi ve 27 Ortak ülke) New York ve Washington’a yapılan saldırıları koşulsuz olarak kınadıklarını beyan ederek, terörizmle mücadele için tüm çabaları üstlenecekleri taahhüdünde bulunmuşlardır. Bu bağ-lamda, NATO müttefikleri 3 Ekim 2001 tarihinde terörizmle mücadelede şu hususları kabul etmişlerdir.

- İstihbarat paylaşımı ve terörizm tehditlerine karşı işbirliği,
- İttifak üyelerinin terörizm tehditlerine karşı mücadele kabiliyetlerini geliştirmelerine yardımcı olmak,
- Üyelerin topraklarında güvenliği artırmak için gereken önlemleri almak,

Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2006, s. 58.

⁴⁷ **Enver Bozkurt**, *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı*, Ankara: Nobel Yayınevi, 2003, s. 209.

⁴⁸ **Polat**, a.g.t. , s. 75.

⁴⁹ **Cristopher Bennett**, “Combating Terrorism”, NATO Reivew, Spring, 2003, s. 6. Aktaran Yaman, Didem “Nato’nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No: 7, 2006, s. 47-53.

- NATO'nun güvenlik sorumluluğunda olan alanlarda gereken teçhizatı sağlamak,
- Hava taşımacılığında güvenliği sağlamak,
- NATO topraklarındaki askeri üslerde üyelerin gereken faydayı sağlamalarına izin vermek.⁵⁰

ABD'nin NATO'yu yanına çekerek hem yaptıklarının, daha doğrusu yapacaklarının hukukiliğini garanti altına alırken; yapılacak muhtemel bir askeri harekât için de askeri kuvvet yardımı alıyordu. Böylelikle NATO'nun desteğini alan ABD kimi fikirlere göre Kosova'daki gibi NATO üyesi her devlete bu olayda söz söyleme ve veto yetkisi vermeyi pek düşünmüyordu, bu bakış açısıyla ABD 11 Eylül olaylarına karşı olabildiğince geniş tabanlı bir destek oluşturarak meşruiyet zeminini güçlendirmeye çalışıyordu.⁵¹

Terörizmle ilgili daha önce çalışmalar yapmış olan BM, 11 Eylül'ün etkisi ile terörizm çalışmalarını hızlandırmıştır. Saldırı sonrası, öncelikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1368 sayılı kararı ile terörü kınamış, Usame Bin Laden'in örgütü El-Kaide ve ona destek veren Taliban rejiminin olaylardan sorumlu tutularak, ABD'nin yanında bir tutum takınmıştır.⁵²

BM Antlaşması çerçevesinde güç kullanmayı meşru kılacak yollardan biri devletlerin meşru müdafaa mekanizmalarına başvurmalarıdır. BM Antlaşması'nın 51. maddesi silahlı bir saldırının vuku bulması halinde devletlerin bireysel veya kolektif olarak savunma haklarını kullanabileceklerini öngörmektedir. Güvenlik Konseyi 1368 sayılı kararında BM Antlaşması'na uygun olarak münferit ya da doğal meşru müdafaa hakkını teslim etmektedir. Devletlerin başka devletlere yönelik saldırılarda bulunan terörist örgütleri barındırmaları BM Antlaşması'nın 51. Maddesi çerçevesinde meşru müdafaa hakkı doğuran bir saldırı sayılmaktadır. Ancak burada

⁵⁰ **Col Alexander Gerry**, 'War Against Terrorism: Radical Departure For NATO', *ROA National Security Report* 2001, ss. 28-29. Aktaran Yaman, Didem *Nato'nun Yeni Görevi: Terörizmle...*, s. 47-53.

⁵¹ **Bozkurt**, a.g.e. , s. 230.

⁵² **Bozkurt**, a.g.e. , s. 216.

önem taşıyan en önemli unsur, meşru müdafaa amacıyla gerçekleştirilen eylemin yapılan saldırı ile orantılı olması ve sivillerin zarar görmemesidir.⁵³

11 Eylül saldırılarından sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 28 Eylül 2001 tarihinde Uluslararası terör ile mücadele etmek için atılacak adımları ve stratejileri de içeren, 1373 sayılı kararı oy birliği ile kabul etmiştir.⁵⁴ Bu karar ile ABD'nin Birleşmiş Milletler Antlaşması uyarınca barışın bozulması ve saldırı fiili halinde yapılacak hareketlere ilişkin VII. Bölümde de belirtilen önlemleri almayı kararlaştırmıştır. Bu karardan sonra BM Güvenlik Konseyi tüm devletleri, terörizm ortadan kaldırılmasına yönelik çabalarını yoğunlaştırmaya çağıran 1377 sayılı kararı kabul etmiştir.⁵⁵

11 Eylül olayı saldırıları bir süper güce karşı yapılması, hedeflerin niteliği, uluslararası toplum üzerinde bıraktığı etki bakımından birçok kesimden tepkiler almıştır. Dünya'nın neredeyse tüm ülkeleri saldırılardan sonra hem taziye hem de destek çağrıları yapmış, terörizmi kınayan açıklamalar devler başkanlarından gelmiştir.⁵⁶ Ama biz bu başlık altında uluslararası alanda en önemli ve başı çeken AB, NATO ve BM'nin olaylar sonrası değerlendirmelerine yer verdik.

1.1.2.3. 11 Eylül Olayının Güvenlik Algılamalarında Yaptığı Değişim: ABD Politikası Bağlamında

11 Eylül hiç kuşkusuz dünya gündemini değiştiren bir gündür. 11 Eylül ile özellikle uluslararası ilişkilerin güvenlik, diplomasi vb. alanlarında değişimler söz konusu olmuştur. Andrew Cottey bu değişimleri iki boyutta incelemenin doğru olduğunu söyler. İlk değişim, terör saldırılarıyla, ABD, ortaya çıkan yeni bir tip tehdidi doğrulamıştır. Bu tehdit, kendisini her alanda ABD ve onun müttefikleriyle savaşıma adanmış ve her türlü şiddete başvurmaya istekli küresel terörist bir örgüt olan El-Kaide'den geldi. İkinci olarak, ABD'nin 11 Eylül 2001 tepkisi yeni bir hamleyle sonuçlanmıştır "Terörizmle savaş". Terörizm ile savaş ve bununla ilgili

⁵³ Bozkurt, a.g.e. , s.216.

⁵⁴ Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. "Uluslararası Sözleşmelerde Terörizm" başlığı altında, <http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm7.html> , 2009.

⁵⁵ Bozkurt, a.g.e. , s. 224-239.

⁵⁶ Konu ile ilgili dönemin yazılı ve görsel basınındaki arşivlemelere bakılarak bu sonuç çıkarılmıştır.

nükleer, kimyasal, biyolojik kitle imha silahlarının artırılmasına karşı mücadele, ABD'nin dış politikasının merkezi unsuru olmuştur.⁵⁷

11 Eylül saldırıları 1990'da soğuk savaşın bitimi ile nitelikleri değişen terörizm olgusunun eyleme dönüşmesi olarak nitelendirilebilir. Soğuk savaşın bitişi ile birlikte terörizm olgusu da bir değişim içerisine girmiştir. Diyebiliriz ki devlet dışı aktörlerin güçlerini rastgele şiddet kullanarak artırmanın yollarını aramaya başlamaları devletleri, tehdit olgusunu yeniden tanımlamaya zorlamıştır. Bu doğrultuda soğuk savaşın bitimi ile terör kavramının temel mantığı değişmemekle birlikte, amaca ulaşma yollarındaki anlayışlar önemli ölçüde değişmiştir.⁵⁸ 11 Eylül saldırıları da bunun en önemli örneği olarak karşımıza çıkar.

Terörün mantığının değişmesinde en önemli etkenlerden biri de Faruk Örgün'e göre, gelişen teknoloji ve devletlerarasındaki ilişkilerin terörizmin boyutunda yaptığı değişimdir. Devletlerarasındaki sıcak savaşların sona ermesi ve bu savaşların uluslararası arenada onaylanmaması devletleri terör örgütlerine destek vermelerine neden oldu. Ülkeler siyasi mücadelelerinde daha rahat hareket edebilmek için terörizmden yararlanmaktadırlar. Devletlerin teröre dolaylı ve direkt olarak verdikleri bu destekle birlikte terörizm yerel ve bölgesel kimliğinden sıyrılarak uluslararası bir kimlik kazandı. Bu süreç sonunda karşımıza çıkan küresel terör, teröre destek olan ve olmayan tüm ülkeleri daha doğrusu dünyayı zor durumda bıraktı.⁵⁹

Daha önce de değindiğimiz üzere soğuk savaşın sona ermesi ile uluslararası sistem, iki kutuplu sistemden tek kutuplu sisteme dönmüş ve ABD gibi bir süper gücün eline geçmiştir. Soğuk savaşın sona ermesi karşıdaki düşman olgusunda da değişimlere sebep olmuştur. İki kutuplu sistemde, taraflar belli doğal olarak düşman da belliydi. Ama artık ortak bir düşmanın varlığından söz etmek mümkün değildi.

⁵⁷ Andrew Cottey, a.g.m. , s. 49-71.

⁵⁸ Serhat Erkmen, "11 Eylül 2001: Terörizmin Yeni Miladı", *Stratejik Analiz*, Cilt. 2, Sayı. 18, 2001, s. 5-16.

⁵⁹ Örgün, a.g.e. , s. 20. Aktaran Aydemir, Salim a.g.t. s. 67.

Uluslararası güvenlik çalışmalarının sorduğu sorular değişmiştir, artık Sovyet tehdidinin nasıl bertaraf edileceği ya da süper güçler arasında nükleer savaş tehdidinin nasıl azaltılabileceğinin konu edildiği bir alan yerini başka sorulara bıraktı. Soğuk savaşın bitişi uluslararası güvenlik tehditlerini değiştirmekle birlikte güvenlik çalışmalarında⁶⁰ da önemli yaklaşımlar ortaya çıkardı. Richard Ullman'ın tabiri ile soğuk savaş dönemindeki güvenlik anlayışı “oldukça dar kapsamlı” ve “oldukça askeri nitelikli”dir. Oysa günümüzde askeri nitelikli olmayan tehditler yükseliştir ve bu tehditler zaman ilerledikçe daha tehlikeli hale geleceklerdir.⁶¹ Bu tehditlerin içinde en fazla yükselişe geçen ise, terörizmdir. Terörizmin küresel alandaki en büyük örneği de 11 Eylül saldırılarıdır. Tehdit algılamalarında 11 Eylül ile gelen değişiklik, ülkeler için yeni bir güvenlik politikası oluşturmalarına sebep olmuştur.

1.1.2.4. ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi

ABD, 11 Eylül saldırısı sonrasında güvenlik kurumlarını dünyadaki yerini yeniden gözden geçirdi ve aldığı kararlar doğrultusunda politikasını belirledi. Olaydan birkaç saat sonra Cumhuriyetçi bir senatörün CNN'e “*Bu olay bize Amerika'nın ihtiyacının daha iyi bir eğitim ya da daha iyi bir sağlık sistemi olmadığını göstermiştir. Amerika'nın ihtiyacı daha çok güvenlikti.*”⁶² açıklaması saldırılar sonrası Amerika'nın önceliklerinin değişeceğini göstermektedir.

ABD Başkanı Bush, 20 Eylül 2002'de Ulusal Güvenlik Stratejisi'ni (UGS) açıklamıştır. ABD'nin yeni dış politikasının sınırlarını çizen bu stratejide; *Öncelikle*, düşman devletlere ve kitle imha silahlarına sahip olmak isteyen teröristlere karşı askeri müdahalede bulunulacağı açıklanmıştır. *İkinci* temada, stratejik olarak Amerika'nın kendi askeri gücü ile başka herhangi bir yabancı gücün rekabet edemeyeceğini belirtmiştir. *Üçüncü* olarak, ABD stratejisine göre çok taraflı

⁶⁰ Steven E. Miller -Sean Jones, “Introduction”, *Global Dangers-Changing Dimensions of International Security* (Edit: Sean M. Jones & Steven E. Miller) Mit Pres, UK 1995, s. 3 Aktaran Narlı, Nilüfer, “Yeni Küresel Tehditler ve Yeni Paradigma”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 4, S. 1-2, s. 10.

⁶¹ Richard H. Ullman, “Redefining Security”, *Global Dangers-Changing Dimensions of International Security* (Edit: Sean M. Jones & Steven E. Miller) Mit Pres, UK 1995, s.3. Aktaran Narlı, Nilüfer a.g.m. , s. 10.

⁶² Örgün, a.g.e. , s. 39. Aktaran Aydemir, Salim a.g.t. , s. 64.

uluslararası işbirliğine taraf olunmakla birlikte kendi güvenliği ve ulusal çıkarlarını korumak adına tek taraflı hareket etmekte tereddüt edilmeyeceği açıklanmıştır. *Son* stratejik amaç ise, özellikle Müslüman ülkeler başta olmak üzere demokrasi ve insan haklarını dünyaya yaymaktır.⁶³

Bundan da anlaşılacağı üzere ABD saldırılar sonrası hem kendi güvenliği hem de temsil ettiğine inandığı dünyanın güvenlik politikasında ciddi önlemler alacağı sinyali vermiştir.

Güvenlik politikasını irdelediğimizde, stratejiye göre ABD güvenliği tehlikeye sokacak, teröristlere ve terörizme yataklık eden devletler ile kitle imha silahlarına sahip olmak isteyen devletlere kuvvet kullanacağını açık bir dille ifade etmektedir.⁶⁴ ABD'nin bu noktada en büyük amacı saldırı olmadan bu devletlere müdahale etmektir. Bu noktada önleyici müdahaleye atıf yapılmaktadır. İkinci olarak, ABD kendi askeri gücü ile hiçbir devletin müdahale edemeyeceği, askeri gücü anlamında gelişime açık olan devletlere açık bir gözdağı verilmektedir. Üçüncü olarak, ABD politikası gereği çok taraflı uluslararası işbirliğine dayalı bir modeli benimsemesi (NATO, BM vb. Örneklerinde görüleceği üzere), konu güvenlik olduğunda, ulusal çıkarını korumak adına tek taraflı bir kuvvet kullanacağını altını çizmiştir. Son olarak, ABD güvenlik politikasının önemli bir hususu olarak demokrasi ve insan hakları söyleminin yaygınlaşmasını görmektedir. Onun nezhinde demokratik ve insan haklarının olduğu toplumda terörizm ortaya çıkmayacaktır.

UGS'in ABD'nin önemli bir strateji belgesi olmasından kaynaklanan önemin belki de en can alıcı noktası önleyici müdahale, önceden müdahale ve savunma ile ilgili yaptığı açıklamalardır. Bu hususlar ABD'nin bundan sonraki güvenlik algılamasının ana hattı ile ilgili bilgi vermektedir. Yukarıdaki açıklamalara ek olarak diyebiliriz ki;

(a) Önleyici Müdahale: ABD terör tehditlerini, bölgesel çatışmaları ve silahlanmanın yayılmasını önlemek amacı ile diplomasi, kanun yaptırımı, silah

⁶³ Halatçı, a.g.m. , s. 80-98.

⁶⁴ Hasan Köni, "Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi", *Stratejik Analiz*, C. 4 S. 38, Haziran 2003, s. 81-83.

denetimi ve ihracat kontrolü gibi stratejileri aktif bir biçimde kullanmayı plânlamaktadır.

(b) Önceden Müdahale: Terör tehlikelerine ve saldırgan olabilecek haydut devletlere karşı önceden güç kullanma anlamına gelen bu kavram, Bush Doktrini'nin temel taşıdır. Buna göre sadece acil durumlarda güç kullanma anlayışı geçerliliğini yitirmiştir.

(c) Savunma: ABD hiçbir gücün kendisine meydan okuyamayacağı bir askerî güce sahip olmalıdır. Bu doğrultuda ABD, füze savunma sistemi ile savunma kapasitelerini artırarak hem kendisini hem de müttefiklerini daha iyi koruyabilecek hale gelecektir.⁶⁵

Bu hususlar arasında en dikkat çeken de hiç kuşkusuz “Önceden Müdahale”dir. Bu kavram önleyici müdahaleyi bünyesinde barındırmaktadır. ABD'nin önleyici müdahaleyi kendisi için bir hak olarak görmesi, uluslararası hukukun ihlali sonucunu doğuracaktır. ABD'nin yeni ulusal güvenlik stratejisinin “önleyici” kavramını oldukça geniş yorumlayarak uzun vadeli tehdit ihtimalini ortadan kaldırmaya yönelmesi, önleyici savaş kavramını ileri sürmesi olarak da değerlendirilebilir.⁶⁶

Bu yeni strateji ABD'nin terörle mücadelesinde bir yol haritası niteliği taşımaktadır. Temelinde ise mevcut sistemi değiştirmek isteyenlere karşı, “terörle mücadele” adı altında askeri bir müdahaleyi öngörmektedir. Bu belgeyle ABD'nin toprak bütünlüğüne, vatandaşlarına ve sistemin işleyişine yönelik saldırılara karşı düşmanla her türlü mücadeleye girme hakkına sahip olduğu ilan edilmektedir.⁶⁷ ABD'nin küresel terörizme karşı savaş içinde olduğu, düşmanın tek bir devlet ya da kişiden oluşmadığı, belirli bir din ya da ideolojiye sahip olmadığı, bu bakımdan dünya çapında ABD'ye karşı bir terörizm faaliyetiyle karşı karşıya olduğu

⁶⁵ **Gamze Güngörmüş Kona**, *Orta Doğu- Orta Asya ve Kesişen Yollar*, İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, 2003, s. 365.

⁶⁶ **Hakan Taşdemir-Arif Bağbaşlıoğlu**, “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanmanın Meşruluğu: Afganistan Operasyonu”, *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, Temmuz 2005, s. 185-199.

⁶⁷ **Didem Yaman**, “11 Eylül Sonrasında ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar ve Yasal Düzenlemeler”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2005, s. 117-142.

belirtilmiştir. Bu sebeple terörizmle savaşmanın farklı bir stratejiyi izlemeyi gerekli kıldığının altı çizilmiştir.⁶⁸

Stratejide, düşmanın adının terörizm olduğu açıkça ifade edilmektedir ancak bir terörist tanımlaması yapılmamakta, sadece belli başlı özelliklerden bahsedilmektedir. Buna göre terörist:

- ✓ kız çocuklarını okutmayanlar (Müslüman toplumlar),
- ✓ totaliter rejimler (belirli bir ideoloji çerçevesinde örgütlenmiş tek parti rejimleri),
- ✓ tehlikeli teknoloji kullananlar (kim için tehlike oluşturduğu bilinmese de, burada kastedilen kitle imha silâhları bulunduran bazı kişi ve devletlerdir),
- ✓ radikal topluluklar,

tüm bunlara yardım edip kolaylık sağlayanlardır.⁶⁹

Burada en dikkat çekici madde ise, ‘kız çocuklarının okumasına engel olan rejimler’ maddesidir. Bu şekilde bir tanımlamayla hem İslam dünyasından gelebilecek muhtemel tepkiler önlenmeye çalışılmış hem de bu tarz rejimlerin ‘öteki’ kavramı içerisinde yer almasının nedeninin, tercih ettikleri din değil kız çocuklarının haklarının kısıtlanması olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.⁷⁰

Yukarıda UGS’nin içeriğinden bahsederken, ABD stratejisine göre çok taraflı uluslararası işbirliğine taraf olunmakla birlikte kendi güvenliği ve ulusal çıkarlarını korumak adına tek taraflı hareket etmekte tereddüt edilmeyeceğine değinmiştik. Stratejide her ne kadar bunun üzerinde bir vurgu varsa da aynı zamanda, “yeni bir uluslararası yapı kurulmasını” öngördüğü açıkça belirtilmektedir. ABD’nin ulusal strateji belgesinde yer alan işbirliği anlayışı da ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- i. Yeni koşullara göre yeniden şekillendirilmiş NATO ittifakı
- ii. NATO ile is birliği çerçevesinde değerlendirilip ayrı bir oluşum olarak görülmeyen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası

⁶⁸ **Murat Yeşiltaş**, “ABD’nin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı”, *ABD’nin Haydut Devletleri*, Der. : Kemal İnât, İstanbul, Değişim Yayınları, 2004, s. 13-62.

⁶⁹ **Yaman**, *11 Eylül Sonrasında ABD...*, s. 117-142.

⁷⁰ **Yaman**, *11 Eylül Sonrasında ABD.*, s. 117-142.

- iii. Uzak Asya’da Japonya, Güney Kore ve Avustralya ile is birliği
- iv. Asya’da Rusya Federasyonu, Hindistan ve Çin Halk Cumhuriyeti ile işbirliği⁷¹

Bu açıklamalarda gösteriyor ki, ABD’nin yeni güvenlik stratejisinde işbirliğine dayalı bir sistem bütünü özelliği de taşımaktadır. ABD’nin tek taraflı müdahaleye ulusal çıkarlarını korumak adına aciliyet arzeden durumlarda başvurması daha olasıdır.

Ulusal Güvenlik Stratejisi birçok eleştiriye maruz kalsa da, stratejinin en güçlü tarafı ileri görüşlü olması, güvenliği sağlama ve ekonomik politikasını düzenleme çabalarının iyi tasarlanmış tek bir strateji içerisinde koordine edilmesidir. Stratejide Amerika’ya has güç ve müttefiklerin yardımı ile ortaya çıkan tehditleri “söndürme” ve “tehlikeli” bölgelerde demokrasi ve sağlam bir ekonomi altyapısı düzenlemek için güvenliği sağlama çabaları görülmektedir. Bu çabaların amacına ulaşması ile birlikte güvenliğin sağlanmasına bağlı olarak oluşan gerilimin ortadan kalkacağı ümit edilmekteydi.⁷²

1.1.2.5. 11 Eylül Saldırıların Asimetrik Boyutu

Dünya tarihi her zaman mevcut durumun, sistemin, politikanın değişimine şahit olmuştur. Her değişim yaratan olay, yeni yorumlar ve yeni bakış açıları ortaya çıkarmıştır. Bazen değişim yaratan o olay, unutulmaya yüz tutmuş bazı kavramları da yeniden canlandırabilir. Mevcut durumu yorumlarken, yapılan yorumlar, içinde bulunulan duruma, konjonktüre cevap vermiyorsa, tartışmalar ve araştırmalar ışığında yeni yorumlar ve kavramların doğması kuvvetle muhtemeldir.

Mesela 11 Eylül saldırıları sonrası yapılan tartışmalar yeni kavramların doğmasına, eski olan bazı kavramların canlanmasına imkân vermiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen ve terörizm tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilen bu saldırılarla beraber, dünyada bir panik havası oluşmaya başladı. Uluslararası çapta çok büyük yankı uyandıran bu saldırının oluşturduğu hava, başta ABD-Batı (aradaki

⁷¹ Kona, a.g.e. , s. 365.

⁷² Taşdemir, Bağbaşıoğlu, a.g.m. , s. 185-199.

tire işareti ikisi arasındaki ayrılmazlığı simgelemek için kullanılmıştır) kurumları ve bilim çevresi tarafından bir takım kavramların yeniden gözden geçirilmesine sebep olmuştur. Nasıl ki, 1990'lı yıllarda yeni bir düzende bazı kavramlar üzerinde tartışmalar sıklaşmış, devletlerin güvenlik çalışmaları farklılaşmış, kurumların ve örgütlerin politikaları değişmiş ise, 11 Eylül sonrası da aynı tepkimeler olmuştur.

Tarih ulusların yaşadığı her büyük travma sonrası düzene yeniden adlandırma çabaları ve yeni bakış açıları getiren açılımları ile beslenmiştir. Örneğin, Soğuk Savaş sonrası yapılan yorumlar da, ağır ve büyük çaplı konvansiyonel orduları, nükleer silahlar ve organizasyon yapıları yeni dönemin risk ve tehditlerini karşılayabilecek mi sorusunu sıkça sorulmuştur. Keza, 1990'lı yıllar “Yeni Dünya Düzeni” söylemi altında devletlerin güvenlik sorunları, tehdit algılamalarını ve savunma doktrinleri gözden geçirdiği bir dönem olmuştur.

Her travma kendi açılımlarını oluştururken, 11 Eylül saldırıları sonrası yeni açılımlar, yorumlar ve stratejilerde de kendini oluşturdu, kabuğunu yarattı. Ama 11 Eylül aynı zamanda eski bir kavramı güncelleştirdi. Bu kavram asimetrik tehdit idi. Kavram eski ama yeni ortamın dinamiklerine göre vücut bulmuş, yeniden doğuş yaşayan bir kavram oldu.

Tehdit bir ilişki biçimini simgeler. Bir ilişki söz konusu ise o zaman bu noktada iki taraf söz konusudur. Bunlar tehdit eden taraf ve tehdiye hedef olan taraftır.⁷³ Uluslararası ilişkilerde tehdit bir güvenlik sorunu ortaya koyar. Aynı zamanda uluslararası ilişkilerde tehdit denince askeri, politik, sosyal, ekonomik, ekolojik, psikolojik vb. tehditler akla gelir.

Asimetrik tehdit kavramı çeşitli tanımları yapılan bir kavramdır. Örneğin, Olcay Bütün, asimetrik tehdidi şu şekilde tanımlar: “Hasmın kuvvetli tarafından kaçınarak, zayıf tarafına umulmadık bir tarzda ve örneği olmayan yöntemlerle, farklılık yaratacak uygulamalar meydana getirmektir”⁷⁴. Asimetrik tehdit kavramının

⁷³ **Jon Jovi, Games, Threats and Treaties: Understanding Commitments in International Relations**, Pinter, London, 1998, s. 13-14, Aktaran Gürsoy, Barış *Soğuk Savaşın Günümüze: Asimetrik Tehdit*, İstanbul: Kültür Sanat Yay, 2005, s. 29.

⁷⁴ **Olcay Bütün**, “Asimetrik Savaşa Hazır Olalım” *Ulusal Strateji*, Sayı23, Mayıs 2002, s. 57-60.

temelinde saldırganın, muhatabı karşısındaki zayıflığına karşılık göreceli biçimde üstünlüklere sahip olması yatmaktadır. Zaten asimetrik saldırılar da genellikle muhatabın zaaflarından yararlanılarak gerçekleştirilir.

Asimetrik tehdit kavramını incelerken, bu terimin içindeki gizli anlamı gözden kaçırmamak lazım. Asimetri demek, simetrinin tersi anlamına gelir. Simetri kelimesi, “iki veya daha çok şey arasında konum, biçim ve belirli bir eksene göre ölçü uygunluğu, bakışım” anlamı taşır⁷⁵. Asimetrik terimi ise bu bağlamda bir ölçüsüzlükten bahseder. Bu öyle bir ölçüsüzlüktür ki, sivil halkın korkularını kullanarak yönetim unsurlarına olan desteği azaltmayı hedefleyen bu yolla muhatabında siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar yaratmayı hedefleyen asimetrik saldırılarda, küreselleşmeyle birlikte kitle imha silahları da kullanılabilir. Yine bileşim teknolojilerinin yardımıyla, çok küçük terörist grupların büyük tahribatlara yol açan ölçsüz saldırılar gerçekleştirmesi mümkündür⁷⁶.

Asimetrik tehdidi yöneltebilecek aktörleri sayarsak karşımıza uzun bir liste çıkar: devlet destekli organize terörist gruplar, müstakil terörist gruplar, suç örgütleri, mezhepler, radikal dinciler, bilgisayar korsanları, maceraperestler, psikolojik özürlüler, uyuşturucu tüccarları, kaçakçılar, bölücü örgütler.⁷⁷

Asimetrik tehdit için değişik tanımlar mevcuttur. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti Millî Güvenlik Kurulu, asimetrik tehdidi, yarattığı ani ve hazırlıksız durum nedeni ile ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik sistemlerinde istikrarsızlıklara neden olan, düşük seviyede kuvvet ve teknoloji kullanarak etkin olmayı amaçlayan tehdit algılaması olarak tanımlamaktadır.⁷⁸ ABD Genelkurmayı ise, asimetrik tehdidi, hasmın normal harekât tarzlarından belirgin bir şekilde farklı metotlar kullanarak bir yandan onun zayıflıklarını istismar ederken diğer yandan onun

⁷⁵ **Türkçe Sözlük**, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, Ankara: Cilt-2, s. 1310.

⁷⁶ **Çağrı Erhan**, “Küreselleşme Döneminde Tehditler ile Mücadele”, www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_01.html, 2008.

⁷⁷ **Bütün**, a.g.m., s. 57-60.

⁷⁸ <http://www.mgk.gov.tr/ssss.html.arsiv>, 2008.

kuvvetlerini yıkmak ve aldatmak maksadıyla yapılan girişimleri tanımlamak için kullanılan bir terim olarak ifade etmiştir.⁷⁹

Asimetrik tehdit, amaçlardaki ve araçlardaki sürpriz faktörü ile birlikte bilinmezler ile uğraşmaktadır. Bu yüzden karşı taraf ne kadar farklı ise onun eylemleri önceden tahmin ederek tedbirler almak o kadar zor olmaktadır. Ancak, unutulmamalıdır ki, belirsizlik savaşın doğasında her zaman var olmuş bir unsurdur. Asimetrik tehdit farklı alanlardan gelebilecek bir tehdit biçimidir. Zaten tehdidin farklılığı metotlarının farklılığındandır. Asimetrik tehdit alanlarında bir sınıflandırma yapacak olursak;

- Kara: Karada gerilla tarzı harp yöntemleri kullanılmaktadır. Bunun en yakın örneği, ABD kuvvetlerinin Afgan yerel güçleri ile olan mücadelesi. Tamamen vur-kaç taktiğine yönelik bir saldırıdır.
- Hava: Bunun en önemli örneği 11 Eylül saldırılarıdır. Herhangi bir füze veya bombardıman uçağına ihtiyaç duymadan, bir sivil uçakla yapılan saldırı.
- Deniz: Deniz altından asimetrik savaşın en yakın örneği ise, 12 Ekim 2000 tarihinde, 2 intihar bombacısının, bomba yüklü bir bot ile Yemen kıyılarında bulunan USS Cole gemisine yönelik saldırısıdır.
- Uzay: Bugün yörüngeye 300'den fazla uydu vardır. Herhangi bir saldırı sistemlere muhtemel bir zarar verebilir.
- Sanal Dünya: Bu dünya ekonomi, iletişim, medya gibi birçok alana hizmet eder. İnternet üzerinden hesaplara girilebilir, tüm faaliyetlere hükmedilebilir.⁸⁰

Colin Gray ise, asimetrik tehditlerin tam olarak ve herkesçe uzlaşılmış bir tanımının bulunamayacağını vurgulayarak kendince şöyle ifade etmiştir: Amerikan

⁷⁹ David Salisbury, "Asymmetric Warfare and the Geneva Conventions: Do we need a new Law of Armed Conflict in the Age of Terrorism?", <http://wps.cfc.forces.gc.ca/papers/nssc/nssc4/salisbury.doc>. 18 Ağustos 2008, Aktaran, Gürsoy, Barış, a.g.e, s. 173.

⁸⁰ Gürsoy, a.g.e. , s. 174-175.

yaygın kullanımında, asimetrik tehditler bizim politik, stratejik ve askerî kültürlerimizin alışılmadık saydıklarıdır.⁸¹

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere asimetrik tehdit kavramının ortak akla dayalı tam bir tanımı yapılamamaktadır. Bunun en önemi nedeni tehdidin çeşitlilik alanı ve faaliyet alanının sınırsızlığından kaynaklanmaktadır. Tanımımızı güçlendirmek ve soru işaretlerini kaldırmak adına, asimetrik tehdidin özelliklerini ve sonuçlarını ortaya koyarak tanımlamamızı güçlendirebiliriz. Colin Gray'ın bu yönde yaptığı çalışmasında asimetrik tehdit ile ilgili ortaya koyduğu hususlar şöyledir:

- Alışılmadık sıra dışı
- Ortaya çıkısında süregelen savaş kanunlarıyla tanımlamamış araçları kullanmasıyla kuralsız
- Mevcut kabiliyet ve planlarımızda karşılığı olmayan
- Özellikle varlıklarımıza (askerî ve daha büyük ihtimalle sivil) karşı yüksek oranda desteklenmiş
- Yalnızca çıkarlarımıza zarar vermek değil aynı zamanda, diğer alanlarda gücümüzü dengelemek ve etkisiz hâle getirmek üzere tasarlamış
- Aynı türde cevap vermesi zor
- Orantılı ve fark gözeterek karşılık vermesi zor
- “Bilinmeyen” korkutucu olasılığına müsait⁸²

Asimetrik tehdit düşük seviyede kuvvet ve teknoloji kullanımı ile, yarattığı ani ve hazırlıksız durumun, ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal güç unsurlarında oluşturduğu yıkımı simgeler.

11 Eylül saldırıları, uluslararası toplum için yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu olay dünya gündemine asimetrik tehdit kavramı getirmiştir. Asimetrik tehditle beraber güvenlik kavramında da değişimler olmuş, farklı algılamalar ortaya

⁸¹ Colin S. Gray, “Thinking Asymmetrically in Times of Terror”, *Parameters*, Spring 2002, s. 5, Aktaran Kılıç, Zafer, “Küreselleşme İle İvme Kazanan Terörizm ve Buna Karşı Alınan Tedbirler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2007, s. 56.

⁸² Gray, a.g.m. , s.5-6, Aktaran Kılıç, Zafer, a.g.t. , s. 56.

çıkarmıştır. Düzenli orduların oluşturduğu klasik anlamlı tehditler, yerini terörizm, mikro milliyetçilik, kitle imha silahlarının kontrolsüz yayılması, çevre sorunları ve organize suçlar ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi çok yönlü tehditlere bırakmıştır. Yeni politik-askeri ortam, ülkelere karşı yönelen klasik konvansiyonel direkt tehdit yerine, ülke menfaatlerine yönelen dolaylı tehdit kavramını ön plana çıkarmıştır.

ABD saldırılar sonrası terörle bir savaş içine girmiştir. Bu savaşta bir taraf bildiğimiz aktör devlet iken karşı tarafında kim ya da kimler olduğu, boyutlarının ve gücünün ne olduğu konusunda net bir fikir bulunmaktadır. Kurulduğundan beri halkı tarafından dokunulmaz ve erişilemez olarak algılanan ABD, bu saldırı ile bir anda dokunulur olmuştur. Bu etki, ölen 3000 kişiden ya da yıkılan iki kuleden çok daha fazlası demektir aslında. Yıkılan temel de ABD halkının beynindeki kutsal dokunulmazlık inancının kendisidir.⁸³

Soğuk Savaş döneminde o dönemin iki gücünden ötürü herkesin safı belli idi ve ortada sadece iki kutbun birbirine olan güvensizliği ve olası bir savaş tehdidi söz konusu idi. Geleneksel anlamda dost ve düşman kavramları siyah ve beyaz gibi belirgindi ancak bu son saldırılardan sonra artık durumun böyle olmayacağı 11 Eylül ile beraber anlaşılmış oldu.⁸⁴

Herkesten farklı ve yeni bir yaklaşım olarak, David Von Drehle 12 Eylül 2001'de Washington Post'ta bu yeni saldırı biçimini 'Gri Savaş' olarak niteledi. Drehle şu ifadeleri kullandı: Gri savaşta düşmanın kimliği belirsizdir. Bunun yanında bu savaşın gerçek manada bir savaş olup olmadığı hususu da belirgin değildir. Bu savaşta askeri hedefler, coğrafi olarak belirlenmiş cepheler, düzenli ordular yoktur. Ancak binlerce insanın hayatına son verebilecek "şiddet" vardır.⁸⁵ Çünkü saldırılardan sonra ortada kesin bir fail yoktu. Eğer saldırı bir balistik füze ile yapılsaydı, füzenin gönderildiği yer tespit edilir ve söz konusu ülkeye fiilen savaş

⁸³ "The Fog Of War", Errol Morris, Belgesel film, Sony Pictures, ABD, 2003 Amerikalı eski bakan Robert S. McNamara ile filmde yapılan söyleşi.

⁸⁴ Haluk Özdemir, "11 Eylül Postmodern Savaşın Bir Miladı Ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı: 1, 2002, s.153-170.

⁸⁵ Dr. İzzet Kaçar, "Asimetrik Tehdit ve Küresel Terör"
http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/42/makale/Dr_Izzet_KACAR.html, 2009

ilan edilirdi. Şimdi ise düşman belirsizdir. Dönemin ABD Başkanı Bush'un "kimliksiz düşman" (faceless enemy) tanımını da esasında buna dayanır.⁸⁶

11 Eylül saldırılarından sonra ABD güvenlik stratejilerinde yeni bir yapılanmaya gitti. Bush doktrini olarak da bilinen yeni ulusal güvenlik stratejisinde 'ilk sen vur' (preemptive strike) terimi kullanıldı. 11 Eylül saldırıları, sıradan terörist bir saldırı olarak algılanmaması ve saldırılardaki hedef seçimi, eşgüdüm ve planlamadaki kusursuzluk, ortaya koyulan eylem şekli, uluslararası ilişkilerde değişen bazı stratejilerin de varlığını gündeme getirmiştir.⁸⁷

11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen saldırılar, görülmedik ve alışmadık olması, savaşın genel özellikleri dışında olması, askeri varlık değil de sivil halka zarar vermesi yönü, karşı koymanın zor olduğu yöntemleri içermesi, ölçsüz olması bakımından bir asimetrik saldırıdır. Asimetrik tehdit, asimetrik savaş kavramları 11 Eylül ile yeniden vücut bulan kavramlar olmuşlardır. Bu tehdit unsurunun yeniden canlanması, uluslararası ortamda yeni güvenlik anlayışlarının doğmasına neden olmuştur.

11 Eylül saldırıları uluslararası toplum için yeni bir dönemi başlatmıştır. Amerikan toplumunun hedef olduğu terör olayları, klasik savaşların yerini terör gibi asimetrik saldırı tehditlerinin aldığı, ileride kitle imha silahlarına erişebilecek teröristlerin başvuracakları eylemlerin ne denli yıkıcı sonuçlara yol açabileceğini çarpıcı biçimde göstermektedir.⁸⁸

Asimetrik tehdidin bünyesinde düşmanın kimliksizliği yatmaktadır. Asimetrik tehdiye başvuran tarafın kimliğini ve kendini ortaya çıkarmaması amacına ulaşmasını sağlar. Saldırının ne zaman, nasıl, nereden ve hangi hedef ve hedeflere karşı yapıldığına dair belirsizliklerin yaşanması, saldırıya maruz kalanın savunmaya geçmesini engeller.

⁸⁶ Özdemir, a.g.m. , s. 153-170.

⁸⁷ Kaçar, www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/42/makale/Dr_Izzet_KACAR.html, 2009.

⁸⁸ Detaylı bilgi için bkz. www.mfa.gov.tr/gruph/hk/02/15.htm, 11.02.2010, Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in 48. NATO Parlamenterler Asamblesi'nin Açılış Oturum Konuşması

11 Eylül saldırıları, sivilleri de kullanarak uçakların kaçırıldığı ve hem askeri hem de sivil hedeflere yönelik saldırılardı. Saldırganlar için bu yöntem füze teknolojisini kullanmaktan ya da satın alınan mühimmatla yapılacak, hazırlanacak bir roketten çok daha az maliyetle elde edilen ve hazırlanan bir saldırıydı. İşte bu yönü ile 11 Eylül asimetrik bir saldırı örneğiydi. ABD ise bu saldırılara karşı kesinlikle tedbirsiz ve beklenmedik bir durumda yakalanmıştı. Çünkü teknoloji kullanılarak yapılacak bir saldırıda savunma ve güvenlik engeline takılmıyacaktı.⁸⁹ Bu olayda saldırıyı gerçekleştiren tarafın asimetrik stratejisi yıkımı büyük bir saldırının olmasını sağladı.

11 Eylül saldırılarının asimetrik niteliği ile diğer terörist saldırılardan ayrı bir yere konmuştur. Saldırıların ayırt edici özelliği ile ilgili Emre Kongar şöyle bir sınıflandırma yapmıştır.

- ABD'nin tarihinde ilk kez kendi toprakları üzerinde bir yabancı saldırıya hedef olması;
- 11 Eylül terörünün mimarlarını ve uygulayıcılarını Amerika'nın Soğuk Savaş döneminde bizzat kendisinin yaratması;
- 11 Eylül terörün açıkça Müslümanlığın bir mezhebini “ideoloji” olarak kullanması;
- 11 Eylül terörünün sadece insanların kendilerini canlı bomba olarak kullanabildiğini değil, aynı zamanda her türlü ulaşım aracının da bir terör silahına dönüştürebileceğini göstermiştir.⁹⁰

11 Eylül saldırıları ile dünya terörizmin yeni yüzü ile karşılaşmıştır. Bu yeni yüz uluslararası ilişkilerde asimetrik tehdit kavramını yeniden canlandırmıştır. Saldırıları ayrıca terörizmin ortak bir tanımı yapılsa da, özellikleri ve unsurları bilinse de, ona karşı mücadelede hep açık bir yanın olacağı düşüncesini doğurmuştur. Bu saldırılar, terörizm uluslararası toplumda daha çok yer edinmesini sağladığı gibi saldırılar sonrası alınan uluslararası hukuk kararları ile de terörizme karşı, uluslararası çapta

⁸⁹ **Ezgi Özgül**, “Yeni Savaş Stratejileri ve Asimetrik Savaş” , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2005, s. 40.

⁹⁰ **Emre, Kongar**, a.g.e. , s. 80-85.

bir mücadelenin tetikleyiciliğini üstlenmiştir. 11 Eylül ile beraber ABD terörizme karşı savaş ilan etmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrası terörizme karşı kuvvet kullanmanın hukuksal tartışmaları olmuştur. Bunun en önemli nedeni, ABD'nin saldırılar sonrası Afganistan'a müdahalesini terörizme karşı bir savaş niteliği taşıdığını öne sürmesidir.

2. BÖLÜM

2.1. TERÖRİZME YÖNELİK ALINAN ULUSLARARASI HUKUK ÖNLEMLERİ

BM Antlaşması uluslararası sistemin aktörleri olarak devletleri görmektedir. Bu nedenle, antlaşmanın getirdiği hak ve hükümler devletler içindir.⁹¹ Dolayısıyla antlaşmanın 2(4) maddesinin getirdiği uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağı sadece devletleri bağlar. Bu bağlamda, terörist grubun yada suç örgütünün belli bir devlete karşı kuvvet kullanması, BM Antlaşmasının 2(4). maddesindeki anlamıyla bir kuvvet kullanma değildir. Teröristlere karşı kendi egemenliğindeki topraklarında kuvvet kullanan bir devlet kuvvet kullanma yasağını ihlal etmiş olmaz.⁹² Devlet burada meşru müdafaa hakkını değil, doğrudan devletin egemenliği yetkisini kullanarak kuvvet kullanmıştır.

Günümüzde, terörizm ile meşru müdafaa arasındaki ilişkiyi kesin çizgilerle birbirinden ayırmak mümkün değildir. Zira terör örgütleri ve bir devletin mevcut anayasal düzenini veya toprak bütünlüğünü bozmak amacıyla hareket eden diğer silahlı gruplar, hedef aldıkları devletin ülkesinden başka o devlete komşu olan devletlerde üs kurmaktadır. Terör örgütleri ve diğer silahlı gruplar, üs olarak kullandıkları komşu devletin topraklarında örgütlerini teşkilandırıp savaşçı temin etmekte, düzenleyeceği eylemleri planlamakta ve komşu devletin topraklarını kullanarak hedef aldıkları devlete silahlı saldırı düzenlemektedir. Bu tür durumlarda saldırıya uğrayan devletin meşru müdafaa hakkına dayanarak başka devletin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü ihlal etmesi, terörist grubu desteklediğini iddia ederek kuvvet kullanma yoluna gitmesi tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Devletin egemenliğindeki topraklarını üs olarak kullanan terörist örgüt ile diğer silahlı gruplar, devlet tarafından desteklenmiyorsa meşru müdafaa hakkının kullanıp

⁹¹ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler-Örnek Kararlar*, İstanbul: Beta Yayınları 2000, s. 53.

⁹² Gündüz, a.g.e. , s. 53.

kullanılmayacağı bir tartışma konusudur. Merkezi otoriteden yoksun bir devlet, egemenliğindeki topraklarda yürütülen faaliyetleri kontrol edemeyebilir. Bu durumda bu devlete karşı meşru müdafaa hakkı doğup doğmayacağı diğer bir tartışma konusudur.

Bu tartışmaların çözümü için, devletin terörizme karşı meşru müdafaa hakkı kullanmadan, söz konusu devletten 51. Maddenin öngördüğü ölçüde ve yapılageliş hukukunun aradığı şartlara uyulması istenebilir. Bu noktada, kuvvet kullanımı, kuvvet kullanma yasağının incelenmesi, kuvvet kullanma yasağının istisnası meşru müdafaa hakkı ve BM Organları kararları ile kuvvet kullanımının incelenmesi bu soruna aradığımız cevaba bizi yaklaştırabilir, bu açıklamalar ışığında terörizme karşı kuvvet kullanıp kullanılmayacağı tartışması da açıklık getirecektir.

2.1.1. KUVVET KULLANIMININ HUKUKSAL TEMELLERİ

İnsanoğlu gerek ihtiyaçlarını gidermek gerekse kendini korumak için tarihin ilk çağlarından beri çevresindeki tüm unsurlara karşı kuvvet kullanmaktadır. İnsanoğlunun doğasındaki bu durum, bir cemaate, topluluğa mensup olduğunda devam ettiğinden, siyasal toplumun oluşumu ile beraber kuvvet kullanımı bir etkileşim aracı olmuştur. İnsanlar kendilerine uygulanan şiddetten ötürü, bu şiddete karşı koyma, meşru müdafaa hakkını kullanması doğal yaşamın bir sonucudur. İnsanın maruz kaldığı saldırılara ve tehlikelere karşı kendini koruma arzusu meşru müdafaa hakkını doğurmuştur. İnsanların bir araya gelerek belli kurallar çerçevesinde oluşturdukları siyasal toplumlar tarih boyunca çeşitli sebeplerden ötürü birbirleri ile mücadele içinde olmuşlardır. Bu mücadelede şiddete ve saldırıya maruz kalan taraf kendini koruma ve bekası için meşru müdafaa hakkını kullanmıştır.

Çatışmaların ve saldırı eylemlerinin çoğalması, insanların toplum içerisinde, devletlerin barış içinde yaşamasını sarsar. Amacına ulaşmak için savaşı araç olarak kullanmak sivil halka da, toplumsal düzene de bir tehdit oluşturur. Bu tehdit teknolojinin gelişimi, saldırı stratejilerinin farklılık göstermesi ile tahribat gücünün artmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan yıkım ve tahribat durumu, yavaş yavaş karar vericileri bu konuda önlem almaya itmiştir. Bu bağlamda, çatışmaların azaltılması ve

sınırlandırılması için bir düzenleme yoluna gidilme fikri yavaş yavaş insanoğlunun kafasında yer edinmiştir.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanımı en sade biçimiyle silah ya da fiziksel kuvvetin uluslararası ilişkilerde araç olarak kullanılması olarak tanımlanabilir.⁹³ Bu araç değişken olabilir. Milletler Cemiyetinin kurulmasından önceki dönemde devletlerin kuvvete başvurmaları, uluslararası hukukun meşru saydığı bir fiildi. Önceleri kendilerine göre haklı bir nedeni olan devletlerin kuvvete başvurabileceği düşünülmektedir. 15. yy'dan itibaren “devlet nedeni” kavramı ön plana çıkmış, 17. yy'da ise devletin gerekli gördüğü anda kuvvete başvurabileceği görüşü hâkim olmuştur.⁹⁴

17. yy'dan sonra kuvvet kullanma gereği doğduğu zaman zaten haklı bir neden aramayan uygulama, devletin menfaati gerektirdiği takdirde her türlü kuvvet kullanmanın devletin hakkı olduğu anlayışına kaymıştır. Devlet egemenliğinin gereği olarak, kendi rızası dışına hiçbir kural veya üst hukuka bağlı değildir ve devlet egemenliğini sınırlandırmışsa bu sınırlama kendi rızası dâhilinde olan bir sınırlamadır.⁹⁵ Kuvvet kullanmaya ilişkin hak 19. yy yapıla geliş kurallarında karmaşık bir hal almıştır.⁹⁶ Devletin egemenlik hakkı olarak görülen savaş yapma hakkı; varlığını koruma, meşru müdafaa, zorunluluk hali, ulusal onurun zedelenmesi gibi iddialara dayandırılmıştır.⁹⁷ Sayılan bu nedenler devletlerin kuvvet kullanma haklarını örf ve adet hukukuna göre karmaşık bir hale sokmuştur. Bunun yanında, devletlerin kuvvet kullanmasını haklı kılan etraflıca ve kesin olarak sınırları çizilmemiş esaslara dayalı bir uygulama ortaya çıkarmıştır.⁹⁸

Milletler Cemiyeti Misakına kadar devletlerin kuvvet kullanımını sınırlayan somut tedbirlerin olmadığı görülmektedir. Yapılageliş hukukuna göre hareket eden

⁹³ **Ana Britannica Ansiklopedisi**, 20.Cilt, 2000, İstanbul, Ana Yayıncılık, s. 79.

⁹⁴ **Funda Keskin**, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi: 4, 1998, s. 25-26.

⁹⁵ **Sertaç H. Başeren**, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, Ankara: Ankara Basım Evi, 2003, s. 21.

⁹⁶ **Sevin Toluner**, *Milletler arası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, İstanbul: Beta Yayınları, 2000, s.44.

⁹⁷ **Başeren**, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...*, s. 27.

⁹⁸ **Başeren**, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...*, s. 27.

devlet egemenliğini tehlikeye sokacağını düşündüğü sorunda yargıç olmuş, haklılığının hukuki veya ahlaki boyutunu tartmamıştır.

Kuvvet kullanımı karmaşıklık BM Antlaşması sonrası da devam etmiştir. BM Antlaşması'nın kuvvet kullanımı ile ilgili maddelerinde kavramların anlamları tanımlanmamıştır. Kuvvet kullanımını sınırlarını çizmede önemli kavramlar saldırı ve müdahale kavramlarıdır. Saldırının niteliğinin belirlenmesi önemlidir. Kuvvet kullanımının en üst sınırı olan bir devletin silahlı saldırıya uğraması, uluslararası hukukta kuvvet kullanımının en ağır ihlalidir.⁹⁹

Saldırı ile ilgili, Birleşmiş Milletler Antlaşması VII. bölüm hükümlerinde “saldırı” ve “silahlı saldırı” kavramlarından bahsedilmesine rağmen, Antlaşma'nın hiçbir yerinde bu kavramların tanımı yapılmamıştır. Bu hususa açıklık getirilmesi için 1950 yılında kurulan bir komisyon uzun süren çalışmalarını, 14 Aralık 1974 tarihinde, Genel Kurul'un 3814 sayılı, “Saldırının Tanımlanması Kararı” ile tamamlamıştır.¹⁰⁰ Daha sonraki uluslararası hukuk kararlarına emsal oluşturacak bu kararda, “saldırı” fiilini “bir devletin diğer bir devletin bağımsızlığına karşı veya bu kararda belirtildiği üzere, BM Antlaşması ile bağdaşmayan diğer herhangi bir tarzda silahlı kuvvet kullanılması” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁰¹

Müdahale, devletlerin egemenlik hakkı anlayışına aykırıdır. Uluslararası hukukta her devlet, kendi işlerinde ne yapılması gerektiğine karar verme açısından yasal hakka ve egemenliğe sahiptir. Devlet egemenliği, uluslararası hukukun yaygın olarak kabul gören bir ilkesidir.¹⁰² Müdahale devletin ulusal yetkisine giren bir konunun tartışılması, incelenmesi, görüşülmesi, araştırılması ve bu konularda tavsiyelerde bulunulmasını kapsamaktadır. Müdahale, bir devletin başka bir devletin tutumunu değiştirmek ya da söz konusu devlette bazı değişiklikler yaratmak

⁹⁹ Aral, a.g.e. , s. 54.

¹⁰⁰ Hasan Duran, “Birleşmiş Milletler ve İnsani Müdahale”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2001, s. 31.. Aktaran Konak, Barış “Uluslararası Barışın Korunması ve Kuvvet Kullanımının Hukuksal Temelleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 63.

¹⁰¹ Harp Akademisi, *Devletler Hukuku*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2001, s. 116. Aktaran Konak, Barış a.g.t. s. 63.

¹⁰² Duran, a.g.t. , s. 52. Aktaran Konak, Barış a.g.t. s. 65.

amacıyla o devletin iç ve dış işlerine zorlayıcı ve emredici şekilde karışmasını ifade eder.¹⁰³

Müdahale kavramı kuvvet kullanma fiilinin ötesindedir. Müdahale yalnız kuvvet kullanarak değil ekonomik ve siyasi yollarla da gerçekleşebilir. Siyasi müdahaleye örnek olarak siyasi propaganda, siyasi partilere yardım, ekonomik müdahaleye örnek olarak ekonomik yardımın kesilmesi ve ambargo gösterilebilir.¹⁰⁴ Bu ve buna benzer durumlarda müdahalenin çerçevesi içerisinde değerlendirilmelidir.

Saldırı da bir çeşit müdahale şeklidir. Eğer müdahale, hedef devletin egemenliğini, bütünlüğünü veya siyasal bağımsızlığını, güvenliğini tehlikeye sokar mahiyette ise ve hedef ülkeye kendini savunma tedbirleri alma hakkı verecek kadar ciddi boyutlarda ise saldırı kapsamı içerisinde yer almaktadır.¹⁰⁵ Kuvvet kullanma yasağını ihlal eden müdahaleler, askeri nitelikte müdahalelerdir.

Uluslararası hukuk, kuvvet kullanma eylemi konusuyla iki bakımdan ilgilenmektedir:

- Kuvvet kullanmayı belirli yöntemlere ve kurallara bağlamak; başka bir deyimle, savaş ve tarafsızlık hukukunun kurallarını saptamak,
- Kuvvet kullanmayı önlemek¹⁰⁶

BM Antlaşması, 2(4) maddesi, devletlerin sadece uluslararası ilişkilerinde kuvvet kullanmamayı veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunmamayı taahhüt ettiklerine dair sorumluluk yüklemektedir.¹⁰⁷ BM Antlaşması'yla barışın ve güvenliğin hâkim olduğu bir dünya oluşturulmaya çalışılmıştır. Antlaşma uluslararası barışın korunmasına dair evrensel tedbirler içermektedir. Bu nedenle öncelikle kuvvet kullanımının yasaklanmasına karar verilmiştir. BM Antlaşmasının 2(4). maddesi devletlerin kuvvet kullanmasını kesin bir dille yasaklamaktadır. Antlaşma

¹⁰³ Keskin, a.g.e. , s. 204.

¹⁰⁴ Keskin, a.g.e. , s. 204.

¹⁰⁵ Konak, a.g.t. , s. 66.

¹⁰⁶ Duran, a.g.t. , s. 37-38. Aktaran Konak, Barış a.g.t. , s. 67.

¹⁰⁷ Keskin, a.g.e. , s. 24.

kuvvet kullanımına ancak meşru müdafaa, BM Güvenlik Konseyi kararıyla kullanılması durumlarında ve siyasal bağımsızlık veya toprak bütünlüğünün korunması amacıyla izin vermektedir.¹⁰⁸ Bu durumların dışında kuvvet kullanımının yasağının sınırları çizilmiştir.

2.1.1.1. Kuvvet Kullanma Yasağı Tarihsel Süreci: MC Misakı ve Briant-Kellogg Misakı

Kuvvet kullanma yasağını tarihsel süreçte evrensel bir niteliğe taşıyan gelişmelere baktığımızda Milletler Cemiyeti Misakını, Briant-Kellogg Misakını ve BM Antlaşmasını sayabiliriz. Bunlardan, BM Antlaşması, kuvvet kullanımını yasağını daha geniş perspektiften aldığından ve kuvvet kullanma yasağını uluslararası hukukla evrenselleştirmesinden ayrı bir alt başlık olarak irdeleyeceğiz.

Uluslararası hukukun evrensel bir nitelik kazanmasının ilk adımı MC (Milletler Cemiyeti)'dir. 1. Dünya Savaşı sonrası yaşanan büyük kayıplar, barışı koruma adına 1920 yılında MC kurulmuştur. Milletler Cemiyeti Misakı, devletlerin savaşa başvurma haklarını tamamıyla ellerinden alan savaşı yasaklayan bir düzenleme getirmemiştir.¹⁰⁹ Bu düzenlemedeki amaç savaşın yarattığı yıkımın tekrarlamasını için yeni bir dünya savaşının olmamasına yöneliktir.

Misak, devletlerin aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için öncelikle barışçı yöntemlere başvurmalarını zorunlu kılmış, ancak bu yöntemlerin başarısızlığa uğraması halinde devletlerin savaşa başvurma haklarını kabul etmiştir.¹¹⁰ MC, barışı korumaya yönelik tedbirleri misakta bazı maddelerde belirtmiştir.¹¹¹

Misak, kuvvet kullanma terimi yerine savaş terimini tercih etmiş olduğundan savaşa varmayan kuvvet kullanma yollarını düzenleme dışında bırakmaktadır. Bu

¹⁰⁸ Bozkurt, a.g.e. , s. 14.

¹⁰⁹ Aral, a.g.e. , s. 2.

¹¹⁰ Keskin, a.g.e. , s. 25.

¹¹¹ MC Misakı 10. , 11. ve 12. Maddeler bunlara örnektir.

durum devletlerin bu boşluğu kullanmalarını kaçınılmaz kılmaktadır.¹¹² Devletler, 2. Dünya Savaşı'nda bu boşluktan yararlanmıştır.

MC Misakı'nda savaşa başvurma teriminin kullanılmış olması misakın hükümlerinin etkinliğini zayıflatan önemli bir unsur olmuştur. Devletler resmi bir savaş ilanı olmaksızın gerçekleştirdikleri “savaşa varmayan kuvvete dayalı tedbirlerini” bu tedbirlerin “uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözme yöntemleri” arasında yer aldığını iddia ederek, Misak çerçevesindeki yükümlülüklerinden kurtulmaya çalışmışlardır.¹¹³

Misak, kuvvet kullanma sorununu belirli ölçüde düzenlemeye çalışmıştır. Bu düzenleme, yalnız üye devletleri bağlamaktadır. Aynı zamanda savaşı veya kuvvet kullanımını yasaklayıcı özellikten öte kuvvet kullanımını geciktirici niteliktedir. Misak'ın 12. madde 1. fıkrasına göre taraflar barışçıl çözüm yollarına başvurduktan sonra, taraflardan birinin bu çözüm yoluna ilişkin alınan kararlara uymaması durumunda, yargısal çözüm yollarının tüketilmesinden ve ya Konseyin raporunu vermesinden itibaren üç ay beklemek zorundadır. Bu üç ay bir çeşit geciktirme ve bu sayede oluşan krizin bu süre içerisinde soğutulması dönemi olarak öngörülmüştür.¹¹⁴

Genel olarak kuvvet kullanmayı yasaklamasa da, Misak, evrensel planda bu konuda düzenlemeler getiren ve uluslararası toplumun barış ve istikrarı amacını taşıyan bir belge olduğu için önem kazanmaktadır.¹¹⁵ Bu yönüyle de ilk örnek olma özelliği taşımaktadır.

BM Antlaşması'ndan önceki dönemde uluslararası uyuşmazlıkların çözümü için savaş açmayı yasaklayan ve sözleşen tarafların karşılıklı ilişkilerinde ulusal politika aracı olarak savaştan vazgeçmeyi içeren 1928 tarihli Briand-Kellogg Paktı

¹¹² Keskin, a.g.e. , s. 30

¹¹³ McCORMACK, Timothy L. H. , Self-Defense in International Law, The Israel Raid on the Iraq Nuclear Reactor, St. Martin's Press, New York, the Magnes Press, The Hebrew University, Kudüs, 1996, s. 114, Aktaran, Taşdemir, Fatma “Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışında Münferiden Kuvvete Başvurma Yetkisi” ,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s.106.

¹¹⁴ Seha L. Meray, Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi,1977, s. 41.

¹¹⁵ Keskin, a.g.e. , s. 31.

örf adet kuralını oluşturmuştur.¹¹⁶ Bu paktı imzalayan devletler birbirleri ile olan ilişkilerinde çare olarak savaşa başvurmayı yasaklamışlar ve kuvvet kullanımının ulusal politikanın bir aracı olmasını reddetmişlerdir.¹¹⁷

Briand-Kellogg Misakı 27 Ağustos 1928 yılında Fransız ve Amerikan Dışişleri Bakanlarının Paris'te imzaladıkları, birçok devletinde katıldığı, çok taraflı, evrensel amaçlı bir anlaşmadır. Bu anlaşma savaş yetkisi açısından genel bir düzenleme getirmektedir. Briand-Kellogg Misakı, savaşın bir dış politika aracı olarak kullanılmayacağını ve devletlerarası uyuşmazlıklar mutlak suretle barışçıl yollardan çözülecek yükümlülüğünü getirmiştir. Beri tarafta savaşın yasak olmadığı durumlarda bu misakta mevcuttur.

Bunlar;

- ❖ Meşru müdafaa durumunda,
- ❖ Uluslararası bir zorlama önlemi olarak,
- ❖ Bu Misaka taraf olmayan devletlerarasında ya da onlara karşı,
- ❖ Misaka aykırı davranan devletlere karşı¹¹⁸

Briand – Kellogg Paktı, ulusal bir politikanın aracı olarak savaşa başvurma yasağını getirmesine karşılık saldırıya uğrayan devlete yardımı şart koşturmamaktadır. Sadece Paktı ihlal eden devlete karşı kuvvet kullanılabileceği kabul edilmektedir. Dolayısıyla yaptırımı, diğer devletler açısından manevi bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁹ Bu yönü ile bağlayıcılık alanı dar kapsamlıdır. Pakt, yasağı kuvvetlendirecek, uyulmasını sağlayacak garantiler, usuller ve barışçı çözüm yolları öngörmemektedir.¹²⁰ Meşru müdafaa” ve “saldırı savaşının tarifini de yapmadığı için

¹¹⁶ **Durmuş Tezcan**, “Saldırgan Savaş ve Devletlerarası Ceza Hukuku”, *Prof. Dr. İlhan Öztarak'a Armağan, Ankara Üniversitesi SBF. Dergisi*, Cilt: 49, Ocak-Haziran 1994, s. 349-364.

¹¹⁷ **Malcolm N. Shaw**, *International Law*, Cambridge University Press, Fourth Edition, Cambridge, New York, Oakleigh, Cape Town, 1997, s. 780, Aktaran Belik, Mahmut R, *Devletlerin Harp Selahiyetinin Tahdidi ve Milletlerarası İhtilafların Sulh Yolu İle Halli Usulleri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 139, İstanbul, 2004, s. 14.

¹¹⁸ **Harp Akademisi**, a.g.e. , s. 134. Aktaran Konak, Barış a.g.t. , s. 69.

¹¹⁹ **Belik**, a.g.e. , s. 37.

¹²⁰ **Gündüz**, a.g.e. , s. 46.

etkisiz kalmaya mahkûm olduğu da söylenilebilir.¹²¹ Ayrıca savaşa varmayan kuvvet kullanımını da yasaklamamaktadır.¹²²

Briand-Kellogg Misakı, MC Misakı'nda olduğu gibi kuvvet kullanma tabirinden bahsetmeyip sadece savaşı konu almakta olsa da, MC Misakı'ndan bir adım öteye giderek savaşı kesin olarak yasaklamaktadır. Ancak yine savaşa varmayan kuvvet kullanma yolları kapsam dışı bırakılmaktadır. Briand-Kellogg Misakı'nı, MC Misakı'ndan farklı kılan diğer bir husus ise MC Misakı halen yürürlükte değilken, bu misak halen geçerlidir.¹²³

2.1.1.2. BM Antlaşması Çerçevesinde Kuvvet Kullanma Yasağı

BM Antlaşması temel olarak, antlaşmaya taraf olan devletlerin uluslararası barış ve güvenliği bozacak veya tehdit edecek davranışlardan kaçınması yükümlülüğünü getirmekte, barışı bozulmaması için önlemler almak, devletlerarası uyuşmazlık ve sorunları barışçıl yollarla çözmek gerektiğini öngörmektedir. BM antlaşması ile bir devletin başka bir devlete kuvvet kullanması yasağı getirilmiştir. Bu yasakta BM antlaşmasının 2(4) maddesinde şu şekilde ortaya konmuştur:

*“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.”*¹²⁴

Bu madde ile BM Antlaşması, kuvvet kullanmayı evrensel düzeyde ve ilke olarak ilk yasaklayan antlaşmadır.¹²⁵ Antlaşmanın kuruluş felsefesi tamamen barışın korunmasına yöneliktir. BM Antlaşmasında, kuvvet kullanma yasağının iki istisnasından bahsedilmektedir. Bunlar, silahlı kuvvet kullanmasına izin verecek Güvenlik Konseyi kararı ve 51. madde de düzenlenmiş meşru müdafaa hakkıdır.

¹²¹ **Murat Sarıca**, *Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa'da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919 – 1929)*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yay, İstanbul: Gür-Ay Matbaası, 1982, s. 221.

¹²² **Aral**, a.g.e. , s. 4.

¹²³ **Bozkurt**, a.g.e. , s. 12.

¹²⁴ www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf , 2010.

¹²⁵ **Hüseyin Pazarcı**, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 1.Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi, 2000, s. 112.

BM Antlaşması'nın kuvvet kullanmama yasağına getirdiği diğer istisnalar ise, 107. madde uyarınca, II. Dünya Savaşı'ndaki düşman devletlere karşı ve 106. maddeye göre, Güvenlik Konseyi kararı olmadan 5 sürekli üyenin kuvvet kullanmasıdır.¹²⁶ Ancak bu iki istisna hiç kullanılmamış ve bundan sonra da kullanılması ihtimali olmayan istisnalar olarak kabul edilmektedir.¹²⁷

Milletler Cemiyeti Misakı'nın ve Briand-Kellogg Paktının uluslararası barışı korumakta başarısız olması, son derece belirsiz olan savaş teriminin yerine daha kapsayıcı ve tarafsız görünen terimlerin kullanılmasını gerekli kılmıştır. Böylece savaş terimi kullanılmaktan kaçınılarak savaş da içine alan kuvvet kullanma teriminin kullanılması savaş tanımlama zorunluluğunu da ortadan kaldırmıştır.¹²⁸ Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasını ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmasını yasaklayan BM Antlaşması 2(4) madde'sinde "savaş" terimi kullanılmaktan kaçınılmıştır. Böylece, savaş hali doktrini dışlanıp barış zamanı askeri zararlar karşılık gibi savaşa varmayan kuvvette dayalı tedbirler dahil her türlü transnasyonel silahlı çatışmalar yasağın kapsamına girmiştir.¹²⁹

Meşru müdafaa, bireysel veya müşterek olmak üzere iki şekilde meydana gelebilmektedir. 51. maddede dikkati çeken müşterek meşru müdafaa kavramı, devletlerin, kendi savunmalarını başka devletlerin savunmaları ile birleştirmeleridir. Güvenliğin tanımı, saldırgan devlet aleyhine gerekli ve orantılı bir askeri faaliyeti içine almaktadır. Bu kapsamda, BM Antlaşması VIII. bölümünde belirtilen hususlarla çelişmeyen, savunma ittifakları kurulmuştur.¹³⁰ Bu nedenle müşterek meşru müdafaa hakkının kullanılması için bölgesel örgütlere başvurmanın önünde hiç bir engel yoktur. Yani bir devlet meşru savunma hakkını bu kurumlar çerçevesinde diğer devletlerle birlikte kullanabilmektedir.¹³¹ Bu kapsamda, müşterek meşru müdafaa hakkının iki şartı vardır. Birincisi; silahlı bir saldırının varlığı,

¹²⁶ Bozkurt, a.g.e. , s. 12.

¹²⁷ Keskin, a.g.e. , s. 24.

¹²⁸ Subhas C. Khare, Use of Force Under the UN Charter, New Delhi, Metropolitan Book, 1985, s. 13-14. Aktaran Keskin, Funda a.g.e. , s. 24.

¹²⁹ Sean D. Murphy., "Terrorism and the Concept of "Armed Attack" in Article 51 of the U.N. Charter", Harvard International Law Journal, Cilt 43, Sayı 1, 2002, s. 42, Aktaran Taşdemir, Fatma, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 109.

¹³⁰ Bozkurt, a.g.e. , s. 58.

¹³¹ Keskin, a.g.e. , s. 143-144.

ikincisi; silahlı saldırının mağduru olan devletin, başka bir devletten ya da devletler grubundan yardım istemesidir.¹³²

2.1.2. ULUSLARARASI HUKUKTA MEŞRU MÜDAFAA HAKKI GELİŞİMİ

Uluslararası hukukta meşru müdafaa hakkı BM Antlaşması'nın 51. Maddesinde ele alınarak, literatüre girse de bu hakkın gelişimi sürecini incelememiz çalışmaya katkı sağlayacaktır.

2.1.2.1. MC Öncesi Dönemde Meşru Müdafaa Hakkı

Kuvvet kullanımının hak sayıldığı yüzyıllar boyunca, meşru müdafaa hakkı üzerinde fazla durulmamış ve tartışılmamıştır. Kuvvet kullanımı 20.yy öncesine kadar devletin hakkı ve egemenliğinin doğal bir parçasıydı. Daha sonraki dönemde devletlerin kuvvet kullanma haklarının uluslararası hukukça tedrici olarak sınırlandırılmasıyla birlikte, meşru müdafaa hakkı devletlere tanınan temel bir hak olarak kabul edilmiştir.¹³³

Meşru müdafaa hakkı üzerine ilk tartışma 1837 Caroline olayıdır. Bu olay Kanada'nın İngiltere'ye karşı verdiği bağımsızlık mücadelesi esnasında ortaya çıkmıştır. ABD hükümeti tarafsız tutum takınmasına rağmen, Kanadalılar, ABD eyaletlerinden Caroline isimli Amerikan bandıralı gemi ile silah yardımı almaktaydı. İngilizler bu gemiyi ABD limanlarından birinde ele geçirerek imha ettiler ve bazı Amerikan vatandaşlarını bu esnada öldürdüler. Bu olay neticesinde bir İngiliz vatandaşı tutuklanmıştır. Bu gelişmeler neticesinde İngiliz Hükümeti, gemiyi ele geçirip yok ederek meşru müdafaa hakkını kullandığını beyan etmiştir.¹³⁴

Caroline olayından ve doğurduğu sonuçlardan sonra, dönemin ABD Dış İşleri Bakanı Webster tarafından kaleme alınan, ABD'nin 24 Nisan 1841 tarihli notası ile daha sonra uluslararası hukukta meşru müdafaa hakkının temelini oluşturacak ilkeler beyan edilmiştir. Webster, olay ile ilgili şu hususlar üzerinde durmuştur.

¹³² Duran, a.g.t. , s. 45. Aktaran Konak, Barış a.g.t. , s. 75.

¹³³ Aral, a.g.e. , s. 22.

¹³⁴ Keskin, a.g.e. , s. 50-51.

“Meşru müdafaa bir zaruret arz ettiğini, ani ve topyekûn bir kararı zorunlu kıldığını, başka seçenek bırakmadığını ve meseleyi enine boyuna tartmak için zaman kalmamış olduğunu Majestelerinin Hükümetinin kanıtlaması gerekir... Meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerçekleştirilen eylem, tehlike arz eden durumlarla orantılı olmalı ve sınırlar içinde kalmalıdır.”¹³⁵

Caroline olayı, daha sonrada değineceğimiz meşru müdafaa aciliyet, gereklilik ve orantılılık koşulları ile ilgili önem arz eden koşulların başlangıcını oluşturmaktadır. Uluslararası hukuk açısından Caroline olayını meşru müdafaa hakkı üzerindeki ilk tartışmadır. MC öncesi dönemde meşru müdafaa hakkı, daha geniş bir kavram olan varlığını sürdürme hakkı içinde yer aldığından, o döneme kadar meşru müdafaa ayrı bir hukuki içeriğe sahip olduğu söylenemez.¹³⁶ Caroline olayı, meşru müdafaa bir nevi varlığını sürdürme hakkından sıyrılmasını sağlamış ayrı bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.

2.1.2.2. MC Dönemi Meşru Müdafaa Hakkı

Yukarıda MC Misakının kuvvet kullanma yasağı evrensel düzeye taşıyan bir belge niteliği taşıdığından bahsetmiştir. MC Misakı, aynı zamanda 10. Madde ile kuvvet kullanımı düzenleme ile ilgili bize bilgiler vermektedir. MC Misakında meşru müdafaa hakkı ile ilgili özel bir hüküm yoktur. Kuvvet kullanımı ile ilgili madde de savaşı yasaklamıyor, sadece düzenliyordu.

MC Misakı 10. madde¹³⁷ devletlerin ülke bütünlüklerinin ve siyasi bağımsızlıklarının korunması gerektiğine vurgu yapıyordu. Bu madde savaş sonrası dönemde devletlerin müştereken veya tek başlarına saldırılardan korunmaları üzerinde duruyor, fakat aynı zamanda içerisinde savaşa gitme hakkının sınırlandırılmasını barındırıyordu. Misak, devletlerarası uyuşmazlığın barışçıl yollarla çözülmesini, bu yollarında madde 12’de belirtildiği gibi hakemlik, mahkeme veya MC Konseyi olduğunun altını çizilmiştir. Devletler başvurdukları barışçıl yollardan sonuç alamazsa, 3 ay sonra savaşa başvurma hakkı mevcuttur.

¹³⁵ Aral, a.g.e. , s. 24.

¹³⁶ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...*, s. 103.

¹³⁷ MC Misakı metni için bkz. 10.madde için bkz. www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc.html, 2010.

Savaşı kısmen de olsa yasaklamaya çalışan misak, meşru müdafaa hakkıyla ilgili olarak her hangi bir noktaya değinmemiştir. Misak her türlü savaşı hukuk dışı saymıştır.¹³⁸ Bu misak gösterir ki, devletler meşru müdafaa hakkına dayalı savaş yapma yetkisini elinde tutmaktadır. MC döneminde meşru müdafaa hakkı ile ilgili diğer bir somut düzenleme olarak Briand- Kellogg Paktı'nı gösterebiliriz. Bu pakt daha öncede belirttiğimiz üzere, savaşı uluslararası ilişkilerin bir yöntemi olarak yasaklamasına rağmen, meşru müdafaa hakkını da bunun istisnası olarak ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, MC dönemine baktığımızda MC Misakı ve Briand-Kellogg Paktı, meşru müdafaa hakkının varlığını evrensel düzeye taşımışlarsa da, uluslararası barış ve düzeni tesis etmede yetersiz kalmışlardır. Bunun da en önemli örneği hiç kuşkusuz İkinci Dünya Savaşıdır.

2.1.2.3. BM Antlaşmasında Meşru Müdafaa Hakkı ve BM Organları Kararı İle Kuvvet Kullanımı

2.1.2.3.1. Güvenlik Konseyi Kararı ile Kuvvet Kullanımı

BM Antlaşması'na göre, uyuşmazlıklar, tarafların kendi aralarında ya da BM aracılığıyla barışçı yollarla çözümlenemezse, meşru müdafaa dışında tarafların savaşa başvurma hakları bulunmamaktadır. Antlaşmanın 24. maddesine göre üye devletler, örgütün çabuk ve etkili hareket etmesini sağlamak için, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne bırakmaktadırlar. Ayrıca bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken, Güvenlik Konseyi'nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul etmektedirler. Güvenlik Konseyi de bu görevini yerine getirirken BM'nin amaç ve ilkelerine uygun hareket etmek zorundadır. 25. maddede ise, yine üye devletlerin, Güvenlik Konseyi' nin kararlarını kabul etme ve uygulamada görüş birliğine vardıkları belirtilmektedir.¹³⁹

Güvenlik Konseyi; barışın bozulmasına yönelik her türlü tehdidi ve saldırıyı belirleyip tavsiyelerde bulunarak veya uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için

¹³⁸ Gündüz, a.g.e. , s. 44.

¹³⁹ Duran, a.g.t. , s. 47. Aktaran Konak, Barış a.g.t. , s. 77.

ne gibi tedbir ve fiillere başvurulacağına karar verebilmektedir.¹⁴⁰ Güvenlik Konseyinin bu yetkisi 39. Madde de düzenlenmiştir.

- Güvenlik Konseyi, barisin tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı eylemi olduğunu saptamakla;
- Uluslararası barış ve güvenliği korumak ya da yeniden tesis etmek için tavsiyelerde bulunmakla;
- Antlaşmanın 41 ve 42. maddeleri uyarınca, silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen ya da gerektiren zorlama önlemlerine karar vermekle yetkilidir.¹⁴¹

Güvenlik Konseyi, uygulanan önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, Antlaşmanın 42. maddesi uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilmektedir.¹⁴² Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanmayı içermeyen önlemlere başvurmak, bunlar sonuç vermezse kuvvet kullanma yoluna gitmek gibi bir zorunluluğu yoktur. Konsey, önce diğer zorlama yollarının uygulanmasına karar verebileceği gibi bu yolların sonuç vermeyeceği kanısına varırsa, bunlarla zaman kaybetmeden doğrudan doğruya kuvvet kullanma içeren zorlama yollarına başvurulmasına da karar verebilmektedir.¹⁴³ Silahlı kuvvet kullanımını gerektiren kararların alınması, Antlaşmanın 27. madde 2. bendine göre, sürekli üyelerin tamamının oyları da olmak üzere 9 üyenin olumlu oyu ile mümkündür. Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyeleri isterlerse askeri önlemleri içeren kararı veto edebilmektedirler.¹⁴⁴

2.1.2.3.2. Genel Kurul Kararı ile Kuvvet Kullanımı

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yapısında ve karar alma mekanizmasında var olan olumsuzluklar, bazı kritik durumlarda uluslararası barış ve

¹⁴⁰ Bozkurt, a.g.e, s. 25.

¹⁴¹ Rebecca M.M. Wallace, *International Law*, Sweet & Maxwell Ltd. , London, 1997, s. 252. Aktaran Konak, Barış a.g.t. , s. 73.

¹⁴² Konak, a.g.t. , s. 79.

¹⁴³ Keskin, a.g.e. , s. 143.

¹⁴⁴ Duran, a.g.t. , s. 48. Aktaran Konak, Barış a.g.t. , s. 79.

güvenliğin sağlanmasında gerekli olan kararların çıkmasını engellemektedir. Özellikle veto hakkını elinde bulunduran devletler, uluslararası hukuku kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak ya da göz ardı ederek, ulusal çıkarları doğrultusunda veto haklarını kullanmaktadırlar. Bu durumda oluşan tıkanıklığı aşmak gerekmektedir. Bu yüzden oluşacak tıkanıklığı gidermek için, BM Antlaşması 10. madde ile Genel Kurul'a da bazı yetkiler verilmiştir.¹⁴⁵ 10. Madde'ye göre, *"Genel Kurul, işbu antlaşma kapsamına giren ya da işbu antlaşmada öngörölmüş organlardan herhangi birinin yetki ve görevlerine ilişkin bütün sorunları ya da işleri görüşebilir ve 12. Madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, bu tür sorun ya da işler konusunda Birleşmiş Milletler üyelerine veya Güvenlik Konseyi'ne veya hem örgüt üyelerine, hem de Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunabilir."*¹⁴⁶ Genel Kurul, bu yetkiyi 12. madde kapsamında kullanmaktadır. Buna göre ise; *"Güvenlik Konseyi, herhangi bir anlaşmazlık ve duruma ilişkin görevlerini yerine getirdiği sürece veya Genel Kurul'dan istemediği sürece, Genel Kurul bu uyuşmazlık ve durum konusunda herhangi bir tavsiyede bulunamamaktadır."*¹⁴⁷ BM antlaşması 10. maddesi üye devletlere tavsiyede bulunmaktadır.

Uluslararası barış ve güvenliği korumaya, devam ettirmeye yönelik Genel Kurulun yetkisini arttıran en önemli gelişmesi, "Barış İçin Birleşme Kararı"dır. Bu karar, Kore Savaşı esnasında SSCB'nin Güvenlik Konseyi oylamasına katılmadığı dönemde Kuzey Kore'ye karşı devletlerin harekâta geçmesini tavsiye etmesi ile başlayan süreç neticesinde alınmıştır. SSCB toplantılara döner dönmez, bu konuda alınabilecek tüm kararları veto etmiştir. Bunun sonucunda ABD ve diğer birkaç devlet, meseleyi Genel Kurula götürmüşlerdir. Sonuçta, Genel Kurul'a gerekli harekâtları yapabilme yetkisi verebilmek için ABD "Barış İçin Birleşme Kararı"nı ortaya atmıştır. Genel Kurul, bu kararı 3 Kasım 1950 yılında kabul edilmiştir.¹⁴⁸

Uluslararası barışın tehdidi, ihlali ve saldırganlık fiilinin söz konusu olduğu durumlarda, Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyeleri arasında oybirliği sağlanamadığından, sorumluluklarını yerine getirememesi nedeniyle bu karar,

¹⁴⁵ Bozkurt, a.g.e. , s. 49.

¹⁴⁶ www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf , 2010.

¹⁴⁷ www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf , 2010.

¹⁴⁸ Bozkurt, a.g.e. , s. 50.

tıkanıklığı giderebileceği düşüncesiyle alınmıştır. Genel Kurul'un tavsiye niteliğinde de olsa gerekirse silahlı kuvvetlerin kullanımı dahil, gerekli önlemlerin alınması için üye devletlere tavsiyelerde bulunabilmektedir. Bu kararda Genel Kurula bağlayıcı karar alabilme yetkisi verilmemektedir.¹⁴⁹

2.1.2.3.3. BM Antlaşması Çerçevesinde Meşru Müdafaa Hakkı

Yukarıda BM Antlaşmasında kuvvet kullanma yasağından bahsederken, bu yasağın istisnası olarak BM Antlaşmasının 51. Maddesinde düzenlenen meşru müdafaa hakkı ve Güvenlik Konseyi kararının olduğunu söylemiştik. Çalışmamızın bu başlığı altında, BM Antlaşması çerçevesinde meşru müdafaa hakkından bahsedeceğiz.

Daha önce Kuvvet kullanma yasağını incelerken bahsettiğimiz üzere meşru müdafaa hakkı, kuvvet kullanılması haklı kılan siyasal gerekçeler dışında bir varlığa sahip değildi. MC'nin kurulması ile meşru müdafaa hukuki bir kavram olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. BM Antlaşmasında meşru müdafaa hakkı 51. maddede düzenlenmiştir. Buna göre;

“Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez”¹⁵⁰

BM Antlaşması meşru müdafaa hakkı 51. madde de sınırlarıyla ortaya konmuştur. Ülkelere meşru müdafaa hakkı veren antlaşmanın ilgili maddesi, alınan tedbirleri bildirme zorunluluğu getirmiştir.

¹⁴⁹ Duran, a.g.t. , s. 51. Aktaran Konak, Barış a.g.t. , s. 80.

¹⁵⁰ www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf , 2010.

BM Antlaşması 51. maddesi meşru müdafaa hakkını, sınırlarını çizerek evrensel düzeye taşıyan ilk antlaşmadır. Meray'a göre 51. madde iki temel ilke üzerine kurulmuştur.

- Devletlerin, tek ya da müşterek, meşru müdafaa haklarını kullanmaları için silahlı bir saldırıya maruz kalınması şartına bağlanmıştır,
- Devletler bu haklarını kullanırken, davranışları, Güvenlik Konseyinin eylem ve denetimiyle sınırlandırılmıştır. Yani, taraf devletler, meşru müdafaa haklarını, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli tedbirler alınca kadar kullanabilmektedirler. Ayrıca, meşru müdafaa hakkı uyarınca; alınacak önlemler, hemen Güvenlik Konseyinin bilgisine sunulacaktır; Güvenlik Konseyinin her an soruna el koyma yetkisi saklı tutulmuştur.¹⁵¹

51. maddenin meşru müdafaa hakkına kattığı diğer bir anlam da, bu hakkı sadece bireysel değil hem bireysel hem de müşterek meşru müdafaa hakkı olarak genişletmesidir. Müşterek (ortak) meşru müdafaa hakkı, tartışmalı bir konu olmakla beraber amacı, devletlerin kendi savunmalarını başka devletlerin güçleri ile birleştirerek, kendi güvenlikleri ve uluslararası barış ve güvenliği daha etkili biçimde korumasına olanak sağlamaktır.¹⁵² 51. Madde beri taraftan meşru müdafaanın koşullarından biri olarak silahlı saldırının oluşmasını koşul olarak kabul ederek, meşru müdafaaya sınırlama getirmiştir. Bunun böyle olmasının sebebi, devletlerin hakkı istismar etmelerini engellemektir.¹⁵³

51. Maddenin meşru müdafaa hakkının kullanılması için öngördüğü şartları silahlı saldırı şartı, silahlı saldırı başlangıç anı, silahlı saldırının gerçekleştiği yer ve saldırının gerçekleştiği hedef olarak sayabiliriz.

Silahlı saldırı şartı, 51. Madde meşru müdafaa hakkının kullanılmasına silahlı bir saldırının olması durumunda izin vermektedir. Ama bu antlaşma da silahlı saldırı tanımını tam olarak yapılmamaktadır.

¹⁵¹ Meray, a.g.e. , s. 239.

¹⁵² Bozkurt, a.g.e. , s. 58.

¹⁵³ Gündüz, a.g.e. , s. 118.

Silahlı saldırı başlangıç anı, BM Antlaşması 51. Maddesi meşru müdafaa hakkını silahlı saldırıya bağlamasıyla silahlı saldırının başlangıç anı da önemli hale gelmiştir. Silahlı saldırının başlamasıyla birlikte, saldırıya uğrayan devletin kuvvet kullanma tedbirleri alması meşru hale gelmektedir. Saldırı anının tam olarak saptanması, aynı zamanda saldırgan ve mağdur devletlerin de tam olarak saptanması demektir.¹⁵⁴

Silahlı saldırının gerçekleştiği yer, meşru müdafaaı haklı kılan saldırgan devletin mağdur devletin sınırlarını geçip eylemi yapması ile olur. Üçüncü bir devletin topraklarını üs olarak kullanması bu şart içinde sayılabilir.¹⁵⁵ Bazen silahlı saldırı tüm devletlerin sınırları ötesinde olabilir. Örneğin, bir devlet başka bir devletin gemi veya uçağını başka devletlerin sınırlarında vurabilir. Bu tür bir durumda silahlı saldırının gerçekleştiği yer şartı da tartışılabilir. Silahlı saldırının gerçekleştiği yerin, saldırıya uğrayan devletin sınırları içerisinde olması beklenmez.

Silahlı saldırının hedefi, silahlı saldırının hedefi bir devletin ülkesidir. Ülke üzerinde yaşayan insan topluluğu ve iktisadi değerler saldırıya hedef oluşturabilir.¹⁵⁶ Bunlar dışında hedef olarak, silahlı kuvvetleri veya silahlı kuvvetlere bağlı olup da ülke sınırları dışında olan askeri birliklerde saldırının hedefi olabilir.

2.1.2.4. Yapılageliş Hukukuna Göre Meşru Müdafaa Hakkının Kullanımı Koşulları

BM Antlaşmasının kabul edilmesinden önce, yapıla geliş hukuku çerçevesindeki meşru müdafaa hakkı bu hakkın en önemli kaynağı olmuştur. Caroline Olayı¹⁵⁷nda belirlenen gereklilik, orantılılık ve aciliyet koşulları zamanda söz konusu hakkın temel esaslarını belirleyen ölçüler olarak kabul edilmiştir. Yani, BM statüsü dışında yapıla geliş hukukunda meşru müdafaa hakkının nasıl tanımlandığı ve koşulların neler olduğu ele alındığında, incelenmesi gereken iki

¹⁵⁴ Aral,a.g.e. , s. 22.

¹⁵⁵ Aral, a.g.e. , s.22.

¹⁵⁶ Aral, a.g.e. , s. 23.

¹⁵⁷ “MC Dönemi Öncesi Meşru Müdafaa Hakkı” adlı başlıkta ele alınmıştır.

kaynak Caroline olayı ve Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) Nikaragua Davasında verdiği karardır.

UAD Nikaragua davasında 51. maddede belirttiği gibi meşru müdafaa hakkının temel koşulu olan silahlı saldırının varlığını kabul etmiştir. Bir silahlı saldırı karşısında kendini savunan devletin “gereklilik” ve “orantılılık” koşullarını yerine getirmesine değinen Divan, meşru müdafaa hakkının yapıla geliştiren kaynaklanan bu koşullarının varlığını kabul etmiş gözükmemektedir.¹⁵⁸ Yapıla geliş hukukuna göre meşru müdafaa hakkının şartları olan gereklilik, orantılık ve aciliyet kavramlarını inceleyelim.

2.1.2.4.1. Gereklilik Koşulu

Bu koşul, mağdur olan devletin silahlı saldırı durumunda kendisini yine silahla koruması dışında bir seçeneği bulunmamasıdır. Gereklilik şartı, barışçıl çözüm yollarının tükendiği veya uygulanmasının mümkün olmadığı durumu ifade etmektedir.¹⁵⁹ Gereklilik koşulu, saldırıya maruz kalan devletin alternatif kalmaması durumunda kuvvet kullanımı durumunu ifade eder. Saldırıya maruz kalan devletin saldırıya karşı gereklilik arz eden durumudur.

2.1.2.4.2. Orantılılık Koşulu

Orantılılık koşulu, en basit ve sade biçimi ile, meşru müdafaa hakkı çerçevesinde kullanılmasına izin verilen kuvvetin, saldırıyı bertaraf etmesi için gerekli olan en az kuvvet olması şeklinde tanımlanır.¹⁶⁰ Dolayısıyla bu hak kullanılırken saldırıyı durduracak ve etkilerini ortadan kaldıracak kuvvete başvurulmalıdır.¹⁶¹ Aşırı kuvvet kullanımı bir orantısızlık doğurur.

Orantılılık ilkesi, meşru savunmaya neden olan silahlı saldırı ile karşı meşru savunma eylemi arasında orantı olmasını ve kullanılan kuvvetin mevcut tehlikeyi

¹⁵⁸ ICJ Reports, Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Judgement on Merits, 27 June 1986, par. 191, 14, Aktaran Cömert, İbrahim, “ Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı ve Uluslararası Hukuktaki Yeri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 43.

¹⁵⁹ Aral, a.g.e. , s. 26.

¹⁶⁰ Aral, a.g.e. , s. 26.

¹⁶¹ Pazarcı, a.g.e. , s. 120.

önlemeye yetecek ölçüde olmasını ifade etmektedir. Meşru savunmada mevcut hukuka aykırı eylemden dolayı faili cezalandırma veya gelecekteki muhtemel ihlalleri önleme amacı yoktur, yalnız faili durdurma amacı vardır ve karşı eylemin orantılı olup olmadığını bu amaç tayin eder. Tehdidin ortadan kalkmasıyla birlikte meşru savunma eyleminin sona erdirilmesi gerekmektedir.¹⁶² Meşru müdafaa hakkı anlamı itibari ile savunma ve saldırıyı durdurma anlamı taşıdığından, bu durumda eylemin orantılı olup olmadığını bu koşul belirler.

Kuvvet kullanma yasağının bir istisnası olarak meşru müdafaa hakkını kullanırken kuvvet kullanımının ne ölçüde olduğu, makul olup olmadığı sorusu sorulmalıdır. Bu husus önemlidir, çünkü bazen savunma amaçlı kullanılan kuvvet başlangıçtaki saldırı fiilinde kullanılan kuvvetten çok daha büyük olabilmektedir.¹⁶³

2.1.2.4.3. Aciliyet Koşulu

Saldırı eylemiyle karşı eylem arasındaki zaman bağlantısını ifade eden aciliyet koşulu, meşru savunmanın amacı gereği silahlı saldırı ile meşru savunma hakkına başvurulması arasında gereksiz bir sürenin bulunmamasını ve karşı eylemin saldırıdan hemen sonra veya makul bir süre içinde kullanılmasını öngören koşuldur. Kabul edilemeyecek, afakî bir süre geçtikten sonra meşru savunma hakkına başvurulması, saldırı ile yanıt arasındaki zaman bağlantısının kopmasına ve karşı eylemi meşru savunma olmaktan çıkardığı gibi zararlar karşılık niteliği kazanmasına neden olur.¹⁶⁴

Bazı durumlarda saldırıya uğrayan devlet meşru savunma hakkını kullanmakta gecikebilir. Devletlerin her zaman saldırıya hemen yanıt verebilecek durumda olmalarının beklenemeyeceğini ifade eden Başeren, saldırıya uğrayan mağdur devletin hemen yanıt verememekle birlikte karşılık vereceğini göstererek,

¹⁶² Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...*, s. 37.

¹⁶³ Toluner, a.g.e. , s. 43.

¹⁶⁴ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...*, s. 135 -137.

önemli bir ara vermeksizin karşı eylemi gerçekleştirmesi durumunda, silahlı saldırıyla karşı eylem arasındaki bağın kopmayacağını belirtmektedir.¹⁶⁵

Aciliyet koşulu bazen gerçekleşmez, bunun nedenleri arasında barış durumunda olan bir ülkenin birden savaş durumuna geçemeyeceği düşünülürse saldırıya uğradı anla meşru müdafaa hakkını kullanım hakkı arasında zaman açısından bir bütünlük sağlanamayabilir. İkinci olarak, ülke barışçıl yollarla konuyu çözüme kavuşturma¹⁶⁶ çabası içinde olabilir. Barışçıl yollardan beklediğini alamayan ülke, sonuç alamadığında meşru müdafaa hakkını kullanabilir. Diğer bir koşul olarak saldırıya uğrayan ülke saldırının geldiği karşı tarafın ülkesine uzak mesafede olması, meşru müdafaa hakkını kullanarak kuvvet kullanımını geciktirebilir.

Aciliyet koşulu terörizm bağlamında ele alındığında durum biraz daha farklılaşır. Terörist eylemler sonucu saldırıya uğrayan bir devlet, meşru müdafaa hakkının kullanımı konusunda zaman kaybı yaşayabilir. Çünkü saldırıyı yapan teröristlerin kimliği, hangi ülkede bulundukları, kaynakları konusundaki somut verilere ulaşması çabası zaman kaybına sebep olur. Bundan da anlaşılabileceği üzere, aciliyet koşulu başta terörizm olmak üzere ve özellikle günümüzde değişen tehdit algılamaları bağlamında katı bir koşul olarak karşımıza çıkmamalıdır.

2.1.2.5. Bush Doktrini ve Meşru Müdafaa Hakkı

Yukarıda da değindiğimiz, BM Antlaşması, meşru müdafaa hakkının, sadece bir silahlı saldırının gerçekleşmesi durumunda kullanılabileceğini öngörmüştür. 51. Madde ile ortaya konan bu hak, olası bir saldırıyı engellemek için kullanılamaz. 51. Madde çerçevesinde kuvvet kullanılması için silahlı saldırı vurgusu yapılırken, hakkın bu hali ile önleyici müdahaleyi kapsayıp kapsamadığı tartışma konusu olmuştur. bu tartışmanın uluslararası hukukta doruk noktası hiç kuşkusuz “Bush Doktrini” dir.

¹⁶⁵ Sertaç H. Başeren, “Uluslararası Hukuk Açısından Amerika Birleşik Devletleri’nde Gerçekleştirilen Terörist Saldırıları ve Yol Açtığı Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Vecdi Aral’a Armağan, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2001, s. 69 -78.

¹⁶⁶ Aral, a.g.e. , s. 28.

Bu hakkın, özellikle devletin hayati önem taşıyan ulusal çıkarlarına yönelik ağır sonuçlar doğuracak nitelikte olası saldırı durumlarında, bu saldırıyı önlemek için, barışçıl yolların tükenmesi veya diğer alternatiflerin tükenmesi durumunda, meşru müdafaa çerçevesinde kuvvet kullanabileceği¹⁶⁷ iddia edilmektedir.

Önleyici müdahale, yapıla geliş hukuku çerçevesinde tanındığına dair görüşler vardır. Önleyici müdahalenin yapıla geliş hukukunda tanındığı iddia eden görüşler, temellerini Caroline Olayından almaktadır. Bu olayda, İngilizler Caroline gemisinin tehdit unsuru oluşturduğunu, meşru müdafaa hakkının kullanımı için bir silahlı saldırının gerekli olmadığını iddia ederek, kendince önlemlerini almıştır. Bu olay neticesinde genel görüş, BM Antlaşması öncesi yapıla geliş hukukunda, olası tehdidin varlığı durumunda önleyici müdahale müsaade edildiği şeklindedir.¹⁶⁸

Önleyici müdahale hakkının için Asrat, “ortaklaşa meşru müdafaa hakkına dayandırılarak yapılan ittifak antlaşmalarının gelecekte olası saldırı tehditlerine karşı yapılmış olması, önleyici müdahalenin yerleşik bir uluslararası hukuk normu olarak zımnen de olsa kabul edildiğini göstermektedir.” Asrat ayrıca, günümüzde teknolojilerin ilerlemesi füze sistemlerinin ne denli geliştiğine dikkat çekerek önleyici müdahalenin gerekliliğinin altını çizmektedir.¹⁶⁹ Karşı görüş olarak ise, günümüz dünyasında silahlanmadaki devasallığa vurgu yapan John Murhpy, nükleer enerjinin kullanımı önleyici müdahalenin reddini gerektirir der. Gerekçe olarak da, zira hasım tarafın bir saldırı düzenleyeceğine ilişkin yapılan yanlış bir hesap ya da edinilmiş hatalı istihbarat, meşru müdafaa adına bir felakete yol açabilir.¹⁷⁰

BM Antlaşmasının 51. Maddesindeki meşru müdafaa hakkı ile ilgili düzenlemeden önleyici müdahaleyi çıkarmak zordur. Başlaması muhtemel, olası saldırılara dayanarak meşru müdafaa hakkını kullanmak hukuka aykırılığı ortaya

¹⁶⁷ **Bozkurt**, a.g.e. , s. 59.

¹⁶⁸ **Fatma Taşdemir**, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, USAK Yayınları, 2006, s. 229.

¹⁶⁹ **Belatchew Asrat**, *Prohibition of Force under the UN Charter A Study of Article 2(4)* , Uppsala, 1991, s. 222-223, Aktaran Aral, Berdal a.g.e. , s. 112.

¹⁷⁰ **John Murhpy**, “Force and Arms” edited by Oscar Schachter – Cristopher C. Joyner, United Nations Legal Order, Vol. 1, Cambridge, Grotius Publications, 1995, s. 247-317.

koyar. Ayrıca, uluslararası sistemde barışın devamı için, bu tür durumlarda Güvenlik Konseyi'nin devreye girmesi ve barışın tesis edilmesi gerekmektedir.

'*Bush Doktrini*' olarak tanımlanan ABD'nin yeni '*Milli Güvenlik Stratejisi*', Başkan Bush'un çeşitli yerlerde yaptığı konuşmalarla ortaya konmuştur.¹⁷¹ Başkan Bush'un gerek ülkesinde gerek yurt dışında önemli tartışmaların önünü açan önleyici savaş stratejisi teröristlere ve terörizme yataklık yapan devletlere, kitle imha silahlarına sahip olanlara veya bu silahları kullanma amacıyla olan serseri ülkelere ve bu ülkelerin düşmanca davranmalarına karşı kuvvet kullanmasını öngörüyordu.¹⁷²

Bush Doktrini" olarak uluslararası literatüre giren doktrin; ABD'nin gelecekte kendisine tehdit olabileceğini değerlendirdiği ülkelerdeki yönetimleri ortadan kaldırmak için ileri süreceği temel dayanak kabul edilebilecektir. Bu doktrin; şimdiye kadar yerleştirilen BM kurallarını temellerinden sarsacak şekilde, potansiyel kabul edilen tehdidi ortadan kaldırmak için savaşı öngörmektedir.¹⁷³

ABD, kendisine karşı ortaya çıkacak olan tehditleri tamamen gelişmeden vurmayı hedeflemektedir. ABD'nin önleyici müdahale doktrinini ileri sürene kadar, hemen varlığı ispatlanan bir saldırıya karşı önleyici kuvvet kullanmak, stratejik açıdan kabul edilebilir bir davranıştı. Bu durum, uluslararası hukukun haklı savaş doktrini tarafından desteklenmiştir. Yani, Bush, ABD'nin, kendisine ve dostlarına yönelik tehditlerin tam olarak biçimlenmesinden önce, bunlara karşı harekete geçeceğini ifade etmiş ve bu durumu sağduyu ve meşru müdafaa olarak tanımlamıştır.¹⁷⁴ ABD'nin, kendisini ve dostlarını en iyiye umarak koruyamayacağı belirtildikten sonra, düşmanların planlarını bertaraf etmek için, istihbarat ve görüş alışverişinin önemine dikkat çekilmiştir. Terörizmin cezalandırılması hususunda,

¹⁷¹ Bush Doktrini Hammond'a, 14 Eylül 2001'de The National Cathedral'da, ABD Kongresi'nin 20 Eylül 2001, 29 Ocak 2002 günü yaptığı "*Ulusa Sesleniş*" ve West Point ABD Harp Okulu'nda 1 Temmuz 2002 günü yaptığı konuşma ile kamuoyuna duyurulmuştur. Ardından, 20 Eylül 2002'de yayınlanan '*Ulusal Güvenlik Stratejisi*' belgesi ile şekillenmiştir. bkz. John L. Hammond, 'The Bush Doctrine, Preventive War, and the International Law', *The Philosophical Forum*, Cilt: 36, Sayı:1, Bahar 2005, s. 97.

¹⁷² Köni, a.g.m., s. 81-83.

¹⁷³ Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu*, (çev. Hasan Kaya) İstanbul: Profil Yayıncılık, 2006, s. 90.

¹⁷⁴ "The National Security Strategy of The United States of America", White House, Eylül 2002, Washington, www.whitehouse.gov, 2010.

tarihsel bir misyon üstlendiğini metnin tamamında vurgulayan ABD Başkanı, yeni dünyada barış ve güvenliğe giden yolun müdahaleden geçtiğini ifade etmektedir.¹⁷⁵

Bu doktrin, önleyici müdahale gereklilik kriterini esnetmektedir. Doktrin ile “vukuu muhakkak” kıstası yerine “vukuu muhtemel” kıstası getirilerek, daha esnek bir önleyici müdahale şartı halini almıştır.¹⁷⁶ Zaten belgenin uluslararası arenadaki en temel tartışılma özelliği, önleyici müdahaleyi ABD’nin kendine bir hak görmesidir.

Doktrinin temellerinden olan, Bush’un 29 Ocak 2002 tarihli konuşmasında Afganistan savaşında ABD’nin zaferini ilan etmiş ancak “terörizme karşı savaşın” henüz neticelenmediğini ifade ederek, bu çerçevede yeni hedeflerin olacağının ilk sinyali vermiştir. Bush bu konuşmasında İran, Irak ve Kuzey Kore’yi “Şer Eksen” içinde değerlendirmiş.¹⁷⁷ Terörizme karşı savaş ilan ABD, bu devletlerin terör örgütleri ile ortaklık içinde olduğunu iddia etmiş, bu devletlerin kitle imha silahları sahibi olmalarını, teröristlerin bu silahlara erişimi olasılığı nedeniyle, çok büyük bir tehlike olarak gördüğünü açıklamıştır. Böylelikle “düşman devletler”, kitle imha silahları ve terörist örgütler arasında varlığı ispat edilmemiş bir ilişkinin olabilirliğinden ABD yönetimi söz etmeye başlamıştır.¹⁷⁸

ABD Başkanı Bush, 20 Eylül 2002’de yeni *Ulusal Güvenlik Stratejisi*’ni açıklamıştır.¹⁷⁹ Söz konusu belgede, ABD’nin yeni dış politikasının neleri kapsadığı açıkça ifade edilmiştir. *Öncelikle*, düşman devletlere ve kitle imha silahlarına sahip olmak isteyen teröristlere karşı askeri müdahalede bulunulacağı açıklanmıştır. *İkinci* temada, stratejik olarak Amerika’nın kendi askeri gücü ile başka herhangi bir yabancı gücün rekabet edemeyeceğini belirtmiştir. *Üçüncü* olarak, ABD stratejisine göre çok taraflı uluslararası işbirliğine taraf olunmakla birlikte kendi güvenliği ve ulusal çıkarlarını korumak adına tek taraflı hareket etmekte tereddüt edilmeyeceği

¹⁷⁵ Aynı kaynak. www.whitehouse.gov, 2010.

¹⁷⁶ **Taşdemir**, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete...*, s. 240-241.

¹⁷⁷ **Sergei Rogov**, ‘The Bush Doctrine – Outlines of U.S. Strategy in the Twenty-First Century’, *Russian Social Science Review*, Cilt:44, Sayı:3, Mayıs-Haziran 2003, s. 5 Aktaran Yapıcı, Utku “Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu” *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2006, Cilt 2, No: 7, s. 21-40.

¹⁷⁸ **Yapıcı**, a.g.m. , s. 21-40.

¹⁷⁹ **Halatçı**, a.g.m. , s. 80-98.

açıklanmıştır. *Son* stratejik amaç ise, özellikle Müslüman ülkeler başta olmak üzere demokrasi ve insan haklarını dünyaya yaymaktır.¹⁸⁰

Hiç şüphesiz 11 Eylül saldırıları ABD için yeni güvenlik anlayışlarında değişikliğe sebep olmuştur. 11 Eylül saldırının şekli düşünüldüğünde ABD güvenlik politikasında tehdit kavramını da değiştirmiştir. Bu noktada dönemin başkanı Bush'un ulusal güvenlik konularındaki yardımcısı *Condoleezza Rice*'a göre 11 Eylül ABD'nin karşılaşacağı tehditler konusunda önemli bir fikir vermiştir. Rice ayrıca: "Bugünün tehditleri, büyük ordulardan ufak terörist gruplara; güçlü devletlerden küçük devletlere kaymıştır. 11 Eylül hiçbir şüpheye yer bırakmadan göstermektedir ki, ABD güvenliği tıpkı İç Savaş ve Soğuk Savaş dönemlerinde olduğu gibi yaşamsal bir tehdit altındadır." Bush'un yeni güvenlik stratejisinin ayaklarından bazıları Rice'ın makalesinde şu şekilde yer bulmuştur: "Barışı, teröristler ve yasadışı rejimlerin şiddetine karşı çıkararak; dünyanın büyük devletleri arasında iyi ilişkiler kurulmasını destekleyerek; özgürlük ve refahı dünya çapında geliştirmeye çalışarak korumak." Rice makalesinde ABD'nin dünyayı daha güvenli yapmaya yardım konusunda özel bir sorumluluğu olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda ABD'nin "terör ağını ve teröristlere destek olan devletleri çökertme; nükleer, kimyasal ve biyolojik silah sahibi olup da bu silahları terörist müttefiklerine verebilecek tiranlarla yüzleşme" misyonu olduğunu savunmuş; Bush yönetiminin Irak rejimine karşı tavrı da bu nedenlere bağlanmıştır.¹⁸¹

Bush Doktrini, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51.maddesinde belirtilen meşru müdafaa kavramının ötesine geçmiştir. Böylece, Bush Doktrini, uluslararası hukuku ihlal etmekte ve diğer devletleri başka devletlere saldırma konusunda serbest bırakmaktadır. Bush'un stratejisi, devletlerin birbirlerine saldırması için bir neden oluşturacaktır. Bir diğerine, saldıran devlet belli bir tehdidi önlemek için, müdahale ettiğini söyleyecektir. Uluslararası ilişkilerde devletlerin davranışları incelediğinde,

¹⁸⁰ Halatçı, a.g.m. , s. 80-98.

¹⁸¹ **Condoleezza Rice**, "A Balance of Power That Favors Freedom", U.S. Foreign Policy Agenda, An Electronic Journal of the U.S. Department of State", Cilt:7, Sayı:4, Aralık 2002, s.5 Aktaran, Yapıcı, Utku, a.g.m. , s. 21-40.

bir devletin bu gerekçelerle kendini haklı görerek davrandığı görülecektir.¹⁸² Daha önce meşru müdafaa hakkını incelerken değindiğimiz üzere, 51. Maddenin istisnası olarak meşru müdafaa hakkının kullanılması için silahlı bir saldırının vuku bulması gerekmektedir. Bush Doktrini incelendiğinde, silahlı saldırının gerçekleşmesi dışında saldırının hissedilmesi olasılığı ile de bu hakkın kullanılacağı, önceden bunun için tedbir alınacağı veya müdahalede bulunacağı açık bir dille beyan edilmiştir. Bush doktrini bu şekli ile meşru müdafaanın ötesinde, daha geniş bir anlam içermektedir.

Bush doktrini ışığında, bu hakkı klasik biçiminden daha geniş bir yorumlamaya tabi tutulması, bu doktrinde saldırının yakın ve ani bir saldırı olması koşulunun ortadan kaldırmak istemesiyle gözler önüne serilmektedir.¹⁸³ Nitekim Strateji Belgesi'nde meşru müdafaa kapsamındaki eylemin düşmanın saldırısının zaman ve mekân konusundaki belirsizliğinin sürdüğü zamanlarda bile mümkün olabileceği ifade edilmektedir. Bu doktrinin ilk uygulama alanı olan Irak müdahalesi sırasında BM Güvenlik Konseyi'ndeki konuşmasında Powell, Irak tarafından yakın bir saldırının olmadığını, önleyici müdahale kapsamında kuvvet kullanma gerekliliğinin uzun vadeli risk önleme stratejisinin bir parçası olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁴

1980'li yıllarda ABD, BM ortak güvenlik sisteminin gereği gibi işlememesi nedeniyle kuvvet kullanma ile ilgili kuralların tekrar yorumlanması gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁸⁵ *Reagan Doktrini*'ne göre, BM Antlaşması'nda yer alan kurallara yalnızca ABD'nin uyması yeterli değildir. Belirtilen nedenle de *Karşılıklılık İlkesi* (reciprocity principle) esas olmalıdır. Bu görüşe göre, 2/4. maddenin her ihlali devletlere meşru müdafaa hakkı tanımakta ve 51. maddenin kapsamı genişlemektedir. Böylece, silahlı saldırı seviyesine varmayan kuvvet kullanma eylemlerine karşı da bu hakkın kullanılabileceği ileri sürülmektedir.¹⁸⁶ Böylelikle

¹⁸² **Charles Knight**, "Essential Elements Missing in The National Security Strategy of 2002", *Presentation at The Center for International Relations*, Boston University, s. 6.

¹⁸³ **Yapıcı**, a.g.m. , s. 21-40.

¹⁸⁴ **Hovell**, a.g.e, s. 417, Aktaran Yapıcı, Utku a.g.m. , s. 21-40.

¹⁸⁵ **Halatçı**, a.g.m. , s. 80-98.

¹⁸⁶ **Başeren**, *Uluslararası Hukuk Açısından Amerika...*, s. 69-78.

Bush doktrini, meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanımının sadece silahlı saldırı karşısında değil BM Antlaşması md 2/4'ü ihlal eden her durum karşısında kullanılabileceğini ileri süren Reagan doktrininden de bir adım öteye gitmiştir. Bush doktrininde, BM Antlaşması md 2/4 ihlal edilsin ya da edilmesin, meşru müdafaa hakkının kullanılabileceği iddia edilmektedir.¹⁸⁷

Bush Doktrini ise, *Reagan Doktrini*'nden farklı olarak 2/4. maddenin ihlali olmayan durumlarda bile, önceden öngörülmesi mümkün olmayan tehditlere karşı da meşru müdafaa hakkının kullanılabileceğini ileri sürmektedir.¹⁸⁸ Tabi bu noktada şunu açıkça belirtmemiz gerekir ki, uluslararası hukuka aykırı bu hak iddiasının ileri aşamada meşruiyet kazanıp kazanmayacağıdır. Bu hakkın devletler tarafından başvurulması veya uluslararası hukukta örnek teşkil edecek olayların olması önleyici müdahalenin gerekliliği sağlayabilir. Bunu en geçerli kılacak olan neden beklide terörizme karşı girişilen mücadelede görebiliriz.

Bush Doktrini, BM Antlaşması'nın 51. maddesinde belirlenen meşru müdafaa hakkının çok ötesine geçerek uluslararası hukuku ihlal etmiş ve diğer devletleri başka devletlere saldırma konusunda serbest bırakmıştır. Bundan sonraki süreçte *Bush Doktrini* uluslararası hukuk alanında kabul görürse, devletler kendilerince haklı nedenler ileri sürerek kendi çıkarları doğrultusunda diledikleri gibi hareket edebilecektir.¹⁸⁹

2.1.3. TERÖRİZME KARŞI KUVVET KULLANIMI

Terörizmi ele aldığımız bölümde, siyasal nitelikli amaçlara ulaşmak için kullanılan ve psikolojik yanı ağır basan bir savaş biçimi olduğunu, bunun yanında siyasal süreci etkilemeyi amaçlayan şiddet eylemleri olarak tanımlamıştık.

¹⁸⁷ **Tom Sauer**, "The Preventive and Preemptive Use of Force – To be Legitimized or to be De-Legitimized?", *Ethical Perspectives*, Sayı:11, 2004, s. 137 Aktaran Hovell, Devika, 'Chicks in the Armour: International Law, Terrorism and the Use of Force', *UNSW Law Journal*, Cilt:27, Sayı:2, 2004) Aktaran Yapıcı, Utku a.g.m. , s. 21-40.

¹⁸⁸ **Köni**, a.g.m. , s. 81.

¹⁸⁹ **Köni**, a.g.m. , s. 82.

Daha öncede değindiğimiz gibi, BM Antlaşması uluslararası aktörler olarak devletleri görür ve antlaşmada devletler kıstas alınmıştır. BM Antlaşmasının 2(4) maddesinin getirdiği uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağı devletleri bağlayıcı niteliktedir. Bu bağlamda terörist örgüt ve silahlı grubun bir devlete karşı kuvvet kullanması ilgili maddede bahsi geçen kuvvet kullanma ile ilişkili değildir. Kendi egemenliğindeki topraklarda teröristlere ve silahlı gruplara karşı kuvvet kullanan devlet, kuvvet kullanma yasağını ihlal etmiş sayılmaz. Bu nedenle 51. Maddeye dayanılarak doğan meşru müdafaa hakkı da sadece devletlere karşı kullanılır sonucu ortaya çıkmaktadır. Ama bu görüşün bugün için geçerliliğini koruduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü , BM Antlaşmasının ortaya çıktığı dönemin sisteminde saldırıların devlet merkezli olacağı kanısı vardı. BM dönemi sonrası terörizmin, modern terörizm şeklini almasıyla birlikte devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terörist eylemlerin neden olduğu can ve mal kaybı düzenli silahlı kuvvetler tarafından gerçekleştirilen saldırılarla eşdeğer olduğunu göstermiştir.

Terörizme karşı kuvvet kullanımının meşruluğunu öngören en kapsamlı yaklaşım kuvvet kullanım yasağının kapsamını belirleyen BM Antlaşmasının 2(4) maddesidir. Bu madde’de “... *Bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasal bağımsızlığına karşı...*” ve “...*Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmaz herhangi bir surette...*” ifadeleri ile bir devletin, bir terörist tehdidi ortadan kaldırmak için sınırlı ve geçici kuvvet kullanması teröristlerin yerleşmiş olduğu devletin toprak bütünlüğünü ve siyasal bağımsızlığını ihlal etmediği için BM Antlaşması’nda yaralan genel kuvvet kullanma yasağını ihlal etmiş olmayacağı sonucu çıkar.¹⁹⁰ Bu çerçevede, terörizme karşı kuvvet kullanılmasının meşru müdafaa hakkı esasına dayanılarak meşrulaştırılmasının da zorunlu olmadığı ortaya çıkar.

2(4) maddesine benzer şekilde, 51. madde de öngörülen meşru müdafaa hakkı devleti kıstas aldığından, devletlere karşı kullanılabilir. Devletin egemenliğini korumak için kuvvet kullanması, meşru müdafaa hakkını kullandığını olarak

¹⁹⁰ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...*, s. 56.

yorumlanmamalıdır. Tabi konu edilen bu iki maddenin geçerliliği de tartışma konusudur. Devlet egemenliğine tehdit oluşturan terörist örgüt veya silahlı grupların hedef aldıkları devlete karşı yapacakları eylemin hazırlıklarını nerede ve nasıl yaptıkları sorusu tartışmayı karmaşıktırır.

Terörist örgüt ve silahlı grupların üs olarak kullandıkları başka devletin topraklarındaki faaliyetleri bir meşru müdafaa hakkı doğurabilir. Çünkü; terörist saldırıya uğrayan devlet, meşru müdafaa hakkına dayandığını iddia ederek bir başka devletin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü ihlal edebilir. Hatta daha ileri giderek, terörist örgütleri ve silahlı grupları beslediği, desteklediğini iddia ederek devlete karşı bizzat kuvvet kullanabilir. Bunun tarihte en yakın örneğini Afganistan’a yapılan müdahalede görmek mümkündür.

Terörizme karşı kuvvet kullanma bir terörist dostu hükümeti devirmeyi ve yerine uluslararası terörizmle savaşta işbirliği yapmaya daha istekli bir hükümeti getirmeyi amaçlarsa, bu durum devletin “*siyasal bağımsızlığını*” etkileyecektir.¹⁹¹ Kaldı ki, bu durumda meşru müdafaa hakkının kullanılması için, toprakları üs olarak kullanılan devletin terörist grubu destekleyip desteklemediğinin ispatlanması gerekir. Bazen bir devlet egemenliğindeki toprakların üs olarak kullanılmasına devletin yetkilerini kullanamaması da neden olabilir. Bu konuda en iyi örnek, 1991 yılındaki Körfez savaşıdır. Bu savaşın ardından kuzeydeki Kürt ve güneydeki Şii isyanlarını sivillere yönelik katliamlarla bastıran Irak’a karşı Güvenlik Konseyi harekete geçmiş ve 36. Paralelin kuzeyiyle 32. Paralelin güneyini Irak için uçuşa yasak bölge ilan etmiştir. Bu kararın ardından, 1984’ten bu yana Türkiye’ye karşı silahlı saldırılarda bulunan PKK örgütü, 36. Paralelin kuzeyinde Irak otoritesinin zayıflanmasından yararlanarak Türkiye’ye yönelik terör saldırıları düzenlemiştir.¹⁹² Bu gibi durumda toprakları üs olarak kullanılan devletin, terörist grubun saldırılarına uğrayan devlet

¹⁹¹ **Rainer Grote**, “ Between Crime Prevention and the Laws of War: Are the Traditional Categories of International Law Adequate for Assessing the Use of Force Against International Terrorism? ”, **Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security Versus Liberty?** içinde , Christian Walter, Vöney Silja, Volker Röben, ve Frank Schorkopf, (eds.), Berlin/Heidelberg, 2003, s. 7, <http://edoc.mpil.de/conference-on-terrorism/index.cfm>, Aktaran Taşdemir, Fatma *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 125.

¹⁹² **İsmet İmset**, *PKK ve Ayrılıkçı Şiddetin 20 Yılı*, 9.Baskı, *Turkish Daily News Yayınları*, 1993, s. 56.

tarafından meşru müdafaa hakkına dayanılarak kuvvet kullanmaya maruz kalması, kuvvet kullanma yasağının ihlali durumunu doğurabilir.

Terörizme karşı kuvvet kullanılmasında diğer tartışma konusu yapıla geliş hukukunda bu yönde bir yorum olup olmadığıdır. Meşru savunma hakkı, antlaşmalar hukukunun yanı sıra uluslararası yapıla geliş hukukunda da düzenlenmiştir. Meşru savunma hakkının kullanılmasıyla ilgili olarak Caroline olayında belirlenen gereklilik, orantılılık ve aciliyet koşulları, zamanla söz konusu hakkın temel esaslarını belirleyen ölçüler olarak kabul edilmiş ve bu durum Nüremberg Mahkemesinde, Nikaragua Davası'nda (Par. 176), U.A.D'nin Nükleer Silahlarla ilgili Danışma Görüşü'nde de¹⁹³ teyit edilmiştir.

Gereklilik, aciliyet ve orantılılık koşullarının ihlâl edilmesi durumunda meşru savunma uygulaması haksız hale geleceği gibi uluslararası hukukta yasaklanan saldırı veya zararlar karşılık fiiline dönüşebilecektir. Özellikle gereklilik ve orantılılık koşulları, meşru savunma hakkını uluslararası hukukta yasaklanmış zararlar karşılıktan ayırmada önemli bir rol üstlenmektedir. Uluslararası hukukta, meşru savunma hakkının kullanımı cezalandırma değil savunma amaçlıdır.

Gereklilik koşulu daha önce de değindiğimiz üzere, saldırıya uğrayan devletin silahlı saldırı durumunda kendisini yine silahla koruması dışında bir seçeneği bulunmamasıdır. Bu durumda gereklilik koşulu alternatif çözümlerin olmadığı durumda söz konusudur. Gereklilik koşulu, barışçı çözüm yollarının uygulanabilir veya etkili olmadığı anlamına gelir. Kuvvet kullanımına başvurmadan önce, barışçı çözüm yollarının tüketilmiş olması veya barışçı yollardan uyumsuzluğu çözmeye yönelik gayretlerin sonuç vermeyeceğinin açık olması gerekmektedir. Bu bağlamda, gereklilik hali, alternatif bir davranış seçeneğinin bulunmadığı “sıcak bir tehdit” durumunda söz konusu olmaktadır.¹⁹⁴ Terörist eylemler sıcak bir tehdit niteliği taşıdığından gereklilik koşuluna dayanılarak kuvvet kullanılması mümkündür.

¹⁹³ **Marry Ellen O'connell**, "Evidence of Terror", *Journal of Conflict and Security Law*, Cilt 7, Sayı 1, 2002, s. 30 Aktaran Songür, Mustafa "Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları", Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, Ocak 2007, s. 32.

¹⁹⁴ **Aral**, a.g.e, s. 26.

Aciliyet koşulu ise, saldırı eylemiyle karşı eylem arasında meşru savunmanın amacı gereği silahlı saldırı ile meşru savunma hakkına başvurulması arasında gereksiz bir sürenin bulunmamasını ve karşı eylemin saldırıdan hemen sonra veya makul bir süre içinde kullanılmasını öngören koşuldur. Bu çerçevede saldırı olay anında verilecek bir tepkiyle bertaraf edilmelidir. Aksi takdirde, herhangi gecikme mukabil tedbirleri meşru müdafaa olmaktan çıkararak bir askeri zararla karşılık niteliği kazanmasına neden olacaktır.¹⁹⁵ Bununla birlikte, bir silahlı saldırıya uğrayan devletin derhal yanıt vermesi her zaman mümkün olmamaktadır.¹⁹⁶

Aciliyet koşulu terörizm bağlamında ele alındığında, karşımıza farklı bir tablo çıkmaktadır. Terörist eyleme maruz kalan devletin, söz konusu eylem karşısında meşru savunma hakkına dayanarak yanıt verebilmesi için eylemi gerçekleştiren teröristlerin kimliğini, hangi devlet ülkesinde bulunduklarını ve devletin terörist grubu desteklediğini veya hiç olmazsa gönüllü bir şekilde himaye ettiğini ortaya koyması gerekmektedir. Terörist eylemlerin genellikle vur kaç taktiğine göre gerçekleştirildiği ve sorumluluğunun bazen üstlenilmediği dikkate alındığında, failerin kim olduğunun kolayca tanımlanamadığı gerçeği ile karşılaşılır. Saldırganların kimliklerinin belirlenmesinin bazen aylar veya yıllar alabildiği görülmektedir. Diğer yandan verilecek yanıtın yöneleceği hedefin de belirlenmesi gerekmektedir. Bütün bunlar kaçınılmaz olarak zaman alacak ve karşı eylemin gerçekleştirilmesi gecikecektir. Örneğin, Lockerbie olayı gerçekleştikten bir yıl sonra eylemin Libya ile bağlantılı olduğu ortaya çıkmış ve A.B.D. ile İngiltere, Kasım 1991 tarihine kadar Libya'yı açıkça bu olaydan dolayı sorumlu tutmamıştır. Bu durum karşısında, aciliyet koşulunun terörizm bağlamında katı bir şekilde yorumlanmaması ve daha gerçekçi sınırlandırmaların belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.¹⁹⁷

¹⁹⁵ **McCoubrey, Hilaire ve Nigel D. White**, *International Law and Armed Conflict*, Dartmouth Publishing Company, 1992, s. 189. Aktaran Taşdemir, Fatma *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 217-218.

¹⁹⁶ **Antonio Cassese**, *Self-determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Agrotius Publication, Cambridge University Press, 1995, s. 11. Aktaran Taşdemir, Fatma *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 218.

¹⁹⁷ **Songür**, a.g.t. , s. 33.

Terörizme karşı orantılılık koşuluna gelince, Nikaragua Davası'nda orantılılık koşulunu ele alan U.A.D. Nikaragua'nın El Salvador'daki isyancılara sağladığı yardım ve destek nedeniyle A.B.D.'nin Nikaragua limanlarına ve petrol tesislerine karşı gerçekleştirdiği saldırıların orantısız olduğuna karar vermiştir. Ancak Divan, kararında orantılılık ilkesinin tam bir tanımını vermediği gibi göz önüne alınacak kriterleri de belirlememiştir. Genel olarak bu konuda Caroline olayına başvurulmakta ve zamanın A.B.D. Dışişleri Bakanı Webster'in *“tehlikenin o an ortaya çıkmış, ani, basa çıkılamaz ve başka hiçbir koruma yoluna başvurmaya imkân bırakmayacak nitelikte olması gerekir”* ifadesine atıfta bulunmaktadır. Ayrıca, meşru savunma hakkının statükonun korunması veya yeniden kurulmasıyla sınırlı olması ve kullanılacak araçların da meşru savunmayı gerektiren ihlalle orantılı olması, meşru savunma hakkının ilk saldırının gerçekleşmesinden sonra makul bir süre içerisinde kullanılması gerektiği kabul edilmektedir.¹⁹⁸

Uluslararası Hukuk doktrinde terörist saldırılara karşı yanıtların orantılı olması gerektiği konusunda görüş birliği vardır. Ancak, doktrinde üzerinde uzlaşmaya varılamayan husus terörist saldırılara karşı mukabil yanıtın orantılı olup olmadığının nasıl belirleneceği, orantılılığın ne tür davranışları zorunlu kılacağıdır. Bu konuda doktrinde geliştirilmiş üç temel yaklaşım bulunmaktadır. İlk yaklaşım *göze göz/ eye-for-an eye* ya da *kısasa kısas/tit-for-tat* yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, mağdur devletin önceki spesifik terörist saldırıya orantılı bir yanıt vermesini öngörmekte olup kullanılan kuvvetin nitelik ve miktarı tehdidi bertaraf etmek için gerekenden aşırı olmamalıdır. Güvenlik Konseyi çoğu İsrail'in müdahil olduğu bir çok olayda orantılılığa bu esasta karar vermiştir.¹⁹⁹

İkinci yaklaşım “kümülatif orantılılık” yaklaşımıdır. Bu yaklaşım mağdur devletin kuvvete dayalı tedbirlerinin terör hareketlerinin kümülatif etkilerini dikkate alarak, gerçekleşen terörist eylemlerin tümünün dikkate alınması suretiyle yanıtın belirlenmesi yönündedir. Terörist eylemleri bir bütün olarak değerlendiren ve eylemlerin kümülâtif etkisini esas alan bu yaklaşım, yaklaşık eşitlik kriterinin

¹⁹⁸ Keskin, a.g.e. , s. 50-52.

¹⁹⁹ Arend, Anthony Clark ve Beck Robert J. , *International Law and the Use of Force*, Routledge, New York, 1993, s. 165. Aktaran Taşdemir, Fatma *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 220.

gözetilmesi suretiyle orantılı bir kuvvet kullanımında bulunulmasını savunmaktadır.²⁰⁰

Üçüncü yaklaşım ise “caydırıcı orantılılık” yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, mağdur devletlerin kuvvete dayalı tedbirlerinin bu devletin karşılaştığı terörist tehdidin tamamına orantılı olmasını öngörmekte olup önleyici faaliyetleri de kapsamaktadır Bu yaklaşım, kapsamlı bir barışı muhafaza etme anlayışına ters düşen kötü düşünülmüş bir stratejidir.²⁰¹

MC Misakı’nda kuvvet kullanımı belirli ölçülerde ele alınmıştır. Misak kuvvet kullanmayı sınırlamadan çok geciktirici niteliği ile ön plana çıkar. Misakın ortaya koyduğu kararlar üye devletleri bağlayıcı niteliktedir. Bu sebepten terörizme karşı kuvvet kullanımını MC Misakı’na göre değerlendirmek yanlış olur. Kaldı ki, MC Misakı şu an geçerliliği olmayan bir misaktır.

Terörizme karşı kuvvet kullanımını BM Antlaşması’nın 51. maddesinde somutlaşan meşru müdafaa hakkı ile değerlendirmek bizi bu konuda daha belirgin sonuçlara ulaştırabilir. BM Antlaşmasının 51. maddesinde, meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesinin ön şartı olarak bir “saldırının” değil “silahlı saldırının” gerçekleştirilmiş olması kabul edilmiştir. Ancak silahlı saldırı kavramının ne bu maddede ne de diğer madde hükümlerinde tanımına yer verilmiştir.²⁰² Silahlı saldırı koşulu BM düzeyindeki meşru müdafaayı yapıla geliş kurallarındaki meşru müdafaadan ayıran en temel özelliştir. Dolayısıyla, Terörizme karşı kuvvet kullanılmasını öngören yaklaşımın temelinde terörist eylemin ya da terörist saldırılara yol açan devlet desteğinin 51. madde bağlamında silahlı bir saldırı olarak kabul edilmesi yatmaktadır.²⁰³ Dolayısıyla, teröristlere karşı gerçekleştirilecek askeri bir hareketin meşru olabilmesi için terörist eylemin ya da terörist saldırılara yol açan devlet desteğinin silahlı saldırı boyutuna ulaşmış olması zorunludur.

²⁰⁰ Songür, a.g.t. , s. 35.

²⁰¹ Arend, Anthony Clark ve Beck Robert J. , a.g.e. , s. 166. Aktaran Taşdemir, Fatma *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 221.

²⁰² Stanimir Alexandrov, “Self -Defense Against the Use of Force in International Law”, Kluwer Law International, La Haye, 1996, s. 1-3 Aktaran Taşdemir, Fatma *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 150.

²⁰³ Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 291.

BM Antlaşmasının 51. maddesinde meşru müdafaayı öngören koşulda aranan silahlı saldırı şartı ile ilgili Genel Kurul tarafından alınan 1965 tarihli 2131 sayılı, 1970 tarihli 2625 sayılı ve 1974 tarihli 3314 sayılı kararlar silahlı saldırı kavramına ilişkin daha detaylı açıklamalar getirmiştir.

Bu konuda ilk önemli belge Genel Kurulun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2131 sayılı kararıdır. Bu kararda silahlı müdahalenin, saldırı ve silahlı saldırıyla aynı şey olup olmadığını açıklığa kavuşturan, Genel Kurulun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2131 sayılı “ Devletlerin İç İşlerine Karışmanın Yasaklanması ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunması Bildirisi”dir. Bildiri’nin önsöz ve 4. paragrafında “devirme ve dolaylı müdahalelerin tüm şekillerinin BM Antlaşması’nın bir ihlalini teşkil ettiği” ve “uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit” oluşturduğu yer almaktadır. Bildirinin md. 1/1’de, “*Her devlet bir başka devletin rejimini şiddet kullanarak devirmeye yönelik ayaklanmacı, terörist ya da silahlı faaliyetleri örgütlemekten, yardım etmekten, finanse etmekten, teşvik, tahrik etmekten ya da tolere etmekten ya da bir başka devletteki iç karışıklıklara karışmaktan kaçınacaklardır*” şeklinde bir hüküm bulunmaktadır. Bu hüküm, silahlı grupların ve terörist örgütlerin örgütlenmesi ve gönderilmesi şeklindeki dolaylı kuvvet kullanma eylemlerini yasaklamakta ve bu tür eylemlerin bir “saldırı” teşkil edebileceğini kabul etmektedir. Bildiride, bu tür eylemlerin “uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit ve bir saldırı olabileceğinin belirtilmiş olması; bu tür müdahalelere maruz kalan devletleri, ilke olarak, Güvenlik Konsey’i tarafından taktir edilen VII. Bölüm altındaki kolektif tedbirlerinden faydalanmaya yetkilendirmektedir.”²⁰⁴

Konu ile alakalı ikinci önemli olan 24 Ekim 1970 tarihli *BM Antlaşması Uyarınca Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine Dair Uluslararası Hukuk İlkelerine İlişkin Bildirgesi*’ni içeren 2625 sayılı kararına göre, “*her devlet, bir başka devletin ülkesine akınlar düzenlemek amacıyla düzensiz silahlı güçler ya da çeteler örgütlemekten veya bunların örgütlenmesini teşvik etmekten kaçınmakla yükümlüdür*”. Yine bu kararda, “*her devlet, başka bir devletin ülkesinde iç savaş*

²⁰⁴ **Thomas M. Franck**, *Recours to Force, State Action Against Threats and Armed Attacks*, Cambridge University Press, 2003, s. 1’den naklen; Lauterpacht, Hersch, *The Function of Law in the International Community*, 1933, s. 64. Aktaran Taşdemir, Fatma *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 152-153.

eylemleri ya da terörizm eylemleri örgütlemekten veya teşvik etmekten, bunlara yardım etmek veya katılmaktan ya da bahsedilen eylemler kuvvet kullanımı veya tehdidini beraberinde getirdiğinde, kendi ülkesinde bu eylemleri gerçekleştirecek örgütlü faaliyetleri hoş görmekten kaçınmakla yükümlüdür”²⁰⁵

1970 tarihli “Dostça İlişkiler Bildirisi” 1965 tarihli 2131 sayılı bildiri gibi silahlı çeteleri gönderme, terörist hareketleri örgütleme, tahrik etme ve iç savaş başlatma şeklindeki müdahaleleri kuvvet kullanma yasağına dahil etmektedir. Fakat, bu tür eylemlerin bir “silahlı saldırı” teşkil edip etmediği ve hangi koşullarda bir silahlı saldırı teşkil edeceği sorusuna yanıt vermemektedir.²⁰⁶

Bu konu ile ilgili açıklayıcı hüküm, 14 Aralık 1974 tarihli 3314 sayılı kararda vardır. Bu karara göre, *“saldırı, bir başka devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına karşı ya da BM’nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde silahlı kuvvet kullanması”* olarak kabul edilmektedir.²⁰⁷ Saldırının Tanımı Kararının 3. maddesinde saldırının yedi türü sayılmıştır. Bunlardan ilk beş tanesi doğrudan kuvvet kullanmayla ilgili iken; (f) ve (g) paragraflarında yer alan son iki saldırı türü ise, “dolaylı saldırı” örneklerini somutlaştırmaktadır. Saldırının Tanımı Kararı’nın md. 3/f’de *“Ülkesini başka bir devletin emrine veren bir devletin, ülkesinin o devlet tarafından üçüncü bir devlete karşı saldırı amacıyla kullanılmasına izin vermesini”*, md. 3/g’de ise, *“ Bir devlet tarafından veya bir devlet adına diğer bir devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması”* (dolaylı) saldırı olarak nitelendirilmektedir.²⁰⁸

3. maddede tek tek sayılan saldırı türlerinin ayrıca bir “silahlı saldırı” teşkil edip etmediği konusu yazarlar arasında görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Yazarların

²⁰⁵ **Gündüz**, a.g.e. , s. 106.

²⁰⁶ **Frank**, a.g.e. , s. 64. Aktaran Taşdemir, Fatma *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 153.

²⁰⁷ **Sean D. Murphy**, “Terrorism and the Concept of “Armed Attack” in Article 51 of the UN Charter”, *Harvard International Law Journal*, C.43 S.1, 2002, s. 42-51 Aktaran Abdybaeva, Milana, “Hukuki Bakımdan Terör ve 11 Eylül”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005 s. 105.

²⁰⁸ **Gündüz**, a.g.e. , s. 119-120.

bir kısmı, 3. maddede tek tek sayılan saldırı türlerinin ayrıca bir “silahlı saldırı” teşkil etmediğini iddia etmenin hiçbir zaman kolay olmayacağını savunarak “saldırı” kavramını “silahlı saldırı” kavramıyla eşitlemek istemişlerdir. Tam tersine, yazarların bir başka kısmı ise “saldırgan” fiillere ilişkin üzerinde uzlaşmaya varılan formülün aynı zamanda “silahlı saldırının” da dolaylı bir tarifini yaptığını iddia etmenin kolay olmayacağını ileri sürmüşlerdir.²⁰⁹

Kararları incelendiğimizde, üç kararda da devletlerin kendi ülke sınırları içinde başka devletleri hedef alan terörist hareketleri örgütlemekten, desteklemekten, teşvik etmekten, bu eylemlere katılmaktan ve ülkesini bu tür eylemler için kullanılmasına rıza göstermekten kaçınmaları konusunda devletlere doğrudan yükümlülükler getirilmiştir. Bunun aksinin olması durumunda kuvvet kullanma durumu ortaya çıkar ve kuvvet kullanma yasağının ihlali söz konusu olmaz.

Terörizme karşı kuvvet kullanmada açık bir kabul, 11 Eylül saldırıları sonrası BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 1368 ve 1373 sayılı kararlardır. Bu iki karar da uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesinden dolayı terörizme karşı meşru müdafaa hakkının olduğunu kabul eder.

Terörizm karşı kuvvet kullanımının mümkün olduğu durumlar olmakla birlikte, bu durumlar belirli kıstaslara tabidir. Yapıla geliş hukukunda bir kuvvet kullanımından bahsedecek olursak, kuvvet kullanmanın haklılığı için gereklilik, aciliyet ve orantılılık koşullarını aramamız gerekmektedir. BM Antlaşması 2(4) maddesi ve meşru müdafaa hakkını doğuran 51. Maddeleri devlet temelli açıklama yapmış olsa da, günümüz dünyasında saldırının geleceği taraf her zaman devlet olmayabilir. Kaldı ki, 51. Maddenin silahlı saldırı koşulu araması ve terörist eylemlerin çoğunlukla silahlı saldırı şeklinde olması kuvvet kullanımı hakkını doğurabileceğini göstermektedir. Bunun istisnası ise hiç kuşkusuz 11 Eylül saldırılarıdır. Günümüzde terörizme karşı kuvvet kullanımının meşru olması yetmemektedir. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası, terörizmin değişen niteliği ile tehditlerin asimetrik oluşu yukarıda saydığımız meşru müdafaa koşulları ile uluslararası hukuk arasında bir uyumsuzluk doğurabilir.

²⁰⁹ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...*, s. 90-94.

Meşru müdaafanın gerçekleşmesi koşulu olarak ele alınan silahlı saldırı, gereklilik, orantılılık ve aciliyet şartlarının asimetric nitelikli saldırılarla bir koşula bağlanması zordur. Bunun en önemli sebebi, asimetric tehdidin doğasındaki belirsizliktir.

51. madde meşru müdafaa hakkını silahlı saldırı şartına bağlamaktadır. Asimetric saldırı olarak kabul edilen 11 Eylül olaylarında saldırı aracı olarak kullanılan uçakların silahlı saldırı niteliği gösterip göstermediği bugün hala uluslararası hukukun tartışma konusudur. Aynı şekilde, 11 Eylül saldırılarının oluşturduğu tahribata aynı ölçüde cevap vermek orantısızlık doğuracağından, uluslararası hukukla bağdaşmaz.

Sonuç olarak, terörizme karşı kuvvet kullanımı uluslararası hukuk normlarının emrettiği biçimiyle uyumluluk gösterse bile, günümüz tehdit algılamalarının asimetric niteliği meşru müdafaa hakkının koşulları olan silahlı saldırı, gereklilik, orantılılık ve aciliyet koşulları ile örtüşmeyebilir

3. BÖLÜM

3.1. AFGANİSTAN MÜDAHALESİNİN HUKUKSAL BOYUTU

3.1.1. AFGANİSTAN MÜDAHALESİNE GİDEN SÜREÇ

11 Eylül saldırısına sıcağı sıcağına tepkiler veren ABD, bu süreçte diplomasisini hedef faili belirlemeye adanmıştır. Saldırlardan sonra yüzyılın ilk savaşını ilan eden ABD, terörizme savaş başlatarak, faillerin bulunup cezalandırılacağına altını çizmiştir. 11 Eylül saldırısından sonra Afganistan'a yönelik yapılan hava ve kara operasyonları ve bu ülkedeki mevcut siyasi düzenin çökertilerek uluslararası gözetimde yeni bir düzen kurulması, asimetrik savaşta muhtemelen tek bir örnek olarak kalacaktır. ABD'ye göre terörizm karşıtı savaş sadece askeri yöntemlerle kazanılamaz. Bunun yanı sıra sivil halk açısından istikrar sağlayıcı tedbirlerde alınarak, terörizmin yayılacağı alanlar kurutulmalıdır (Tehdidi eyleme geçmeden kaynağında yok etme stratejisi olarak savunulan “önleyici savaş” yaklaşımı).²¹⁰

11 Eylül saldırılardan sonra, saldırıları üstlenen bir örgüt olmamıştır. Bush ise faili bulduklarını 20 Eylül 2001 konuşmasında dile getirmiştir. ABD için fail daha öncede Tanzanya, Kenya ve Yemen'de gerçekleştirilen terörist saldırılardan sorumlu tutulan El-Kaide'dir. Bu açıklamalardan sonra gözler El-Kaideyi bünyesinde barındıran Taliban yönetimindeki Afganistan'a çevrilmiştir.

3.1. 1.1. Taliban Yönetimi, El-Kaide ve 11 Eylül

Taliban, talip kelimesinden gelmektedir ve medrese eğitimi almış kişilere verilen addır.²¹¹ Çoğunluğu Afganistan'ın en kalabalık etnik grubu Peştunlardan oluşan radikal etnik İslami bir gruptur. Taliban, Sovyet-Afgan Savaşı'nın ardından

²¹⁰ Lutz Kleveman, *Yeni Büyük Oyun Orta Asya'da Kan ve Petrol*, Everest Yayınları, 2004, s. 262.

²¹¹ www.egitimneferi.net/sozluk_ara/taliban, 2009.

Rusların 1989'da geri çekilmesinden sonra Afganistan'daki merkezi hükümetlerin zayıflıklarından yararlanarak iktidara gelmiş ve ülkenin büyük bölümünü kontrolü altında tutmuştur. Temellerini Pakistan'daki Medreselerde eğitim görmüş, savaştan kaçan Peştun mülteciler oluşturur. Liderliklerini “Molla Muhammed Ömer” yapmıştır.²¹² 1994 yılında Afganistan siyasi sahnesine çıkan ve başlarda Pakistan’daki mülteci Peştun öğrencilerden oluşan Taliban, zaman içinde Afgan toplumunun en yoksul kesimlerinden gelen öğrenciler tarafından da desteklenmiştir. Diğer mücahit grupların aksine tek bir lider tarafından yönetilmekte olan Taliban, ülkedeki güç mücadelesinden faydalanarak ortaya çıkmıştır.²¹³

1994’e kadar Singesar köyünde yaşayan Molla Ömer, 1994’ün ilk aylarında, komşularından biri yerel bir kontrol noktasında görev yapan Mücahit asilerin iki genç kızı kaçırdıklarını, onların kafasını tıraş ettiklerini ve ırzlarına geçtiklerini söyleyince, Molla Ömer, hemen eski askerlerden oluşan küçük bir birlik kurmuş, adamlarıyla birlikte, ellerindeki pas tutmuş, AK – 47’lerle o kontrol noktasını basmış ve kızları zorbaların elinden kurtarmıştır. Daha sonra da, bu grubun ele başını, zafer naraları arasında eski bir Sovyet tankının namlusuna bağladıkları bir iple asmışlardır. Bu olay, Afgan tarihinde bir dönüm noktasıydı, zira, olaydan sonra Molla’yı destekleyenlerin sayısı hızla artmıştır. Molla Muhammed Ömer, yeni birliklerinin başında yozlaşmış, eski Afgan askerleriyle savaşmış ve kontrol noktası komutanını astıktan 30 ay sonra, Taliban’ın başkomutanı konumuna gelerek, Afganistan’ın 32 vilayetinden 20’sine hakim olmayı başarmıştır.²¹⁴

Afgan halkı 1994 yazında ortaya çıkan hareketi, uzun süren bir savaşın ve ardından yaşanan iktidar savaşının tahribatını sona erdirecek bir hareket olarak algılamıştır.²¹⁵ Taliban’ın Afganistan’da ortaya çıkışı bir dönüm noktası oldu. Ülkedeki siyasi durumu tamamen değiştirdi. Molla Ömer liderliğindeki grubun

²¹² www.wikipedia.com/wiki/Taliban , 2009.

²¹³ **Taşdemir**, “Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Editörler: Refet Yinanç, Hakan Taşdemir, 2002, s. 277-308.

²¹⁴ **Što Izvestno ob Ladene?**, “Laden Hakkında Bildiklerimiz”, *Strana*, 17.09.2001, Aktaran Abydbaeva, Milana a.g.e. , s. 30.

²¹⁵ **Mohammad Ebrahim M. Esmail**, *Komünist İşgalden Liberal İstila Trajik Afganistan*, İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, 2004, s. 136.

Uruzgan eyaletinde ortaya çıkışından kısa bir süre sonra herhangi bir direnişle karşılaşmadan bir çok bölgede hakimiyet kurdular.²¹⁶

Taliban'ın askeri olarak ortaya çıkışı tamamen Pakistan bilgisi ve desteği ile olmuştur. Pakistan'ın Taliban'ı destekleme nedeni Orta Asya ülkelerinden ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarının geçiş noktasında güvensiz ve daima olumsuz etkilendiği bir devletin bulunmasının Pakistan için doğurduğu sakıncaların ortadan kaldırılması ve ilerde büyük sorunlara yol açacağı kesinleşen enerji ihtiyacının en kısa ve ucuz yol olan Orta Asya ülkelerinden temin edilmesidir. Bu da kendisine yakın bir yönetim anlayışı ile mümkün görünmektedir.²¹⁷

Taliban'ın Afganistan da yönetimi ele geçirmesi vilayetleri peyder peyder ele geçirmesi ile olmuştur. Ele geçirdiği vilayetlerde yaptıkları ile büyük sempati toplaması hareketin kabul görmesini de hızlandırmıştır. Taliban'ın Kandahar'ı ele geçirmesinden sonra, kentte suç oranı büyük ölçüde azalmıştır. Taliban'ın uygulamaya koyduğu kurallar katı olmakla beraber kente düzen ve huzur getirmiştir. Kandahar'da bu gelişmeler olurken, Kabil'deki kısır döngü devam etmiştir. Afgan başkentinde Devlet Başkanı Rabbani'yle Hikmetyar arasındaki iktidar mücadelesi tüm hızıyla sürerken, çatışmalar her gün yüzlerce masum insanın hayatına mal olmaya devam etmiştir.²¹⁸ Taliban, Kandahar'ın zapt edilmesinden sonra geçen ilk üç ayda, Afganistan'ın 32 vilayetinden 12'sini ele geçirerek Afgan iç savaşındaki kilitlenmeyi bozmuş ve kuzeyde Kabil eteklerine batıda Herat'a kadar ilerlemiştir.²¹⁹

25 Ağustos 1996'da Taliban Celalabad üzerine sürpriz bir saldırı başlatmıştır. Bu saldırı karşısında şura bölünmüş ve bir panik havası yaşanmıştır. Taliban müfrezeleri 26 Eylül 1996 gecesini Kabil'e girmiş. Kabili ele geçirdikten kısa bir süre sonra yapılan açıklamada başkentin Molla Ömer Başkanlığında 6 üyeli bir konsey

²¹⁶ **Suhail Shabeen**, Afganistan ve Taliban Söyleşisi, www.filistinetkinlik.com/index.php?topic.18854, 2010.

²¹⁷ **Esmail**, a.g.e. , s. 137.

²¹⁸ **Esadullah Oğuz**, *Afganistan*, Cep Kitapları, İstanbul 1999, s. 252. Aktaran Polat, İrfan a.g.t. , s. 12.

²¹⁹ **Oğuz**, a.g.e. , s. 252. Aktaran Polat, İrfan a.g.t. , s. 12.

tarafından yönetileceği açıklanmıştır.²²⁰ Kabilin ele geçirilmesinden sonra Dostum, Rabbani, Hikmetyar, Şah Mesud, Hazara ve Şii unsurların lideri Turan İsmail Han güçlerini Taliban'a karşı birleştirip günümüzde Kuzey İttifakı denen 15 bin savaşıdan oluşan bir direniş gücünü meydana getirmişlerdir.²²¹

Afganistan'ın içinde bulunduğu karışıklığı lehine çevirmeyi başaran ve Afgan halkının da sempatisini kazanan Taliban güçleri, 24 Mayıs 1997'de Mezar-ı Şerif'e girmiştir. 26 Mayıs 1997'de Pakistan tarafından Afganistan'ın resmi hükümeti ilan edilmiştir. Ekim 1997'de ülkenin adı Afganistan İslam Birliği olarak değiştirildi ve Molla Muhammed Ömer Emirul Müminin (Müslümanların Yöneticisi) olarak seçildi. Bu tarihten sonra Afganistan, ülkenin başında Taliban yönetimin bulunduğu bir anlayışla yönetilmeye başlanmıştır.²²²

Afganistan'da radikal İslami bir grup tarafından kurulan Taliban hareketi bir yönetim anlayışına bürünmüştür. Taliban yönetimi 11 Eylül saldırıları sonrası ABD tarafından gerçekleştirilen “Sonsuz Özgürlük Operasyonu” na kadar hükmünü Afganistan'da sürdürmüştür.

Usame bin Ladin'in silahlı mücadele alanına girmesi, ilk kez 1979'da Afganistan'daki Sovyet işgaline karşı direnişi örgütleme safhasında ortaya çıkmıştır. 1979 yılının Aralık ayında, aynı zamanda Suudi Gizli Servis Şefi arkadaşı olan Prens Turki bin Faysal tarafından Peşaver'e gönderilen Usame bin Ladin, burada 1980 yılı ortalarında Filistinli Abdullah Azam ile birlikte Maktab al Hidamat'ı (Hizmet Bürosu) kurmuştur. CIA tarafından kurulan bu örgüt, ABD, Mısır, Suudi Arabistan ve Pakistan'ın da bulunduğu yaklaşık 50 ülkedeki temsilcilikleri aracılığıyla Afganistan'da savaşmak üzere gönüller toplamış ve Afganistan'a göndermiştir.²²³

Sovyetlerin Afganistan'dan çekileceği anlaşılnca Abdullah Azzam ve Ladin hedeflerini gerçekleştirmek için yeni bir örgütün temellerini atmaya karar

²²⁰ **Ahmet Raşid**, “Taliban İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Büyük Oyun”, (çev Osman Akınhay) İstanbul: Mozaik Everest Yayınları, 2001, s. 76. Aktaran Polat, İrfan a.g.t. , s. 13.

²²¹ **Polat** , a.g.t. , s. 14.

²²² **Emin Demirel**, *Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 3ncü Baskı, 2003, s. 46.

²²³ **Polat**, a.g.t. , s. 26.

vermişlerdir. Bu düşüncüyü takiben, 1987 yılında iç tüzüğünü Azzam'ın yaptığı "El Kaide" örgütü kurulmuştur.²²⁴ 1980'lerin sonunda ABD, Suudi Arabistan ve Avrupalı devletlerin yönettiği, Sovyetler'in Afganistan'ı işgaline karşı verilen mücadele sırasında ortaya çıkmıştır. Usame Bin Ladin ve örgütü El Kaide'nin ideolojisinin "İslamcılık, Batı karşıtlığı ve Terörizm" üzerine kurulu üç sütundan oluştuğu söylenmektedir.²²⁵ Bin Ladin 1989'da, Azzam'ın öldürülmesinin ardından onun örgütünün başına geçmiştir.²²⁶

Usame Bin Ladin, 1992-1996 yılında Sudan'da yaşamıştır. Orada, El-Kaide Örgütü çalışmaları iyice genişlemiş ve Sudan hükümetinin desteği ile, Arap ülkelerindeki İslamcı muhalefetleri destekleyen önemli bir unsur haline gelmiştir.²²⁷ 1996 yılına gelindiğinde Sudan'daki rejim ılımlılaşmaya yönelmiştir. Sudan Hükümeti 1996 yılında Bin Ladin'i ilk olarak Suudi Arabistan'a daha sonra da ABD'ye iade etmeyi önermiş fakat bu öneri reddedilmiştir. Gelişmeleri takip eden Bin Ladin Celalabad'ta bir yer bulduktan sonra 1996 yılında Sudan'ı terk etmiştir.²²⁸

Celalabad'ta iken El Kaide örgütüne bağlı bir militanla Molla Ömer'e mesaj göndermiş ve yapılan araştırma neticesinde Taliban'a kabul edilmiştir. Taliban, Bin Ladin ve El Kaide'ye temelde ideolojik birlik nedeniyle, her iki hareketin de savaşçı, radikal İslamcı fikirlere bağlılıkları nedeniyle Afganistan da konukseverlik göstermiştir Usame Bin Ladin, Molla Muhammed Ömer'in kendisine karşı gösterdiği misafirperver tutuma karşılık, o zamana kadar Afganistan'daki iç çatışmalar esnasında sergilediği tarafsız tutumu değiştirerek Taliban saflarına geçmiştir. Taliban'la çatışma halinde olan Ahmet Şah Mesud'a karşı savaşın "Cihat" olduğu fetvasını çıkararak tam anlamıyla Taliban'ın yanında yer almaya başlamıştır.²²⁹

El-Kaide'nin askeri ve siyasi bir figür olarak ortaya çıkışından sonra özellikle batı dünyası ve onun temsil ettiği değerlere karşı düşmanlaşan tavrını her fırsatta dile

²²⁴ Demirel, a.g.e. , s. 90.

²²⁵ Sedat Laçiner, "Usame Bin Ladin İdeolojisi", <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=9> , 2010.

²²⁶ Raşid, a.g.e. , s. 217. Aktaran Polat, İrfan a.g.t. , s. 28.

²²⁷ Polat, a.g.t. , s. 29.

²²⁸ Polat, a.g.t. , s. 29.

²²⁹ Mehmet Akkurt, *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 235.

getirmiş hatta eyleme dökmüştür. 23 Şubat 1998'de, Londra'da Arapça yayımlanan El Kudüs El Arabi gazetesinde Usame Bin ladin, Mısır Cihad örgütü lideri Ebu Yasir Rifai Ahmed Taha, Pakistan Cemiyet-ül Ulema yöneticisi Şeyh Mir Hamza ve Bangladeş Cihat hareketi lideri Fazlul Rahman'ın "Dünya İslam Cephesi" adı altında kaleme almış oldukları fetva yayımlanmıştır. "Haçlılara ve Yahudilere karşı cihat" çağrısı yapan fetvanın önemli bölümleri şöyledir;

*"Yedi Yıldır ABD, İslam'ın mukaddes topraklarının bulunduğu Arap Yarımadası'nı işgal ediyor, zenginliklerini sömürüyor, yöneticileri elinde oynatıyor, halkını tehdit ediyor, komşuları terörize ediyor ve buradaki üslerini komşu Müslüman ülkelere saldırı amacıyla kullanıyor. Amerikalılar yalnızca ekonomik ve dini nedenlerle Müslümanlara savaş açmış değiller, aynı zamanda küçük Yahudi devletine hizmet ediyor ve Kudüs'ün işgali ile orada Müslümanların katlini de gizlemeye çalışıyorlar. Bundan hareketle ve Allah'ın emrine uygun olarak tüm Müslümanlar için geçerli olmak üzere şu fetvayı çıkarmış bulunuyoruz: El Aksa Camii ve Mekke'yi işgalden kurtarmak ve ordularını İslam topraklarından söktüp atmak için ister sivil, ister asker olsunlar Amerikalıları ve onların müttefiklerini, hangi ülkede mümkünse orda öldürmek, her Müslüman için farzdır"*²³⁰

Fetvadan altı ay sonra 7 Ağustos 1998'de Kenya ve Tanzanya'daki ABD büyükelçiliklerinin bombalanması sonucu 257 kişi ölmüş, 5 bin 500 kişi de yaralanmıştır. 4 Kasım 1998'de ABD, Bin Ladin'in büyükelçiliklerin bombalanmasından suçlu olduğunu ve Bin Ladin'in resmen arandığını duyurmuş ve başına 5 milyon dolar ödül koymuştur. Ladin ve örgütünün 11 Eylül terör saldırılarından önceki son eylemlerinin ise 12 Ekim 2000'de Yemen'in Aden limanında USS Cole destroyesine yönelik intihar saldırısı olduğu söylenmektedir. Bu eylemlerde 17 Amerikan denizcisi ölmüştür.²³¹

²³⁰ Detaylı bilgi için Bkz. http://www.wikipedia/wiki/Usame_Bin_Ladin , Polat, a.g.t. , s. 31.

²³¹ Raşid, a.g.e. , s. 221. Aktaran Polat, İrfan a.g.t. , s. 31.

11 Eylül saldırıları sonrası, Kenya, Tanzanya ve Yemen'deki saldırının sorumlusu El-Kaide bir numaralı şüpheli konumuna gelmiştir. Saldırıları sonrasında ABD, Ladin'in saldırılardan sorumlu olduğuna dair yeterli delilin olduğunu iddia ederek Taliban Yönetimi'nden El Kaide Örgütü'nün lider kadrosu dâhil Afganistan topraklarında saklanan teröristlerin ABD'ye teslim edilmesini, ülkedeki terörist kampların kapatılmasını, Amerikan vatandaşları ve yabancıların korunmasını istemiş; söz konusu taleplerin yerine getirilmemesi halinde Taliban Yönetimi'nin de Ladin ile aynı muameleye tabi tutulacağını açıklamıştır. Taliban Yönetimi, hemen saldırıları kınayarak Ladin'in söz konusu eylemleri gerçekleştirdiğine dair yeterli delilin bulunmadığını ve bu saldırıları gerçekleştirebilecek potansiyeli olmadığını ileri sürmüştür.²³²

Bush yönetimi, 11 Eylül'ün arkasında Usame Bin Ladin ve El Kaide örgütünün olduğuna dair şüphe olmadığını belirterek saldırılardan Afganistan'daki de facto Taliban hükümetini sorumlu tutmuş, 20 Eylül tarihli konuşmasının devamında Taliban'dan bazı isteklerde bulunduktan sonra *"Her bölgedeki her ulus şimdi bir karar vermek zorundadır. Ya bizimle birliktesiniz ya da teröristlerle. Bugünden itibaren terörizmi barındırmaya ya da desteklemeye devam edecek herhangi bir ulus ABD tarafından bir düşman rejim sayılacaktır"*²³³ ifadeleri ile diğer ülkelere bir seçim yapma zorunluluğu getirmiştir.

Bush yönetimi müdahaleden önce yaptığı açıklamada, Taliban'dan yukarıda sayılan isteklerin yerine getirilmesini istemiştir, fakat bu taleplerin Taliban yönetimi tarafından karşılanmadığını ifade etmiş, bu durumda Taliban'a bedel ödettirileceğini açıklamıştır. Bu ifadelerle, ABD yönetimi Afganistan'a yönelik hareketin amacını terörizme destek veren Taliban rejiminin sona erdirilmesi ve El Kaide örgütünün yok edilmesi olarak sunmuştur.

Afganistan'a müdahale gerekçeleri ne olursa olsun, ABD'nin 11 Eylül sonrası ortaya koyduğu, suçluların bulunup cezalandırılacağı sözü bunu bir gereklilik haline sokmuştur. Afganistan'a karşı düzenlenecek harekâtın amacının da terörizme açılan

²³² www.webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/10/07/37826.asp , 2010.

²³³ Osman Uludağ, a.g.e. , s. 9

savaşın bir kanıtı olarak sunulması bundan ötürüdür. Bush'un saldırılar sonrası yaptığı açıklamaların ışığında, iddia ettiği gibi El-Kaide bu işin sorumlusu ise, onu besleyen bir yönetim anlayışı da ABD'nin düşmanıdır.

Müdahaleye giden süreçte, ABD'nin kendi nezhinde olayın ilgili devletleri ile siyasi ve ikili ilişkilere baktığımızda, ABD Başkanı Bush'un isteği üzerine Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve İngiltere Başbakanı Tony Blair, operasyonun öncesinde Ortadoğu ve Afganistan'ın komşularından destek almak için destek turlarına çıkmışlardır.²³⁴ Bu gelişme ışığında Rumsfeld ve Blair, ABD'nin 11 Eylül sonrası yakaladığı sempati havasını, devletlerin terörizmle ilgili yaptıkları sert açıklamaları da arkalarına alarak destek turlarına başlamışlardır.

O dönemde Rumsfeld, ilk olarak Suudi Arabistan'da Kral Fahd ve Prens Abdullah'la görüşmüş. Blair'de ilk ziyareti Rusya'ya yapmıştır. İkisinin de amacı, liderle görüşüp ne yapmak istedikleri anlatmaktır.²³⁵ Afganistan'a müdahaleye giden süreçte Rumsfeld sıra ile Umman, Mısır, Özbekistan ve Türkiye'ye ziyaretlerde bulunmuştur. Blair ise, Rusya'dan sonra Pakistan ve Hindistan ziyaretlerde bulunmuştur.²³⁶ Suudi yetkililer Afganistan'a olası saldırıdan duydukları, endişeyi dile getirmiş, 'ABD birliklerine üslerinden birinde kurulacak komuta merkezini kullanması amacıyla izin vereceğine' dair üstü kapalı güvence verdiğini belirtmişlerdir. Rusya ve Türkiye ziyaretlerinde olumlu görüşmeler olurken, Pakistan ABD'nin ortaya koyduğu gerekçeleri inandırıcı bulmadığını belirtmiştir.²³⁷ ABD bir yandan destek turlarını sürdürürken, Taliban yönetimi, 2 Ekim 2001 günü ABD'ye *"20 yıldır savaş içindeyiz, acil yardıma ihtiyacımız var. Usame bin Ladin'le ilgili bir kanıt göstermeden 'savaş' diyorsunuz, gelin önce görüşelim"* çağrısında

²³⁴ Detaylı bilgi için, "Rumsfeld ve Blair'den Destek Arayışları", "Operasyon Son Anda Ertelendi", yazı başlığında www.milliyet.com.tr adresi haber arşiv bölümünden 12 Eylül-5 Ekim 2001 tarihli haberlerden yararlanabilirsiniz.

²³⁵ Detaylı bilgi için, "Rumsfeld ve Blair'den Destek Arayışları", "Operasyon Son Anda Ertelendi", yazı başlığında www.milliyet.com.tr adresi haber arşiv bölümünden 12 Eylül-5 Ekim 2001 tarihli haberlerden yararlanabilirsiniz.

²³⁶ Detaylı bilgi için, "Rumsfeld ve Blair'den Destek Arayışları", "Operasyon Son Anda Ertelendi", yazı başlığında www.milliyet.com.tr adresi haber arşiv bölümünden 12 Eylül-5 Ekim 2001 tarihli haberlerden yararlanabilirsiniz.

²³⁷ Detaylı bilgi için, "Rumsfeld ve Blair'den Destek Arayışları", "Operasyon Son Anda Ertelendi", yazı başlığında www.milliyet.com.tr adresi haber arşiv bölümünden 12 Eylül-5 Ekim 2001 tarihli haberlerden yararlanabilirsiniz.

bulunmuştur. Kuetta kentinde düzenlenen basın toplantısında *"Görüşmelere hazırız, savaşa girmektense görüşmelere başlamayı tercih ederiz."* diyen Taliban'ın Pakistan Büyükelçisi Abdüsselam Zaif, ABD'nin Ladin'in teslim edilmesi talebiyle ortaya çıkan krizi çözmesinin tek yolunun müzakereye girmek olduğunu kaydetmiştir.²³⁸ Ama ABD bu isteklere olumsuz cevap vermiştir.

Sonuç olarak, 7 Ekim 2001'de ABD ve İngiltere tarafından Afganistan'a yönelik Kalıcı Özgürlük Operasyonu adı altında bir askeri operasyon başlatılmıştır. Her iki devlet de Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararların BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını doğruladığını ve Afganistan'a karşı kuvvet kullanabileceklerini ileri sürmüşlerdir. ABD, ulusal değerleri ve güvenliği için önleyici müdahale hakkı olduğunu belirtmiştir. ABD ve İngiltere, ABD'ye yönelik terör eylemlerinin 1993'ten bu yana seri ve planlı bir şekilde gerçekleştirildiğini ve 11 Eylül saldırılarının da bunun bir devamı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Önceki saldırıların da bunun için önemli bir kanıt olduğuna inanmaktadırlar.²³⁹

3.1.1.2. Müdahale Öncesi Alınan Kararlar

Daha önce 11 Eylül saldırılarını ele alırken, saldırılar sonrası uluslararası ortamda yansımalarından bahsetmiş, konu ile ilgili BM Güvenlik Konseyi kararları, NATO kanadının görüşlerine ve diğer uluslararası aktörlerin saldırı ile ilgili açıklamalarına yer vermiştik. Bu başlık altında ise, 11 Eylül saldırılarından Afganistan Müdahalesine kadar alınan kararlara göz atılacaktır.

11 Eylül 2001'de ABD'de meydana gelen terör saldırılarından sonra BM Güvenlik Konseyi, 12 Eylül 2001 tarihi ve 4370 sayılı toplantısında konuyu ele almıştır. Konsey aynı gün ve 1368 Sayılı Kararında Birleşmiş Milletler Antlaşmasının amaç ve ilkelerini tekrar teyit ederek terörizmin neden olduğu uluslararası barış ve güvenlik tehditleriyle her türlü araçla mücadele etmeye karar

²³⁸ Detaylı bilgi için, "Taliban'dan Çağrı: Savaşmayalım", yazı başlığında www.milliyet.com.tr adresi haber arşiv bölümünden 12 Eylül-5 Ekim 2001 tarihli haberlerden yararlanabilirsiniz.

²³⁹ E. Mary O'Connell 'The Myth of Preemptive Self-Defence', <http://www.asil.org/taskforce/oconnell.pdf> , s.3-10 Aktaran Halatçı,Ülkü , a.g.m. , s. 80-98.

vermiştir. Konsey Birleşmiş Milletler Antlaşmasını uygun olarak münferit ya da kolektif doğal meşru müdafaa hakkını teslim eder.²⁴⁰

Güvenlik Konseyi 12 Eylül 2001 tarihli 4370. toplantısında almış olduğu kararda şöyle demektedir; 1. Milletlerarası barış ve güvenliğin bir tehdit olarak uluslararası terörizm eylemleri sonucunda 11 Eylül 2001 tarihinde New York, Washington, Pennsylvania’da ortaya çıkan korkunç terörist saldırıları açık bir şekilde kınar. 2. Kurbanların ve ailelerinin, insanların ve Amerika Birleşik devletleri Hükümeti’nin derin acılarını paylaşp, onlara başsağlığı dileklerini iletir. 3. Bu terörist saldırıda suçluların organizatör ve sponsorlarının cezalandırılması için tüm devletleri acil olarak birlikte çalışmaya davet eder ve bu sorumluluğun bir gereği olarak, suçluların koruyucuları ve destekleyenleri, organizatörleri, sponsorları tüm bu eylemi işleyenlerin hesaplarına el konulmasını vurgular. 5. Birleşmiş Milletler Antlaşması hükümlerine göre 11 Eylül 2001 tarihli terörist saldırıya cevap verilmesi için her türlü gerekli adımların atılmasını ve terörizmin bütün şekilleri ile mücadele edilmesini vurgular.²⁴¹

Güvenlik Konseyi 28 Eylül 2001’de 4385 sayılı toplantısında ise VII. Bölüm altında 1373 (2001) sayılı Kararı kabul etmiştir. Güvenlik Konseyi’nin 1373 (2001) sayılı Kararının önsözünde, 1368 (2001) sayılı Kararda da tekrar edildiği gibi, BM Antlaşması’na uygun olarak, (51.madde) bireysel ya da kolektif doğal olan meşru müdafaa hakkını yeniden onaylamış; terörizmin finansmanının önlenmesi, terörist örgütlerin mal varlıklarının dondurulması, teröristlerin desteklenmemesi ve bunlara güvenli bölgeler sağlanmaması gibi konularda üye devletlere bağlayıcı yükümlülük getirmiş; üye devletlere aralarında kapsamlı bilgi değişiminde bulunmaları için işbirliği çağrısı yapmış ve bu gibi tedbirlerin devletler tarafından yerine getirilmesini gözlemlemek üzere devamlı faaliyette bulunacak bir Güvenlik Konseyi Komitesi kurulmasına karar vermiştir.²⁴² 51. maddeye yapılan ilgili gönderme önemlidir; çünkü 1998’de ABD elçiliklerine düzenlenen saldırıların ardından ABD’nin bu hakkı

²⁴⁰Hamza İlbeği, “Terörizm ve Terörizmin Önlenmesine Yönelik Uluslararası Gelişmeler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2002, s. 147–148.

²⁴¹Bozkurt, a.g.e. , s. 217.

²⁴²Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi...* s. 288.

ileri sürerek Afganistan ve Sudan'a saldırması Güvenlik Konseyi tarafından uluslararası hukuka uygun olmadığı için kınanmıştır. Bununla birlikte, 1368 ve 1378 sayılı kararların 51. maddeye yaptığı gönderme çok da geniş yorumlanmamalıdır; çünkü bu konuda bir belirsizlik söz konusudur.²⁴³

ABD, Afganistan'a müdahalesi öncesi yaptığı açıklamada, daha öncede belirttiğimiz üzere meşru müdafaa hakkını kullandığını beyan etmiştir. Nitekim Afganistan operasyonunun ABD hükümeti tarafından sunulan hukuki temelleri BM Güvenlik Konseyi kararlarından ziyade meşru müdafaa hakkına dayanmaktadır. Zaten kararlara göz atıldığında 1368 sayılı karar ile bireysel ya da kolektif meşru müdafanın varlığı teyit edilmiştir. Ancak Schmitt'in ifade ettiği gibi, bu kararların hiçbirisinde BM Güvenlik Konseyi açıkça ABD'yi, bir koalisyonu ya da bir bölgesel örgütü BM Antlaşması 42. maddeye uygun bir biçimde yetkilendirmemiştir. Ancak Güvenlik Konseyi iki kez doğal bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkını vurgulamıştır. Ayrıca ABD'nin kuvvet kullandığı dönemde de herhangi bir kınama tutumu içine girmemiştir.²⁴⁴

Saldırıları sonrası müdahaleye giden süreçte, BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararları hukukçular arasında ciddi tartışmalar yaratmıştır. Konu ile ilgili Portela'ya göre BM Güvenlik Konseyi'nin bu tutumu ilgili kurallara aykırıdır. Çünkü Güvenlik Konseyi fiilin silahlı saldırı olduğunu saptamadan meşru müdafaa hakkının varlığını tanımıştır. Meşru müdafaa hakkı hukuki olarak sadece bir silahlı saldırı durumunda kullanılabilir. Ancak, terörist saldırılar, 'barışa karşı tehdit' olarak nitelenmiş, böyle bir niteleme 'meşru müdafaa hakkının kullanımını' hem hukuki hem mantıksal olarak geçerli kılmamıştır. Nitekim bir devlet meşru müdafaa hakkına ancak silahlı saldırıya maruz kalması durumunda sahiptir, 'barışa karşı tehdit'le karşılaştığı zaman değil. Daha da önemlisi, bir devlet meşru müdafaa kapsamında ancak sınırlı süre kuvvet kullanabilmektedir: "Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alıncaya kadar". Bu

²⁴³ **Carsten Stahan**, 'Security Council Resolutions 1368(2001) and 1373(2001): What They Say and What They Don't Say', *Bkz.* http://www.ejil.org/forum_WTC . Aktaran Yapıcı, Utku a.g.m. , s. 21-40

²⁴⁴ **Michael N. Schmitt**, "Counter Terrorism and the Use of Force in International Law", *The Marshall Center Papers*, Sayı:5, <http://www.marshallcenter.org/site-graphic/lang-de/page-pubs-index-1/static/xdocs/coll/static/mcpapers/mc-paper_5-en.pdf>, (15.5 .2005) Aktaran Yapıcı,Utku a.g.m. , s. 21-40.

maddeye aykırı olarak, 1373 sayılı Güvenlik Konseyi kararında BM Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alırken, ABD'nin meşru müdafaa hakkının varlığını kabul etmeye devam etmiştir. Sonuç olarak BM Güvenlik Konseyi Portela'ya göre şu iki seçeneği de işletmemiştir. Birincisi, durumu “barışa karşı tehdit” olarak niteleyip, bu aşamadan sonra 42. maddeyi işletmemiştir. İkincisi, ABD'nin meşru müdafaa hakkını teslim ederken, bunun için gerekli bir önkoşulu yerine getirmeyerek ‘silahlı saldırının’ varlığını tespit etmemiştir.²⁴⁵ Portela'ya göre, BM Güvenlik Konseyi'nin 11 Eylül olayına tepkisi, devletleri terörist eylemlere karşı kuvvet kullanımını içeren tedbirler almaları konusunda serbest bırakan bir sürecin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. Birincisi BM Güvenlik Konseyi meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanımının alanını terörist saldırıları da kapsayacak biçimde genişletmiştir. İkincisi, bir devlet dışı oyuncu yani bir terörist ağı, bu hakkın objesi konumuna gelmiştir.²⁴⁶

Bunun tam aksini en yetkili ağızdan, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, BM'nin mevcut kararlarının, ABD'nin 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılarına karşılık verme hakkını tanıdığını ve Güvenlik Konseyi kararlarının uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdidi, saldırı olarak tanımladığını ve bireysel ya da toplu savunma hakkını teyit ettiğini söylemiştir. Ancak BM Antlaşması'na dâhil ülkelere silahlı güç kullanma hakkının verilmesi, 5 daimi üyeden hiç birinin karşı çıkmaması şartıyla mümkün olmaktadır. Bu aşamada BM Güvenlik Konseyi, askeri güç kullanımına izin vermemiştir.²⁴⁷ BM sistemi içinde ortak güvenlik sisteminin harekete geçmesi ve buna koşut olarak silahlı kuvvet kullanılması ancak Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinin veto yetkisini kullanmaması ya da Kore Savaşı'nda olduğu gibi çekimser kalması veya oylamaya katılmaması durumlarında mümkün olabilecektir. Somut olayda ise, söz konusu durumlardan herhangi biri gerçekleşmemiştir. Kaldı ki, Güvenlik Konseyi, 11 Eylül saldırıları öncesinde Afganistan'a yönelik Usame Bin Ladin'in ABD ya da başka bir ülkeye iadesini sağlamak için yaptırım uygulama kararları almış olmakla birlikte askeri kuvvet

²⁴⁵ **Clara Portela**, ‘Terrorism and the Law of the Use of Force’, *Berlin Information Center for Transatlantic Security Research Note*, Haziran 2002, <<http://www.bits.de/public/researchnote/rn02-2.htm>>, (1.5.2005). Aktaran Yapıcı, Utku a.g.m. , s. 21-40.

²⁴⁶ **Clara Portella**, aynı makale, Aktaran Yapıcı, Utku a.g.m. , s. 21-40.

²⁴⁷ **Akkurt**, a.g.e. , s. 235.

kullanma ile ilgili herhangi bir yetki vermemiştir.²⁴⁸ BM'nin aldığı kararlar “Afganistan İşgali'nin Hukuksal Boyutu” adlı alt başlığımızda ele alıp, kuvvet kullanımına izin verip vermediği, aldığı kararların kuvvet kullanımının istisnası olan meşru müdafaa hakkını doğurup doğurmadığını inceleyeceğiz.

12 Eylül 2001 tarihinde Kuzey Atlantik Konseyi toplanarak bir gün önce ABD'ye karşı işlenen saldırıları ele almıştır. Konsey bu saldırının, Amerikan Birleşik Devletlerine dışarıdan tevcih edildiğinde karar verilirse, NATO'nun 5. maddesinin kapsamı dâhilinde bir fiil olarak kabul edileceğine karar vermiştir.²⁴⁹ Saldırıları sonrası ABD'nin yaptığı açıklamalar ve El-Kaideyi olayın sorumlusu olarak göstermesinden sonra, konuyla ilgili olarak 2 Ekim 2001'de tekrar toplanan NATO ülkeleri, ABD'nin 11 Eylül terör saldırılarını yapanların Ladin ve Afganistan ile bağlarının olduğuna dair vermiş olduğu kanıtların yeterli olduğunu ve 5. maddenin geçerlilik kazandığını belirtmişlerdir.²⁵⁰

NATO ülkeleri, ABD'nin 11 Eylül terör saldırılarını yapanların Ladin ve Afganistan ile bağlarının olduğuna dair vermiş olduğu kanıtların yeterli olduğunu ve 5. maddenin geçerlilik kazandığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda ABD'nin ittifaktan beklentilerini bildirmesi de istenmiştir. Afganistan'a misilleme amaçlı operasyonlara yönelik NATO'ya ilettiği 8 maddeden oluşan çok gizli istekler listesi gerekçeleri NATO tarafından yeterli bulunmuş ve 5. Madde 4 Ekim 2001'de uygulamaya konmuştur. İstekler şunlardır:

- İstihbarat alanında işbirliği ve bilgi paylaşımı.
- Terörle karşılaşılan müttefiklere veya diğer üyelere destek verilmesi.
- NATO toprakları üzerinde bulunan ABD üslerinin güvenliğini sağlanması.
- NATO üslerinden yaralanılması.
- Hava sahalarının ABD'ye açılması.
- Havaalanı ve limanların ABD'ye açılması.
- NATO gücünün Doğu Akdeniz'e kaydırılması.

²⁴⁸ Carsten Stahan, a.g.m. , s. 7-10, Aktaran Halatçı, Ülkü a.g.e. , s. 80-98.

²⁴⁹ İlbeği, a.g.e. , s. 146-147.

²⁵⁰ Bozkurt, a.g.e. , s. 230.

➤ Erken Uyarı Uçaklarının (AWACS) bölgelere kaydırılması²⁵¹

Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) 21 Eylül 2001 de almış olduğu bir kararla Rio Anlaşması'nın ilgili hükümlerine uygun olarak, 11 Eylül saldırılarını bütün Amerikan devletlerine karşı yapılmış bir saldırı olarak nitelendirmiş, Rio Anlaşmasına taraf tüm devletlerin kıtada barış ve güvenliği sağlamak için etkin karşılıklı yardım sağlayacaklarını açıklamıştır. Ayrıca, Avrupa Birliği (AB) bünyesinde gerçekleştirilen 21 Eylül 2001 tarihli Olağanüstü Brüksel Zirvesi'nde ABD'ye destek kararı çıkmıştır.²⁵²

Afganistan müdahalesine giden süreçte BM Güvenlik Konseyi ile NATO'nun aldığı kararlar yukarıdaki gibidir. Bu alınan kararlar ile ilgili şunu net bir şekilde tekrarlayabiliriz. 11 Eylül saldırıları uluslararası sistemin, hem hukuki hem de siyasi dengesinde birçok değişime sebep olduğu aşikârdır. Alınan kararla ile terörizm küresel ölçekte değerlendirmeye alınırken, kararların hukuksal boyutu birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

3.1.1.3. Afganistan'a Düzenlenen “Sonsuz Özgürlük Operasyonu”

Afganistan'ın stratejik önemine baktığımızda tarih boyunca bölgesel çatışmaların olduğu, büyük güçlerin çıkar çatışmalarının yaşandığı bir yer olduğunu görüyoruz. Afganistan 1979 Sovyet işgalinden bu yana sürekli iç ve dış çatışmaların yaşandığı bir ülke olarak siyasi, ekonomik ve sosyal yaşamı düzensizdir.

ABD, dünya kamuoyunda olumlu bir imaja sahip olmayan Taliban rejimini El Kaide'ye yataklık yapıyor ve teröristlere destek veriyor gerekçesiyle yıkmak ve yerine demokratik bir rejim tesis etmek amacıyla, müteffiklerini de yanına alarak, 7 Ekim 2001'de başlattığı 'Sonsuz Özgürlük Harekâtı', Amerika'nın 'teröre karşı ilan ettiği ilk savaş' olmuştur.²⁵³

²⁵¹ **Erol Bilbilik**, *İç Yüzü ve Perde Arkasıyla NATO – İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi*, İstanbul: Otopsi Yayınları, 2004, s. 37.

²⁵² **Başeren**, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...*, s. 74-75.

²⁵³ **Ahmet H. Topal**, *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*, İstanbul: Beta Yayınları, 2005, s. 234.

7 Ekim 2001’de başlayan Sonsuz Özgürlük Operasyonu, genel olarak bütün uluslararası topluluk tarafından onay görmüştür. Geçmişte ABD’yi ve eylemlerini ciddi şekilde eleştiren Rusya, Çin gibi devletler operasyonu açıkça desteklemiş; Gürcistan, Tacikistan, Özbekistan, Katar, Umman, Suudi Arabistan, Filipinler, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Almanya, İtalya, Hollanda, Yeni Zelanda, Almanya gibi çok sayıda devletin askeri yardım teklifinde bulundukları görülmüştür. En önemlisi de BM tarafından operasyon ile ilgili herhangi bir kınama girişimi olmamıştır.²⁵⁴

Sonsuz Özgürlük Harekâtı üç aşamalı bir hareket olarak planlanmıştır; yıldırma harekâtı, temizlik harekâtı ve süpürme harekâtı olarak üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada Hint Okyanusu ve Basra Körfezi’nde konuşlanan 4 uçak gemisinden *Cruise* füzeleri atılması ve savaş uçakları terör yuvalarına akıllı füze *Tomahawk* fırlatılması, ikinci aşamada ABD’nin Hint Okyanusu’ndaki *Diego Garcia* Üssü’ndeki kalkan B-52 ağır bombardıman uçakları, kampların yok edilmesi ve son olarak ise Amerikan, İngiliz, Fransız ve Alman Komandoları Celalabad’a inip Kabil’in ele geçirilmesi planlanmıştır.²⁵⁵

Bunun yanında, ülkeler ve örgütler nezhinde harekâta verilen tepkilere baktığımızda, Çin, Rusya Federasyonu, Mısır ve Meksika gibi diğer lider devletler de ABD’nin Afganistan’a yönelik harekâtını, 11 Eylül sonrası verdikleri dostane tepkilerle desteklemektedirler. 56 üyeli İslam Konferansı Örgütü (İKÖ), ABD’ye askeri yanıtını Afganistan dışına genişletmeme çağrısında bulunmuş fakat Afganistan’a karşı gerçekleştirilen askeri eylemleri kınamamıştır. 21 üyeli Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu 11 Eylül saldırılarını kınayan bir açıklama yayınlamış fakat ABD liderliğindeki saldırılar konusunda sessiz kalmıştır.²⁵⁶ Birçok devlet harekât sonrası ABD’nin yanında olurken, çok az sayıda devlet ABD’nin askeri harekâtını kınamıştır. Bu devletlerden Küba, Malezya ve İran ABD’nin

²⁵⁴ Topal, a.g.e. , s. 236. Aktaran Halatçı, Ülkü a.g.e. , s. 80-98.

²⁵⁵ Akkurt, a.g.e. , s. 244.

²⁵⁶ Konu ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz Steven Ratner, “Rethinking the Geneva Conventions, Crimes of War Project” <http://www.crimsofwar.org/expert/genevaConventions/gc-ratner.html>. 2009 Aktaran Taşdemir, Fatma, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 178.

Afganistan'a yönelik müdahalesini oldukça nezaketli bir üslupla Irak, Sudan ve Kuzey Kore ise sert bir üslupla kınamıştır.²⁵⁷

Bush, Afganistan müdahalesi süresince her fırsatta Afgan halkının dostu olduklarını, mücadelelerinin sadece teröristlere karşı olduğunu söylemiştir. Fakat Amerikan uçaklarından bazıları işgal esnasında hatalı hedefleri bombalamışlar ve bu yüzden binlerce Afgan kadın ve çocuk dâhil birçok insan hayatını kaybetmiştir. Örneğin, Afganistan'da militanlara yönelik saldırılar düzenleyen bir Amerikan savaş uçağı, ülkenin doğusunda, düğüne giden 27 kişiyi vurmuş ve olayda 11 kişi yaralanmıştır. Ölenlerin çoğunu yine kadın ve çocuklar oluşturmuştur. Yine Amerikan savaş uçakları, ABD üssüne atılan roketle misilleme olarak Afganistan'ın Nuristan eyaletinde hava saldırısı düzenlemişler ve 22 sivili bu bombardıman esnasında katletmişlerdir. Aynı şekilde Amerikan uçaklarının Uruzgan eyaletine bağlı bazı köyleri bombalaması sonucu bir düğün evinde bulunan kırk Afgan hayatını kaybetmiştir.²⁵⁸

Bu harekât ve daha öncesinde harekâta sebep olan 11 Eylül saldırıları sonrası yazarların üzerinde durduğu bir diğer konu ise saldırılar sonrası, ABD'nin terörizmi düşman ilan ederken, UGS' de değindiği üzere İslam dünyasına demokrasi ve insan hakları yayılmasını öngörmesi, peşi sıra Afganistan'a müdahalesinin medeniyetler çatışmasının ilk kıvılcımı olup olmadığıdır. Zira harekât sonrası İslam medeniyetinden gelen tepkiler de bu konuda bazı fikirler vermektedir.

Afganistan'daki Taliban yönetimi, ABD'nin İngiltere ile başlattığı bombardımanı 'terör eylemi' olarak nitelendirmiş, Pakistan'daki radikal gruplar ise, harekâtı 'masum halka yönelik acımasız bir saldırı' olarak nitelendirmiştir. Usame Bin Ladin, Katar'ın *El Cezire* televizyonundan yayımlanan açıklamasında, Afganistan ve kendisine yönelik savaşın 'İslam'a açılmış savaş' olduğunu öne sürmüştür. İran Cumhurbaşkanı Hatemi, ABD'deki son terörist saldırıların, ezilen Afgan halkına adaletsizlik yapılmasına yol açmaması gerektiğini söylemiştir. Irak

²⁵⁷ Steven Ratner, <http://www.crimsofwar.org/expert/genevaConventions/gc-ratner.html>. (30 Ocak 2003) Aktaran Taşdemir, Fatma, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s. 165.

²⁵⁸ Demirel, Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan..., s. 199.

saldırıları ‘kallesçe bir saldırganlık’ olarak nitelendirirken, Filistin yönetimi, Arap ülkelerinin Afganistan'a yönelik bombardıman konusunda ortak tavır almalarını istemiş, Malezya Başbakanı Mahathir Muhammed, parlamentonun açılışında yaptığı konuşmada, ‘Bu operasyona katılmıyor ve desteklemiyoruz’ demiştir. Muhalefetteki Malezya İslam Partisi'nin (PAS) önde gelen ruhani liderlerinden biri olan Hadi Avang ise, “Harekâtı bir terör eylemi olarak görüyoruz” demiştir.²⁵⁹

3.1.2. AFGANİSTAN MÜDAHALESİNİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN TARTIŞILMASI

11 Eylül sonrasında ABD ve İngiltere'nin diğer devletlerin lojistik desteği eşliğinde gerçekleştirdikleri askeri harekât, şüphesiz başka bir devlete karşı kuvvet kullanma niteliğindedir. Dolayısıyla harekât, kuvvet kullanma yasağının istisnalarını oluşturan BM Antlaşması'nın VII. bölümü çerçevesinde bir yetkilendirmeye veya 51 madde kapsamında meşru müdafaa hakkına dayanmadığı takdirde kuvvet kullanma yasağının ihlali söz konusu olur.²⁶⁰

BM Antlaşması kuvvet kullanımını açıkça yasaklamıştır. Antlaşmanın 2(4) maddesi konu ile ilgili olarak şöyle der; “*Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.*”²⁶¹

BM Antlaşması'nın VII. Bölümü uyarınca kuvvet kullanılmasının ilk örneği, 1950'de Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi işgali sonrasında gündeme gelmiştir. Konsey tarafından olaya ilişkin çeşitli kararlar alınmıştır. Alınan bu kararlarda BM üyesi devletlerin Kuzey Kore'ye yardım etmekten kaçınmaları ve Güney Kore'ye silahlı yardımda bulunmaları tavsiye edilmiş ve son olarak oluşturulacak orduların ABD komutası altında olacağı; ancak BM bayrağı taşıyacağı belirtilmiştir. Kuvvet

²⁵⁹ Konu ile ilgili dönemin görsel ve yazılı medyasından kaynaklar bulmak mümkündür. bkz. “Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları”, <http://www.biglook.com/war/7.asp> , www.milliyet.com.tr

²⁶⁰ Topal, a.g.e. , s. 241.

²⁶¹ www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf , 2010.

kullanmasına diğerk örnek ise, Irak'ın Kuveyt'i işğali üzerine Güvenlik Konseyi'nin 2 Ağustos 1990'da aldığı 660 sayılı kararı ile gündeme gelmiştir. Konsey almış olduğu kararda, bu işğali uluslararası barış ve güvenlik için tehdit olarak görmüş, Irak'ın Kuveyt topraklarını derhal ve şartsız terk etmesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁶² Bu karardan sonra alınan 661 sayılı karar ile ilk kez ekonomik nitelikte yaptırımlar karşımıza çıkmaktadır.²⁶³ Daha sonra 29 Kasım 1990'de alınan 678 sayılı kararda ise, 15 Ocak 1991'e kadar Irak Kuveyt'ten çekilmediği takdirde devletler meşru Kuveyt Hükümeti ile koordineli bir şekilde Irak'ın 660 ve sonrasında konuyla ilgili olarak alınan kararlara zorla uymasını sağlamak amacıyla "her türlü tedbiri" almaya yetkilendirmiştir. Bu karar 16 Ocak 1991'de başlayan askeri harekate meşruiyet veren hukuksal zemindir. 687 sayılı kararıyla da Güvenlik Konseyi körfez krizini sona erdirmek için bir takım koşulların Irak tarafından yerine getirilmesini istedi. Tartışmalı olan Irak-Kuveyt sınırının olduğu gibi kabulü ve sınıra BM gözlemcilerinin yerleştirilmesi, savaş nedeniyle meydana gelen kayıplar dolayısı ile Irak'ın sorumlu tutulması, birtakım silahlara Irak'ın sahip olmasının yasaklanması bu koşullar arasındadır. Bu tür bir karar BM tarihinde bir dönüm noktasıdır. Çünkü uluslararası barışı sağlamak amacıyla aktif olarak BM'nin karar alması ve bunu uygulatması bu olayda çok detaylı olarak görülmektedir. Artık BM, kararlar alan ve uyulmadığında sadece kınayan bir kurum olmayacak, gerekirse zorla bunu uygulattıracaktır. Başka bir deyimle BM hukuksal olarak sahip olduğu yetkileri uygulama kapasitesini kendinde bulmuştur.²⁶⁴ Bu kararlar açıkça BM sisteminin, anlaşmanın öngördüğü şartlar açısından işlediğini göstermektedir.

Uluslararası hukukta geniş anlamda kuvvet kullanma deyimi, savaşı da kapsamak üzere çeşitli silahlı zorlama yolları anlaşılmaktadır. Uluslararası hukuk bakımından kuvvet kullanma iki bakımdan önemlidir. Birincisi, kuvvet kullanmayı yasaklamak, ikincisi ise, kuvvet kullanmaya izin verilen istisnai durumlarda kuvvet

²⁶² Halatçı, a.g.m. , s. 80-98.

²⁶³ İbrahim Kaya, "11 Eylül Saldırıları ve Sonrası: Uluslararası Hukukta Askeri Müdahale", *Stratejik Analiz*, Cilt: 2, Sayı: 19, 2001, s. 102-108.

²⁶⁴ Kaya, a.g.m. s. 12-108.

kullanmaya ilişkin kuralları tespit etmek bakımından uluslararası hukuk kurallarına büyük ölçüde ihtiyaç duyulmaktadır.²⁶⁵

Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararlar ışığında bir değerlendirme yapıldığında, BM Antlaşması'nın VII. Bölümü uyarınca kuvvet kullanımına ilişkin herhangi bir yetkilendirme olmadığı açıktır. Bu noktada, Afganistan'a yönelik kuvvet kullanılabilmesi için tek hukuki dayanak kalmaktadır ki, o da BM Antlaşması'nın 51. maddesinde ele alınan meşru müdafaa hakkıdır.²⁶⁶ Meşru Müdafaa hakkının işletilmesindeki en önemli kavram 'silahlı saldırı'dır. O nedenle devletlerin bu kavramın anlamı ve içeriği konusunda uzlaşmaya varmaları büyük önem taşımaktadır. Ne var ki, bugün, ne silahlı saldırının anlam ve içeriği, ne de bu kavramın kapsamına giren fiiller konusunda bir açıklık mevcut değildir. Kuşkusuz bu durum, her türlü kuvvet kullanımının 'silahlı bir saldırıya karşı' gerçekleştirildiğinin ve bu yüzden, bu tür eylemlerin meşru müdafaa hakkına gireceğinin, devletlerce kolaylıkla iddia edilebileceği şeklinde yorumlanmamalıdır.²⁶⁷

Afganistan'a yapılan müdahalenin meşru müdafaa hakkının kapsamına girip girmediği sorusu, müdahalenin hukuksal boyutunun can damarıdır. ABD müdahale öncesi, 7 Ekim 2001'de İngiltere ve ABD, Kalıcı Özgürlük Harekâtı ile ilgili olarak Güvenlik Konseyine sundukları mektupta 51. maddeye uygun bir şekilde bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını kullandıklarını bildirmişlerdir.²⁶⁸ ABD, BM'ye gönderdiği raporda, "Afganistan'daki Taliban rejimi tarafından desteklenen El-Kaide'nin, saldırılarda önemli rol oynadığı konusunda net bilgilere sahip olduğunu" ve "Taliban rejiminin Afganistan'ın kendi kontrolü altındaki bölümlerini El-Kaide'nin üs olarak kullanmasına izin verme kararıyla" söz konusu örgütün "sürekli bir tehdit" haline geldiğini açıklamıştır. Askeri operasyonlarının amacını ise "gelecekte ABD'ye karşı gerçekleştirilebilecek saldırıları önlemek ve caydırmak"

²⁶⁵ Bozkurt, a.g.e. , s. 6.

²⁶⁶ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...* s. 48.

²⁶⁷ Aral, a.g.e. , s.16.

²⁶⁸ Topal, a.g.e. , s. 246.

olarak belirtmiştir. ABD ayrıca “meşru müdafaa gereği diğer örgüt ve ülkelerle ilgili olarak başka eylemlerde bulunmamız gerekebilir” açıklamasını yapmıştır.²⁶⁹

ABD’nin yapması gereken silahlı saldırıya maruz kaldığını ve El-Kaide’yi besleyen Taliban Yönetiminin saldırılardan sorumlu olduğunu ispatlamasıdır. Müdahaleden önce ABD yaptığı açıklamalarda saldırıların sorumlusu olarak gördüğü El-Kaide’yi elinde yeterli delil olduğunu söylemiştir. ABD saldırılar sonrası, 51. madde ışığında ve BM Güvenlik Konseyi’nin aldığı 1368 ve 1373 sayılı kararları da arkasına alarak meşru müdafaa hakkını kullandığını söyleyerek müdahaleyi gerçekleştirmiştir.

Bundan dolayı, saldırıların 51. Madde anlamında silahlı saldırı koşulu taşıyıp, taşımadığı ve müdahalenin meşruluğunun tartışmasından önce, BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararların meşru müdafaa hakkını mevcut olayı ışığında kullanılmasını destekleyen kararlar olup olmadığını incelememiz doğru olur. Zira ABD Güvenlik Konseyi’nin aldığı kararları, Afganistan müdahalesinin temelini yaparak meşru müdafaa hakkına başvurduğunu beyan etmiştir.

BM Güvenlik Konseyi’nin yukarıda saydığımız gibi kuvvet kullanımına izin verdiği iki gelişme, Kuzey Kore’nin Güney Kore işgali ile Irak’ın Kuveyt’i işgalleridir. Her iki işgalde Konsey, meşru müdafaa hakkının kullanımına izin vermiştir. BM Güvenlik Konseyi’nin saldırılar sonrası aldığı 1368 sayılı karara baktığımızda “*Antlaşmada öngörüldüğü biçimiyle doğal olan bireysel ve ortak meşru savunma hakkını tanıdığını*” tekrarlamakla yetinmiş.²⁷⁰ Bu hakkın kullanımını 11 Eylül saldırıları veya herhangi bir somut olayla ilişkilendirmemiştir. Kaldı ki, karar 11 Eylül’ü, meşru müdafaayı haklı kılacak şekilde silahlı saldırı olarak nitelendirmemiştir.

Güvenlik Konseyi B.M. Antlaşması md. 39’un kendisine verdiği yetkiyi kullanıp terörizmin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği saptamasını yapmış; bunun dışında B.M Antlaşmasının hükümlerine ilişkin bir yetkilendirme

²⁶⁹ **Michael N. Schmitt**, http://www.marshallcenter.org/site-graphic/lang-de/page-pubs-index-1/static/xdocs/coll/static/mcpapers/mc-paper_5-en.pdf. Aktaran Yapıcı, Utku a.g.m. , s. 21-40.

²⁷⁰ **Taşdemir**, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri....* , s. 170.

yapmamıştır.²⁷¹ Dolayısıyla 1368 sayılı karar, terörizme karşı meşru savunma hakkı temelinde güç kullanılabileceğine dair siyasal nitelikli bir desteği temsil etmekle birlikte, hukuken A.B.D.'ye güç kullanma yetkisi vermemekte veya meşru savunma hakkının koşullarının yerine gelip gelmediği konusunda somut bir saptamada bulunmamaktadır.²⁷²

1378 sayılı karara baktığımızda, karar üye devletler için bağlayıcıdır, niteliği açısından ve bir zaman sınırı getirilmemiş olması nedeniyle neredeyse sözleşme benzeri yükümlülükler getirmektedir. Söz konusu kararda, devletlerin terörist gruplara yönelik her tür yardımda bulunmasına ve terörist grupların finansmanını önlemek c önlemlerin alınmasına yer verildiğine işaret edilerek, kararın B.M. Antlaşması'nın VII. Bölümünü harekete geçirdiği ve meşru savunma hakkının yerini aldığı ileri sürülmüştür.²⁷³

Bu iki kararın saldırılar sonrası ABD'nin meşru müdafaa hakkına sahip olduğunu destekleyen yönde açık ifadeleri yoktur. Yalnız kararların meşru müdafaa hakkına atıf yapması, saldırılar sonrası ABD'ye kuvvet kullanma yetkisi vermemiştir.

ABD'nin Afganistan'a düzenlediği müdahalenin haklı bir meşru savunma uygulaması olarak görülebilmesi için silahlı saldırı, aciliyet, gereklilik ve orantılılık koşullarının gerçekleşmesi gerekmektedir.

Müdahaleyi gereklilik koşulu bakımından değerlendirdiğimizde, ABD'nin Afganistan'a karşı giriştiği harekâtın eleştiriye açık başlıca tarafı, ABD'nin muhtemel saldırıların gerçekleşeceğine ya da harekâtın hangi yakın bir silahlı tehlikeyi bertaraf ettiğine dair açık ve ikna edici delillere sahip olamamasıdır. 11 Eylül eylemleri klasik terörist eylem biçiminde kısa sürede gerçekleştirilmiş ve sona ermiştir. Dolayısıyla harekât başladığı tarihte ABD devam eden herhangi bir silahlı saldırı altında değildir. Mevcut olayda saldırı sona erdiği için geriye yakın bir silahlı saldırı tehlikesi altında olduğunun ispatlanması ihtimali kalmaktadır. Buna karşılık

²⁷¹ **Taşdemir**, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri...*, s.170.

²⁷² **Toluner**, a.g.e. , s. 487.

²⁷³ **Keskin**, a.g.e. , s. 157.

ABD ve İngiltere'nin Güvenlik Konseyine sunduğu mektuplarda gerçekleşmesi beklenen muhtemel saldırılara ilişkin çok özel bir bilgi yer almamaktadır.

Gerekliklik şartı, son çare olarak kuvvet kullanılmasını ön görmektedir. Mevcut olayda sorunu öncelikle barışçı yollarla çözüme kavuşturma yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğine bakıldığında ABD'nin uzlaşmaz birer tavır sergilediği görülmektedir. Müdahale emrinin verildiği gün bir konuşma yapan Bush, 20 Eylül'de Amerikan Kongresi'nde yaptığı tarihi konuşmayı hatırlatarak Afganistan'daki Taliban yönetiminden, Bin Ladin ve adamlarının ABD'ye teslim edilmesi, El-Kaide terör kamplarının kapatılması yönündeki taleplerinin karşılanmadığını söylemiştir. Başkan Bush, "Bu talepler yerine gelmedi. Şimdi Taliban, bunun bedelini ödeyecek" açıklaması yapmıştır.²⁷⁴ Bush her ne kadar kongrede Taliban yönetiminden talepte bulunarak, sorunu barışçıl yollarla çözme zeminine kaydırma çabalarını ortaya koysa da, Taliban yönetiminden gelen teklifleri değerlendirmeye almamıştır. Taliban yönetiminin müdahale öncesi, Usame Bin Ladin'in saldırılarla bir ilgisi olması durumunda şeriat yasaları ile yargılanacağı garantisi vermesi ABD tarafından kabul görmemiştir. ABD yetkilileri, "İlk adım, Bin Ladin ve adamlarının teslim edilmesidir. Şimdi konuşma değil, eylem zamanı" demişlerdir. Yetkililer, ABD Başkanı George Bush'un "Taliban'ın Bin Ladin ve El Kaide örgütündeki adamlarını teslim etmesi, Bin Ladin'in eğitim kamplarını kapatması, uluslararası denetime izin vermesi ve Batılı yardım görevlilerini serbest bırakması" şeklindeki dört temel talebini hatırlatarak ve bunların müzakere konusu edilemeyeceğini söylemiştir.²⁷⁵ ABD herhangi bir pazarlığı kabul edemeyeceğini bildirerek Taliban yönetiminin isteğini reddetmiştir. Bu durumda, ABD'nin Ladin'in iadesini sağlamak için yeterli bir gayret göstermediği söylenebilir. Oysa ABD, ayrıntılı bilgilerle desteklenmiş bir şekilde iade talebinde bulunabilirdi.²⁷⁶

Kalıcı Özgürlük Harekâtı ile ilgili diğer bir sorun, orantılılık ilkesinde ortaya çıkmaktadır. 11 Eylül eylemlerinin Taliban yönetimine karşı haklı bir meşru savunma uygulamasında bulunma olanağı verdiği kabul edilse bile, harekâtın

²⁷⁴ www.webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/10/07/37826.asp, 2010.

²⁷⁵ www.webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/10/07/37826.asp, 2010.

²⁷⁶ Topal, a.g.e, s.254-257.

saldırlara karıştığı iddia edilen kişilerin ele geçirilmesi, teröristler tarafından kullanılan eğitim kamplarının ve benzeri tesislerin tahrip edilmesi ile sınırlı olması gerekir. Terörist üs veya eğitim kampı gibi çok özel hedeflere karşı kuvvet kullanmak, silahlı bir saldırıya karşı kabul edilebilir nitelikte yanıtlardır. Ancak bir bütün olarak ele alındığında, harekâtın bu sınırlı amacı aşarak Taliban yönetimini sona erdirmeyi hedeflediği ve politik bir amaç taşıdığı görülmektedir. Müdahale sonrası yaşanan gelişmeler ışığında bu sonuca varmak mümkündür. Müdahale sonrası Taliban yönetimi devrilmiştir. Müdahale sonrasında ülkenin nasıl yönetileceği hakkında bir karara varmak maksadıyla Almanya'nın Bonn şehrinde 27 Kasım – 5 Aralık tarihleri arasında bir konferans düzenlenmiştir.²⁷⁷ Afganistan'ın önemli grupları Almanya'nın Bonn kentinde toplandı ve 6 Aralık'ta ülkeyi Temmuz 2002'ye kadar yönetecek 30 üyeli geçici yönetimin oluşturulduğu Bonn Anlaşması imzalandı. Bonn Anlaşması'na göre yeni anayasa oluşturuluncaya kadar 1964 Anayasasına göre hareket edilecekti ve Kabil'de güvenlik ve istikrarı sağlayacak bir barış gücü oluşturulacaktı.²⁷⁸ Ayrıca, 5 Aralık 2001'de varılan anlaşamaya göre, konferansa katılan Afgan grupları arasından Kuzey İtifakını temsil eden, Roma Grubu içerisinde yer alan Hamid Karzai başkanlığında geçici bir hükümet kurulmasına karar verilmiştir.²⁷⁹ ABD'nin Afganistan'a müdahalesi farklı bir boyuta taşınarak, Afganistan yönetimini değiştirmeye kadar varmıştır. Bu veriler ışığında, müdahale El-Kaide'ye yönelik olmaktan çok bir ülkenin egemenliği üzerinde değişikliğe sebebiyet vermeye kadar varmıştır. Bu yönü ile müdahale yapılageliş hukuku orantılılık koşulu ile bağdaşmaz.

Meşru savunma hakkına dayanılarak gerçekleştirilecek bir harekât, devletin ülkesi üzerindeki egemenliğini veya otoritesini hedef almamalıdır. Tehdidin devlet organlarından kaynaklanmadığı durumlarda hedef devletin ülkesi üzerindeki egemenlik haklarından mahrum bırakılmasına izin vermeyen meşru savunma hakkı,

²⁷⁷ www.arsiv.milliyet.com.tr/2001/12/06/siyaset/index.html, 2010.

²⁷⁸ Ebubekir Öztürken, "Afganistan Ülke Raporu ve Mültecilerin Durumu", <http://www.caginpulisi.com.tr/78/43-44-45.html>, 2010.

²⁷⁹ Taşdemir, *Taliban Bağlamında*, s. 277 – 308.

devletin meşru yönetiminin veya *de facto* idaresinin değiştirilmesine olanak vermez.²⁸⁰

Üzerinde durulması gereken son bir nokta ise, meşru müdafaa hakkının kullanılabileceği zaman dilimi ile ilgilidir. ABD'nin 11 Eylül saldırılarına yanıt olarak gerçekleştirdiği, Sonsuz Özgürlük Harekâtını meşru müdafaa hakkının aciliyet koşulu bakımından değerlendirdiğimizde, harekâtın saldırıların gerçekleştirilmesinden tam 26 gün sonra yani 7 Ekim 2001'de başlamış olmasını zaman bağlantısının koptuğu şeklinde yorumlamak mümkün değildir.²⁸¹ Bunun en önemli nedeni, daha öncede terörist saldırıya maruz kalan devletin, söz konusu eylem karşısında meşru savunma hakkına dayanarak yanıt verebilmesi için eylemi gerçekleştiren teröristlerin kimliğini, hangi devlet ülkesinde bulunduklarını ve devletin terörist grubu desteklediğini veya hiç olmazsa gönüllü bir şekilde himaye ettiğini ortaya koyması gerekmektedir. Bu şekli ile, müdahalenin meşruluğu tartışmasında, yapılageliş hukukunun aciliyet koşulu ile ilgili bir aykırılık söz konusu değildir.

Afganistan müdahalesinin hukuksal boyutundaki en önemli tartışmalardan biri, 11 Eylül saldırılarının silahlı saldırı koşulu taşıyıp taşımadığıdır. Bu saldırıların silahlı saldırı koşulu taşıması demek, devlet egemenliğine açık tehdit unsuru olacağından meşru müdafaa hakkını doğurmasını sağlar. Ama silahlı saldırı koşulunun olduğunun kabulü yeterli değildir. Çünkü saldırı El-Kaide'den gelirken, müdahale Taliban yönetimindeki Afganistan'a yapılmaktadır. Bu noktada Taliban yönetimi ile El-Kaide arasındaki bağın gücünün sorgulanması ve ortaya çıkartılması sorunu ile karşılaşırız.

51. maddede düzenlenen *silahlı saldırı* terimi, Antlaşmada tanımlanmamıştır. Tarihsel sürece bakıldığında, 1965 tarihli 2131 sayılı, 1970 tarihli 2625 sayılı ve 1974 tarihli 3314 sayılı kararlar kavramın açıklanmasına ilişkin daha detaylı bilgiler vermektedir. 21 Aralık 1965 tarihli ve 2131 sayılı “Devletlerin İç İşlerine Karışmanın Yasaklanması ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunması

²⁸⁰ Carsten Stahan, "Collective Security and Self-Defense after the September 11 Attacks", Tilburg Foreign Law Review, Cilt 10, 2002, 7-10, Aktaran Halatçı, Ülkü a.g.m, s.80-98.

²⁸¹ Taşdemir, Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri... , s. 219.

Bildirisi”dir Bildirinin önsöz ve 4. paragrafında “devirme ve dolaylı müdahalelerin tüm şekillerinin BM Antlaşması’nın bir ihlalini teşkil ettiği” ve “uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit” oluşturduğu yer almaktadır. Bildirinin md. 1/1’de, “*Her devlet bir başka devletin rejimini şiddet kullanarak devirmeye yönelik ayaklanmacı, terörist ya da silahlı faaliyetleri örgütlemekten, yardım etmekten, finanse etmekten, teşvik, tahrik etmekten ya da tolere etmekten ya da bir başka devletteki iç karışıklıklara karışmaktan kaçınacaklardır.*”²⁸² ABD, 11 Eylül saldırılar sonrası Bush’un ağzından yapılan açıklamada terörizmi destekleyen her devleti kendine düşman saydığını belirtmektedir. Afganistan’a müdahalesinde sunduğu gerekçede, bu ülke yönetiminin terörizmi (El-Kaide) beslediğini iddia etmesidir.

Benzer bir anlam da, 24 Ekim 1970 tarihli karardan çıkartılabilir. *BM Antlaşması Uyarınca Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine Dair Uluslararası Hukuk İlkelerine İlişkin Bildirgesi*’ni içeren 2625 sayılı kararına göre, “*her devlet, bir başka devletin ülkesine akınlar düzenlemek amacıyla düzensiz silahlı güçler ya da çeteler örgütlemekten veya bunların örgütlenmesini teşvik etmekten kaçınmakla yükümlüdür*”. Yine bu kararda, “*her devlet, başka bir devletin ülkesinde iç savaş eylemleri ya da terörizm eylemleri örgütlemekten veya teşvik etmekten, bunlara yardım etmek veya katılmaktan ya da bahsedilen eylemler kuvvet kullanımı veya tehdidini beraberinde getirdiğinde, kendi ülkesinde bu eylemleri gerçekleştirecek örgütlü faaliyetleri hoş görmekten kaçınmakla yükümlüdür.*”²⁸³

3314 sayılı Genel Kurul’un 1974 tarihli Silahlı Saldırının Tanımı kararında bir belirleme yapılmaya çalışılmıştır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD), *Nicaragua v. United States Davası*’nda, dolaylı saldırı bağlamında silahlı saldırının ne olduğunu tespit etmeye çalışırken, ilgili kararın 3/g maddesinin örf adet kuralı olduğunu söylemesinin saldırı ve silahlı saldırı arasında fark olmadığı düşüncesini savunmak için kullandığını ileri sürenler vardır.²⁸⁴ 14 Aralık 1974 tarihli 3314 sayılı karara göre, “*saldırı, bir başka devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına karşı ya da BM’nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir*

²⁸² Aslan Gündüz, a.g.e. , s. 119.

²⁸³ Aral, a.g.e. , s. 22.

²⁸⁴ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...* , s. 92.

biçimde silahlı kuvvet kullanması” olarak kabul edilmektedir. Saldırının Tanımı Kararı’nın md. 3/f ’de “Ülkesini başka bir devletin emrine veren bir devletin, ülkesinin o devlet tarafından üçüncü bir devlete karşı saldırı amacıyla kullanılmasına izin vermesini”, md. 3/g’de ise, “ Bir devlet tarafından veya bir devlet adına diğer bir devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması” (dolaylı) saldırı olarak nitelendirilmektedir.²⁸⁵

UAD, ilgili kararın hiçbir yerinde saldırı ile silahlı saldırının aynı kavramlar olduğunu söylememiştir. Saldırı ve silahlı saldırı arasında büyük bir örtüşme olduğu doğrudur. Her silahlı saldırının bir saldırı olduğu doğru olmakla birlikte, her saldırının bir silahlı saldırı olduğunu söylemek mümkün değildir. Silahlı saldırı öyle bir saldırdır ki, Güvenlik Konseyi’nin müdahalesine fırsat vermeden doğuracağı sonuçlar kabul edilemeyecek ölçülerde olduğu için, devlete istisnai olarak meşru müdafaa halinde münferiden kuvvet kullanma yetkisi verir. Bu özellik de, silahlı saldırının ayırt edici niteliğini ortaya koymaktadır. Saldırı tanımına giren diğer fiillerde bu özellik yoktur.²⁸⁶

Saldırıların ölçüsü ve bunların insan hayatına ve mülkiyete verdiği zarar, kuskusuz NATO, A.B. gibi örgütlerin ve münferit devletlerin saldırıları, B.M. Antlaşması md. 51 çerçevesinde bir silahlı saldırı olarak nitelendirmelerinde rol oynayan önemli faktörlerden birisi olmuştur. Bakıldığında, saldırıların etkisi, bir devletin hava kuvvetleri tarafından gerçekleştirilebilecek büyük ölçekli bir saldırıya eşdeğerdi. Bu hususta, Nikaragua davasında UAD’ın md. 51 çerçevesinde silahlı saldırının tanımlanmasında bir “ölçü ve etki” testi ortaya koyarak tesis ettiği “önemli ölçü” koşulunun sonraki devlet uygulaması tarafından ortadan kaldırılmadığını, “ağırlık” koşulunun terörist eylemler bakımından hala önemini koruduğunu göstermektedir.²⁸⁷

²⁸⁵ Aral, a.g.e. , s. 25.

²⁸⁶ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden...* , s.92

²⁸⁷ Halatçı, a.g.m. , s. 80-98.

Terörist saldırılara karşı meşru müdafaa hakkının kullanımı noktasındaki sorun, bu saldırıların hangi koşullarda silahlı saldırı olarak kabul edilebileceğidir. Doktrinde, BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan silahlı saldırı kavramının terörist saldırıları da kapsayacak şekilde yorumlanabileceğini ileri süren görüşler vardır.²⁸⁸ Bu noktada görüş bildirenlerin en önemli çıkış noktası BM Antlaşması'nın ortaya çıktığı dönemin şartlarını göz önüne aldığını, değişen şartlara cevap verebilecek bir antlaşma metni olmadığıdır.

Travalio'ya göre, Antlaşma metni günün değişen koşullarına uyarlanmalıdır. Antlaşma hazırlanırken I. ve II. Dünya Savaşı esas alınmış ve hazırlanış aşamasında Polonya, Rusya ve Çin'in işgali ve Japonya'nın ABD'ye karşı gerçekleştirdiği Pearl Harbor baskını gibi olaylar dikkate alınmış, kuşkusuz uluslararası teröristler ve bunların modern kitle imha silahlarına ulaşabilme ihtimalleri dikkate alınmamıştır. Terörist saldırılar bireyler tarafından gerçekleştirilmekle birlikte büyük ölçüde, ardında bir devlet desteği olmaktadır.²⁸⁹ 11 Eylül sonrası BM'nin tavrı, NATO'nun almış olduğu kararlar ve devletlerin tutumu, devlet dışı aktörlerin eylemlerinin de meşru müdafaa hakkını doğurabileceğini göstermiştir.

Silahlı saldırının devlet dışı aktörler tarafından da gerçekleştirilebileceğini kabul etmekle birlikte, tıpkı devletlerce gerçekleştirilen kuvvet kullanma eylemlerinde olduğu gibi, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen her kuvvet kullanma eyleminin silahlı saldırı niteliğinde olmadığını belirtilmesi gerekmektedir. Bu durumda, terörist eylemlerin hangi koşullarda silahlı saldırı boyutuna ulaşacağının ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Afganistan müdahalesinin uluslararası hukuk açısından açık yönleri bulunmaktadır. Uluslararası toplum tarafından genel olarak meşrulaştırılması, müdahalenin genel geçer bir meşru müdafaa hakkını doğurduğunu söylemek yanlış olur. Bu varsayımımın en önemli dayanakları şunlardır; ABD, 11 Eylül sonrası saldırının sorumlusu olarak ilan ettiği El-Kaide ile Taliban arasındaki ilişki hakkında yeterli delili uluslararası kamuoyuna sunmamıştır. 11 Eylül saldırılarının “silahlı

²⁸⁸ **Gregory M Travalio**, 'Terrorism, International Law, and the Use of Military Force', *Wisconsin International Law Journal*, Vol. 18, 2000, s.155. Aktaran Halatçı, Ülkü a.g.m. , s. 80-98.

²⁸⁹ **Gregory M Travalio**, a.g.m. , s. 155. Aktaran Halatçı, Ülkü a.g.m. , s. 80-98.

saldırı” şartı taşıdığına dair görüşler, başta NATO’nun 5. maddeyi devreye sokması güçlenmiştir. Ama silahlı saldırının tanımı mevcut kararlarda açık şekilde ifade edilmediğinden, 11 Eylül gibi asimetrik yönü olan bir saldırıda silahlı saldırı şartını sağlayıp sağlamadığı tam bir fikir birliği sağlamayacaktır. Afganistan müdahalesinde kullanılan kuvvetin boyutunun uluslararası hukukla diğer çelişkili tarafı gereklilik ve orantılık koşullarında noksanlığıdır. Müdahale sonrası Afganistan’daki mevcut yönetimin ABD tarafından yok edilmesi ve ülkenin tüm fraksiyonlarının ABD güdümlü olması, terörizme karşı kuvvet kullanımından ziyade bir ülkenin egemenliği ve bütünlüğü üzerinde hak iddia etmedir. Buda hiç bir şekilde uluslararası hukukla bağdaşmaz.

SONUÇ

1991 yılında ABD Başkanı George Bush “Yeni Dünya Düzeni”nin (New World Order) kurulduğunu ilan etmiştir. Yeni Dünya Düzeni’nin ABD tarafından ilan edilmesi, bu yeni dünyanın en büyük karar vericisinin kendisi olduğunu kabul etme anlamını taşımaktadır. ABD bu tarihten sonra, uluslararası düzende kendi etkinliğinin devamını ve tek süper güç konumunu daha da güçlendirme çabasında olmuştur.

Soğuk savaş döneminin siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal yaşamı tamamen ideolojik temellere dayandığı gibi, sayılan bu unsurlar ile ilgili tehdit algılamaları da tamamen ideolojik boyuttaydı. Soğuk Savaşın sona ermesi ile beraber, ortak düşmandan yoksun kalan ABD ve onun güdümündeki Batı’nın stratejileri arasında farklılaşmalar olmuştur.

11 Eylül öncesi dönemde, Soğuk Savaş sonrası yeni dünyada ABD hegemonyasının işlerliği de tartışılmaya başlanmıştır. Bunun en önemli sebebi ise; ABD dışında uluslararası arenada eski ve yeni aktörlerin gücünün yükselişidir. AB’nin bütünleşmeye giden süreçte ortak bir akıl yolu seyretme çabaları, Rusya’nın özellikle Putin dönemi ile dirilişi, Çin’in dış ticaret merkezli büyümesi, ABD etkinliğinden uzak uluslararası örgütlerin ortaya çıkması bu hegemonyayı tartışılır kılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemin değişen konjonktürün en önemli yüzü tehdit algılamalarında oluşan farklılıklardır. Dünya artık iki kutuplu sistem etrafında, düşmanın belli olduğu bir yapıdan, belirsizliklerle dolu bir yapıya dönüşmüştür. SSCB’nin dağılması ile onun etkisinde olan bölgelerde karışıklıklar meydana gelmiştir. Dünyada etnik ve bölgesel çatışmalar baş göstermiştir. Bu dönemde güvenlik algılamaları değişmiştir.

Soğuk savaş sonrası dönemin tehdit algılamaları; terörizm, nükleer ve kitle imha silahlarının yayılışı, göç, mülteciler ve ırkçılık tehlikeleri, ülke içi çatışmaların fazlalaşması ve bunun dış ilişkilere yansımaları olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle

terörizm soğuk savaş sonrası dönemin en büyük tehdit algılamasıdır. Terörizm 1960'lı yıllardan sonra dünyanın gündemine gelmiş ise de, terörizmin küresel alanda yankı bulmasının tavan yaptığı gelişme 11 Eylül saldırılarıdır.

Terörizm en geniş anlamı ile; siyasal, ekonomik, sosyal ve teknolojik amaçlarına ulaşmak uğruna, bilinçli seçilmiş idealler veya tesadüfen seçilmiş hedefler temel alınarak, korkutma ve caydırmak için kullanılan tahribatı her duruma göre yıkıcı olan şiddet eylemleridir. Fakat, devletler tarafından terörizmin ortak bir tanımı yapılamamaktadır. Her devlet terörizme kendi çıkarları doğrultusunda bir tanımlama getirmiştir. Ortak bir terörizm tanımı olmaması, terörizmle mücadelede devletlerarası en büyük engeldir.

Terörizmin özellikleri ve unsurlarının bilinmesi, terörizmle mücadelede önem arz eder. Ama terörizmi ne kadar tanımaya çalışsakta, teknolojik gelişmeler ve değişen stratejiler terörizmin şeklinde de değişimlere sebep olmuştur. Günümüzde terörizmin şeklinin değişmesi, karmaşılaşması ona karşı alınan önlemlerde yetersiz kılmaktadır.

11 Eylül saldırıların boyutu, karmaşıklığı, seçtiği hedeflerin niteliği, saldırı araçlarındaki farklılık, dünyanın süper gücü kabul edilen ABD'ye ondan daha güçsüz bir taraftan beklenmedik şekilde yapılması, belirsizliği ile asimetrik bir nitelik taşır. 11 Eylül saldırıları ile beraber terörizm, değişen araçları ve sınırları ile daha tehlikeli bir durum arzermeye başlamıştır.

Asimetrik tehditler, alışılmışın dışında, kural tanımayan, belirsizlikleri bünyesinde barındıran, askeri ve daha çok sivil halka zarar veren, aynı türde cevap verilmesi zor, etkisi bakımından psikolojik tahribat yüksek, çıkarlara zararın yanında diğer güç unsurlarında ağır tahribata yol açan tehdit biçimidir. 11 Eylül ile beraber tehdit algılamalarındaki belirsizlik devletlerin güvenlik stratejilerini daha geniş perspektifte ele almalarına sebep olmuştur.

11 Eylül saldırıları ile beraber, ABD terörizme karşı savaş başlatmıştır. Bu bağlamda dünyaya duyurduğu "Ulusal Güvenlik Stratejisi" ile terörizme karşı savaşının sınırlarını belirlemiştir. Temelinde ise mevcut sistemi değiştirmek

isteyenlere karşı, “terörle mücadele” adı altında askeri bir müdahaleyi öngörmektedir. ABD, stratejide ortaya koyduğu tavrını, Afganistan ve Irak’a müdahalelerinde somutlaştırmıştır.

ABD 11 Eylül saldırılarının sorumluları olarak, daha önce de Yemen, Tanzanya ve Kenya’daki saldırılardan sorumlu tutulan El-Kaide’nin olduğunu ilan etmiştir. El-Kaide’nin Afganistan topraklarında barındığı ve Taliban yönetiminin bu örgütü desteklediğini iddia ederek, İngiltere ile beraber 7 Ekim 2001’de Afganistan’a “Sonsuz Özgürlük Operasyonu” adı altında müdahale etmiştir. Müdahalenin gerekçesi olarak uluslararası topluma meşru müdafaa hakkını kullandığını, Taliban ve El-Kaide arasındaki bağı ispatlayacak yeterli delilin olduğunu öne sürerek gerçekleştirmiştir. ABD, saldırılar sonrası ortaya koyduğu strateji ve BM Güvenlik Konseyinin 1368 ve 1373 sayılı kararları ile müdahaleyi meşrulaştırmaya çalışmıştır.

BM Güvenlik Konseyinin saldırılar sonrası aldığı 1368 ve 1373 sayılı kararlar, uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit oluşturacak unsurlara karşı mücadeleyi öngördüğü gibi terörizme karşı mücadelede yükümlülükler getirmiştir. 1368 sayılı karar bireseysel ve ortak savunma hakkı tanırken, 1373 sayılı karar meşru müdafaa hakkının varlığını tanımıştır. Ama iki karar da ABD’ye bir kuvvet kullanma yetkisi vermemiştir. Bu kararlardan çıkarılabilecek en doğru anlam, terörizme karşı meşru müdafaa hakkını tanıdığıdır.

Afganistan’a müdahalenin meşru müdafaa hakkı zemininde ele alınması için, 11 Eylül saldırıları ile beraber ABD’nin olayın silahlı saldırı, gereklilik ve aciliyet koşullarını ortaya koyması gerekmektedir. Bunların dışında, El-Kaide ve Taliban arasındaki bağı somut verilerle ortaya koyması, Taliban yönetiminin terörizmi desteklediğini ortaya çıkarması gerekmektedir. Ne varki, ABD, El-Kaide ve Taliban arasındaki bağı somut olarak ispatlayamamıştır. Bu sebepten ötürü, Afganistan’a müdahale meşru müdafaa hakkından çok ülkenin egemenliğine müdahaledir ve bu şekli ile uluslararası hukuk normları ile bağdaşmaz.

Müdahale bir çok bakımdan meşru müdafaa hakkının bazı koşullarına da aykırılık gösterdiği gibi bazı koşullarında uyumluluk göstermektedir. ABD sadece

terörizmle mücadele ettiğini söyleyerek, adına “Sonsuz Özgürlük Operasyonu” dediği müdahale de süresince birçok sivilin ölümüne bilerek sebebiyet vermesi orantılılık ilkesiyle bağdaşmaz.

Gereklilik şartı, mağdur olan devletin silahlı saldırı durumunda kendisini yine silahla koruması dışında bir seçeneği bulunmamasını, barışçıl çözüm yollarının tükendiği veya uygulanmasının mümkün olmadığı durumu ifade eder. Müdahale öncesi Taliban yönetiminin ABD ile karşılıklı müzakere çerçevesinde sorunun barışçıl yollarla çözümüne ilişkin talebi ABD tarafından reddedilmiştir. ABD’in sorunu barışçıl yollardan çözme yoluna gitmemesi uluslararası hukuku hiçe saydığını gösterir.

Meşru müdafaanın diğer bir koşulu aciliyet şartında ise, olayın bir terörist saldırı olmasından kaynaklı, terörist eyleme maruz kalan devletin, söz konusu eylem karşısında meşru savunma hakkına dayanarak yanıt verebilmesi için eylemi gerçekleştiren teröristlerin kimliğini, hangi devlet ülkesinde bulunduklarını ve devletin terörist grubu desteklediğini veya hiç olmazsa gönüllü bir şekilde himaye ettiğini ortaya koyması zaman alacağından, bu müdahale için bir aykırılık doğurmamıştır.

BM antlaşmasının 51. maddesinde meşru müdafaa hakkı açık bir şekilde silahlı saldırı şartı kabul eder. 11 Eylül saldırıları sonrası uluslararası toplumun çoğu kesimi, saldırıları silahlı saldırı olarak kabul edilir. Nikaragua davasında UAD’nin md. 51 çerçevesinde silahlı saldırının tanımlanmasında bir “ölçü ve etki” testi ortaya koyarak tesis ettiği “önemli ölçü” koşulu ve mevcut uluslararası hukuk normlarının, genel itibari ile 2.Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkması ve devlet merkezli bir düşünceden doğmasından, saldırının yaptığı etki ile silahlı saldırı olarak görülür. 11 Eylül saldırılarının, silahlı saldırı koşulu taşıması meşru müdafaa hakkının kabulü olarka görülmemelidir. Kaldı ki, UAD’in bir başka kararında²⁹⁰ ise açıkça silahlı saldırı sonrası Güvenlik Konseyin müdahale edemiyeceği ölçüde bir meşru müdafaa

²⁹⁰ “Silahlı saldırı öyle bir saldırdır ki, Güvenlik Konseyi’nin müdahalesine fırsat vermeden doğuracağı sonuçlar kabul edilemeyecek ölçülerde olduğu için, devlete istisnai olarak meşru müdafaa halinde münferiden kuvvet kullanma yetkisi verir” Detaylı bilgi için bkz. **Sertaç H. Başeren**, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları...*, s. 92.

hakkı tanır. Burada ise Güvenlik Konseyinin barışçıl yollarınının çözümünü sağlama özelliği ortaya çıkmaktadır.

Afganistan müdahalesi öncesi alınan kararlara baktığımızda, ABD'ye kuvvet kullanma yetkisi veren bir karar karşımıza çıkmamaktadır. 11 Eylül sonrası terörizme karşı savaşta ABD, BM Güvenlik Konseyi kararları ve Nato'un 5. Maddeyi devreye sokması dahil uluslararası toplumun desteğini almıştır. Fakat terörizme karşı kuvvet kullanımı yetkisi hiçbir kararda açıkca verilmemiştir. Kaldı ki, ABD terörizme karşı kuvvet kullanması için kuvvet kullanma yasağının istinası olan meşru müdafaa hakkınının koşullarını yerine getirmesi gerekir.

Günümüz tehdit algılamalarının asimetrik niteliğini göz önüne aldığımızda, bu koşulların hepsinin uluslararası hukukla uyumluluk göstermesi zordur. Çünkü; asimetrik saldırıların doğasındaki belirsizlik buna imkan vermemektedir. 51. Maddenin kullanımı için silahlı saldırı şartı, silahların belli olmadığı bir saldırı biçiminde tıpkı 11 Eylülde olduğu gibi uluslararası hukuk açısından tartışma doğurur. Asimetrik saldırıların orantısızlığı düşünüldüğünde aynı şekilde cevap verilmesi zordur. Bu tür saldırılar sonrası meşru müdafaa hakkının kullanılması orantılılık ilkesi şartından dolayı uluslararası hukukla bağdaşmaz. Bu bağlamda, terörizme karşı kuvvet kullanmanın meşruluğunun yanına asimetrik nitelikli tehditlerin boyutları hesaplanarak, uluslararası hukukta bir meşru müdafaa hakkı yaratılmalıdır.

Afganistan müdahalesi ile beraber, ABD'in terörizme savaş adı altında kuvvet kullanmayı dış politika aracı yapması, müdahalesini meşrulaştırmak adına Ulusal Güvenlik Stratejisini açıklaması, BM Güvenlik Konseyi kararlarını arkasına alarak uluslararası hukuku ihlal etmesi, 2.Dünya Savaşı sonrası uluslararası barışın devamını öngören BM sistemine olan güveni sarstığı gibi, BM Güvenlik Konseyi'nin ve BM Antlaşmasının sorgulanmasına sebep olmuştur.

Bu müdahalenin diğer bir sonucu, Afganistan'a müdahalesi ile uluslararası toplumun çoğunluklu desteğini alan ABD, kendince uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini ileri sürdüğü her terörist örgüt ve onu desteklediğini iddia ettiği bir

devletin egemenliğine müdahalede bulunabilir. Bu uluslararası hukukla bağdaşmadığı gibi, ABD'nin kendine düşman saydığı her devlete müdahalesinin açıkça kabulü niteliğini taşır.

11 Eylül saldırıları öncesi, SSCB sonrası yeni dünyada ABD'nin karşısında güçlü konuma gelmeye başlayan, AB, Çin ve ABD'nin etkin olamadığı uluslararası örgütler, tek süper güç ABD'nin gücünü sorgulayacak niteliğe gelmişti. 11 Eylül saldırıları ile ABD'in yeni dünyada terörizme karşı savaş iddiası ile jeopolitik önemi olan, bir çok enerji kaynağının (doğalgaz, petrol) geçiş bölgesi Orta Asya ve Ortadoğu'ya askeri ve siyasi olarak konuşlanması hegemonyasının devamı için önemlidir. Bu coğrafyanın enerji kaynakları bakımından zengin olması, Rusya ve Çin'e yakınlığı ileride ABD'ye yeni bir çevreleme politikası yaratacağı gibi, AB'ye giden enerji hatlarında olması ile AB'nin bu yöndeki politikaların da ABD'nin yanında yer almasını sağlayacaktır. Kaldı ki, müdahale sonrası bu yönde gelişmeler olduğu da görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

AKKURT, Mehmet, **Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.

ALKAN, Necati, **Gençlik ve Terörizm**, Ankara: Temüh Yayınları, 2002.

ARAL, Berdal, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1999.

ARIBOĞAN, Deniz Ülkü, **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna: Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2003.

BAL, Mehmet A. **Savaş Stratejilerinde Terör**, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2003.

BAŞEREN, Sertaç H. , **Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları**, Ankara: Ankara Basım Evi, 2003.

BELİK, Mahmut R. , **Devletlerin Harp Selahiyetinin Tahdidi ve Milletlerarası İhtilafların Sulh Yolu İle Halli Usulleri**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 139, 2004.

BİLBİLİK, Erol, **İç Yüzü ve Perde Arkasıyla NATO – İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi**, İstanbul: Otopsi Yayınları, 2004.

BOZKURT, Enver, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Ankara: Nobel Basımevi, 2003.

DAVUTOĞLU, Ahmet, **Küresel Bunalım**, 6.Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2004.

DEMİREL, Emin. **Terör**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002.

_____Emin, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan**, 3. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003.

ESMAİL, Mohammad Ebrahim M. , **Komünist İşgalden Liberal İstilaya Trajik Afganistan**, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2004.

FUKUYAMA, Francis, **Neo-Conların Sonu**, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2006.

GÜNDÜZ, Aslan, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, İstanbul: Beta Yayınları, 3. Baskı, 1998.

GÜRSOY, Barış, **Soğuk Savaştan Günümüze: Asimetrik Tehdit**, İstanbul: Kültür Sanat Yay, 2005.

İLHAN, Suat, **Terör: Neden Türkiye?** Ankara: Asam Yayınları, 2002.

İMSET, İsmet, **PKK ve Ayrılıkçı Şiddetin 20 Yılı**, 9.Baskı, *Turkish Daily News Yayınları*, 1993, s. 56.

KELEŞ, R. - ÜNSAL, A. **Kent ve Siyasal Şiddet**, İstanbul, , Yapı Kredi Yayınları, 2005.

KESKİN, Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi: 4, No: 20, Mayıs 1998.

KIŞLALI, M. A. , **Güneydoğuda Düşük Yoğunluklu Çatışma**, Ankara: Ümit Yayınları, 1996.

KLEVEMAN, Lutz, **Yeni Büyük Oyun Orta Asya'da Kan ve Petrol**, (çev: Hür Güldü), İstanbul, Everest Yayınları, 2004.

KONA, Gamze Güngörmüş, **Orta Doğu- Orta Asya ve Kesişen Yollar**, İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, 2003.

KONGAR, Emre, **Küresel Terör ve Türkiye: Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül**, İstanbul: Remzi Yayınları, 2001.

MERAY, Seha L. , **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977.

OĞUZ, Esadullah, **Afganistan**, İstanbul: Cep Kitapları, 1999.

ÖZER, Ahmet, **11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme**, Ankara: Elips Kitap, 2005.

PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 1.Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi, 2000.

SARICA, Murat, **Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa’da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919 – 1929)**, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yay, Gür-Ay Matbaası, 1982.

TAŞDEMİR Fatma, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara: USAK Yayınları, 2006.

TOLUNER, Sevin, **Milletler arası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları**, İstanbul:Beta Yayınları,1.Baskı, 2000.

TOPAL, Ahmet H. , **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, İstanbul: Beta Yayınları, 2005.

ULUDAĞ, Osman, **Hedefteki Amerika 11 Eylül Şoku**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2002.

Makaleler:

BABAOĞLU, Ömür Şakir, “Küresel Terör ve Türkiye (Sempozyum)”, **Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM)**, Yıl:1, Sayı: 6, Mayıs 2002, s.20-26.

BAŞEREN, Sertaç H. ,“Uluslararası Hukuk Açısından Amerika Birleşik Devletleri’nde Gerçekleştirilen Terörist Saldırıları ve Yol Açtığı Gelişmeler Üzerine

Bir Değerlendirme”, **Vecdi Aral’a Armağan, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2001 s.69-78.

_____,Sertaç H. , “Terörizm ve Uluslararası ilişkiler”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl 1, Sayı 1, Şubat 2003, s.51-58.

_____,Sertaç, H. ,“Küresel Terör ve Türkiye”(Sempozyum) **Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM) Yayınları**, Yıl 1, Sayı: 6, Mayıs 2002. s. 27-32.

BÜTÜN, Olcay , “Asimetrik Savaşa Hazır Olalım” **Ulusal Strateji**, Sayı:23,Mayıs 2002, 57-60.

COTTEY, Andrew, “11 Eylül 2001: Dünya Siyasetinde Yeni Bir Dönem mi?”, der. Gökhan Bacık, Bülent Aras, *11 Eylül Öncesi ve Sonrası*, İstanbul: Etkileşim Yayınları,1.Baskı, Aralık 2006, s. 49-71.

ERKMEN, Serhat, “11 Eylül 2001: Terörizmin Yeni Miladı”, **Stratejik Analiz**, Cilt.2, Sayı. 18, 2001, s. 5-16.

GÜN, Rengin, “Uluslararası Terörizm, Dünya Savaşının Yeni Boyutu”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 2, Sayı:4, 2000, s. 54-66.

GÜZEL,Cemal, “Korkunun Korkusu: Terörizm” **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Der.: Cemal Güzel, Ankara: 1.Baskı Ayraç Yayınevi, 2002, s.7-19.

HALATÇI, Ülkü, “11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu’nun Bir Değerlendirmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 7, 2006, s. 80-98.

HAMMOND John L. , ‘The Bush Doctrine, Preventive War, and the International Law’, *The Philosophical Forum*, Cilt: 36, Sayı:1, Bahar 2005, s. 95-102.

KAYA, İbrahim, “11 Eylül Saldırıları ve Sonrası: Uluslararası Hukukta Askeri Müdahale”, **Stratejik Analiz**, C.2, S.19, 2001, s.102-108.

KNIGHT, Charles, “Essential Elements Missing in The National Security Strategy of 2002”, **Presentation at The Center for International Relations**, Boston University, 2002, s. 23-40.

KÖNİ, Hasan, “Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi”, **Stratejik Analiz**, C.4 S.38, Haziran 2003, s.81-83.

MANİSALI, Erol, “Soğuk Savaş Sonrası Dünya ve Türkiye”, **Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, İstanbul, Güz 2002, s. 4-12.

MURPHY, John, “Force and Arms” edited by Oscar Schachter – Cristopher C. Joyner, **United Nations Legal Order**, Vol. 1, Cambridge, Grotius Publications, 1995, s. 247-317.

NARLI, Nilüfer, “Yeni Küresel Tehditler ve Yeni Paradigma”, **Polis Bilimleri Dergisi**, C. 4, S. 1-2, s. 5-19.

ÖZDEMİR, Haluk, “11 Eylül Postmodern Savaşın Bir Miladı Ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu” **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 7, sayı 1, 2002, s. 153-170.

PURTAŞ, Fırat, “Yeni Boyutlarıyla Terörizm”, **2023 Dergisi**, Sayı:32, Aralık 2003, s. 28-41.

TEZCAN, Durmuş, “Saldırgan Savaş ve Devletlerarası Ceza Hukuku”, **Prof. Dr. İlhan Öztarak’a Armağan, Ankara Üniversitesi SBF. Dergisi**, Cilt: 49, Ocak-Haziran 1994, s. 349-364.

TAŞDEMİR Hakan-BAĞBAŞLIOĞLU Arif, “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanmanın Meşruluğu: Afganistan Operasyonu”, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 5, Temmuz 2005, s. 185-199.

TAŞDEMİR, Fatma, Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Editörler: Refet Yinanç, Hakan Taşdemir 2002, s. 277 – 308.

YAMAN, Didem, “11 Eylül Sonrasında ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar ve Yasal Düzenlemeler”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2005, s. 117-142.

_____, Didem, “Nato’nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No: 7, 2006, s. 47-53.

YAPICI, Utku, “Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu” **Uluslararası Hukuk ve Politika**, , Cilt 2, No: 7, 2006, s. 21-40.

YEŞİLTAŞ, Murat, “ABD’nin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı”, **ABD’nin Haydut Devletleri**, Der.: Kemal İnat, İstanbul, Değişim Yayınları, 2004, s. 13 – 62.

Tezler:

ABYDBAEVA, Milana, “Hukuki Bakımdan Terör ve 11 Eylül”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2005.

AYDEMİR, Salim, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizm”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2006.

CÖMERT, İbrahim, “Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı ve Uluslararası Hukuktaki Yeri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2006.

DEMİR, Levent, “Küreselleşme ve Terör”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2009.

İLBEĞİ, Hamza, “Terörizm ve Terörizmin Önlenmesine Yönelik Uluslararası Gelişmeler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2002.

KILIÇ, Zafer, “Küreselleşme İle İvme Kazanan Terörizm ve Buna Karşı Alınan Tedbirler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2007.

KONAK, Barış, “Uluslararası Barışın Korunması ve Kuvvet Kullanımının Hukuksal Temelleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2005.

ÖZGÜL, Ezgi, “Yeni Savaş Stratejileri ve Asimetrik Savaş” , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2005.

POLAT, İrfan, “11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2006.

SONGÜR, Mustafa, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları”, Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2007.

TAŞDEMİR, Fatma, “Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışında Münferiden Kuvvete Başvurma Yetkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2005.

YAMAN, Didem, “Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği Çerçevesinde NATO’nun Rolü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2006.

İnternet Kaynakları ve Belgeseller

ERHAN, Çağrı, “Küreselleşme Döneminde Tehditler ile Mücadele” , www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_01.html., 2008.

<http://www.arsiv.milliyet.com.tr>, 2009-2010.

<http://www.bigglook.com/war/7.asp>, 2010.

<http://www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc> , 2010.

http://www.egitimneferi.net/sozluk_ara/taliban, 2009.

<http://www.mgk.gov.tr/sss.html.arsiv>, 2008.

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyoin/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> , 2010.

<http://www.webarsiv.hurriyet.com.tr> , 2009-2010.

<http://www.wikipedia.com/wiki/Taliban> , 2009.

KAÇAR, Dr. İzzet, “Asimetrik Tehdit ve Küresel Terör”

http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/42/makale/Dr_Izzet_KACAR.html.

2009.

LAÇİNER, Sedat, “Usame Bin Ladin İdeolojisi”,

<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=9> , 2010.

ÖZTÜRK,O.Metin “Terör ve Terörizm”,

http://www.terror.gen.tr/turkce/terror_nedir/terorizm/.html. 2009

ÖZTÜRKEN, Ebubekir, “Afganistan Ülke Raporu ve Mültecilerin Durumu”,

<http://www.caginpulisi.com.tr/78/43-44-45.html>. , 2010.

SEZER, Ahmet Necdet, 48.NATO Parlamenterler Asamblesi’nin Açılış Oturum

Konuşması. www.mfa.gov.tr/gruph/hk/02/15.html. 2010.

SHABEEN, Suhail,, Afganistan ve Taliban Söyleşisi

www.filistinnetkinlik.com/index.php?topic.18854 , 2010.

Uluslararası Sözleşmelerde Terörizm” başlığı altında,

<http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm7.html> , 2009.

The National Security Strategy of The United States of America, White House, Eylül

Washington, www.whitehouse.gov , 2010.

The Fog Of War”,Errol Morris, Belgesel film, Sony Pictures, ABD, 2003.

Ansiklopedi ve Sözlükler:

Ana Britannica Ansiklopedisi, 20. Cilt, İstanbul, Ana Yayıncılık, 2000.

Büyük Larousse, *Sözlük ve Ansiklopedisi*, Cilt: 9, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1992, s. 11444.

Türkçe sözlük, “Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu”, Cilt-2, Ankara, 2000.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Mehmet SAYDAM

Doğum Yeri ve Yılı: Mersin, 10.05.1985

Sürekli Adresi: Atatürk Mah. Üniversite Cad. 45. Sok. Selin Apt. Kat:1 D:1
Mezitli/ Mersin

Yabancı Dili: İngilizce

İlköğretim: 23 Nisan İlköğretim Okulu - Şevket Pozcu İlköğretim Okulu

Ortaöğretim: Mersin Dumlupınar Lisesi

Lisans: Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Yüksek Lisans: Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Mail Adresi: saydam_m@msn.com

Telefon: 0 534 518 30 62